

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΈΤΟΣ: 2019-2020

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της Ειρήνης-Μαρίας Μπόρα του Χρήστου

A.M. 7340010819009

Ειδική συντρέχουσα δωσιδικία για διαφορές από αδικοπραξία κατά τον Κανονισμό 1215/2012 και η σχετική νομολογιακή εξέλιξη του ΔΕΕ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Φλώρα Τριανταφύλλου-Αλμπανίδου, Επίκ. Καθηγήτρια Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

Αθήνα, Νοέμβριος 2020

Copyright © [Ειρήνη-Μαρία Μπόρα, 2020]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Στην οικογένειά μου, εξ αίματος και μη

ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ:

Αιτ.Έκθ.	Αιτιολογική Έκθεση
αντίθ.	αντίθετα
ανωτ.	ανωτέρω
αρ.	αριθμός
Αρμ.	Αρμενόπουλος
βλ.	βλέπε
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΕΚ	Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
εδ.	εδάφιο
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
ενδεικτ.	ενδεικτικά
ΕΟΧ	Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
επ.	επόμενα
ΕΠολΔ	Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας
κεφ.	κεφάλαιο
κ.λπ.	και τα λοιπά
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
παρ.	παράγραφος
παρατ.	παρατηρήσεις
σ.	σελίδα
σημ.	σημείο
υποσημ.	υποσημείωση

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ:

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	9
2. Ιστορική αναδρομή- Από τη Σύμβαση των Βρυξελλών στον Κανονισμό 1215/2012	10
3. Προϋποθέσεις εφαρμογής του Κανονισμού 1215/2012.....	15
i) Καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής	16
α) Αστικές και εμπορικές υποθέσεις.....	16
β) Υποθέσεις αποκλειόμενες από το πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ια	19
ii) Κατά τόπον πεδίο εφαρμογής.....	21
iii) Χρονική ισχύς του Κανονισμού 1215/2012.....	25
II. Η ΕΙΔΙΚΗ ΔΩΣΙΔΙΚΙΑ ΓΙΑ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟ ΑΔΙΚΟΠΡΑΞΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ 1215/2012	26
1. Ιστορική εξέλιξη και σκοπός της διάταξης	26
2. Οι έννοιες «αδικοπραξία» και «οιονεί αδικοπραξία».....	29
3. Η νομολογιακή αντιμετώπιση του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 7 σημ. 2 ΚανΒρ Ια- Διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της διατάξεως	35
4. Συρροή ενδοσυμβατικής και αδικοπρακτικής ευθύνης	37
5. Προσδιορισμός «του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός»	39
i. Ο τόπος όπου συνέβη το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός.....	41
ii. Ο τόπος επέλευσης της ζημίας	42
6. Περιπτώσιολογία:.....	47
i. Αδικοπραξία οφειλόμενη σε κακή διοίκηση και πλημμελή άσκηση των διαχειριστικών καθηκόντων κατά τη διοίκηση της εταιρείας	47
ii. Αδικοπραξία απορρέουσα από χρηματιστηριακές ενέργειες.....	48
iii. Αδικοπραξία λόγω υλικής ζημίας από ελαττωματικό προϊόν	48
iv. Παράβαση κανόνων σχετικά με τον αθέμιτο ανταγωνισμό.....	50
v. Προσβολή του δικαιώματος στην προσωπικότητα διά δημοσιευμάτων του τύπου	51

vi. Προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας διά εντύπων	54
vii. Προσβολή δικαιωμάτων βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας.....	56
viii. Αδικοπραξίες τελούμενες διά του διαδικτύου.....	58
α) Το ζήτημα του προσδιορισμού του τόπου όπου συνέβη το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός	58
β) Το ζήτημα του τόπου επέλευσης της ζημίας επί προσβολής του δικαιώματος της προσωπικότητας διά δημοσιευμάτων αναρτημένων στο διαδίκτυο	65
γ) Το ζήτημα του τόπου επέλευσης της ζημίας επί προσβολής δικαιωμάτων βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας.....	69
7. Η δωσιδικία του τόπου του ζημιόγνου γεγονότος επί επαπειλούμενων αδικοπραξιών	71
8. Ρήτρα παρέκτασης και αδικοπραξία	73
<i>Επίλογος-Συμπεράσματα</i>	75
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ:	79
ΠΙΝΑΚΑΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ:	83

I. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Σύμφωνα με το άρθρο 7 σημ. 2 του Κανονισμού 1215/2012, όπως αυτό ισχύει σήμερα και περιλαμβάνεται στο δεύτερο Τμήμα του Κανονισμού, το οποίο αναφέρεται στις ειδικές δωσιδικίες, «Πρόσωπο που έχει την κατοικία του σε κράτος μέλος μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος: [...] 2) ως προς τις ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός». Όπως θα αναλυθεί, και θα αναδειχθεί, στη συνέχεια της παρούσας, με την εν λόγω διάταξη θεσπίζεται σε περίπτωση τέλεσης αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, παράλληλα προς τη γενική δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου που καθιερώνεται στο άρθρο 4 παρ. 1 του Κανονισμού και οριοθετεί το κατά τόπον πεδίο εφαρμογής του, ειδική συντρέχουσα κατά τόπον αρμοδιότητα των δικαστηρίων «του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός». Ο ζημιωθείς, δηλαδή, από αδικοπρακτική συμπεριφορά δύναται κατά τη διακριτική του ευχέρεια να επιλέξει μεταξύ των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του εναγομένου και των δικαιοδοτικών βάσεων που αναγνωρίζει το άρθρο 7 σημ. 2 του Κανονισμού.

Παρατηρείται, ότι η ειδική δωσιδικία των διαφορών εξ αδικοπραξίας κάνει την εμφάνισή της ήδη από τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968. Το περιεχόμενό της, τροποποιημένο, συμπεριλήφθηκε και στο μεταγενέστερο Κανονισμό 44/2001 κατά τη μετάβαση προς την υλοποίηση της ενωσιακής δικαιοσύνης και εν συνεχεία διατηρήθηκε, με διαφορετική αρίθμηση, και στον ισχύοντα σήμερα Κανονισμό 1215/2012. Η καθιέρωση της εν λόγω ειδικής κατά τόπον αρμοδιότητας, κατ' απόκλιση από τη γενική δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου - πρώτιστος σκοπός της οποίας είναι η ασφάλεια δικαίου κατά τη διεξαγωγή της δικαστικής διαδικασίας επί διαφορών με στοιχεία αλλοδαπότητας υπαγομένων στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού - δεν αποτέλεσε δείγμα εύνοιας έναντι του παθόντος από αδικοπραξία, ο οποίος δεν υπάγεται στην κατηγορία των λεγομένων «αδυνάμων μερών» - καταναλωτών, εργαζομένων, ασφαλισμένων-, αλλά εξυπηρετεί την ύψιστη δικονομική επιταγή της ορθής απονομής της δικαιοσύνης με την παροχή της δυνατότητας στον ενάγοντα να ασκήσει την αγωγή του ενώπιον του δικαστηρίου που τελεί σε σχέση εγγύτητας με το πραγματικό υλικό της επίδικης διαφοράς, ήτοι τις αποδείξεις.

Ήδη από αυτή τη σύντομη εισαγωγή αναδεικνύεται η σημασία της εν λόγω διατάξεως, αλλά και η καίρια συνδρομή της στην πραγμάτωση της απονομής της δικαιοσύνης. Από τα πρώτα χρόνια της εφαρμογής της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968, το άρθρο 5 σημ. 3

απασχόλησε την επιστήμη και υπήρξε αντικείμενο μεγάλης νομολογιακής επεξεργασίας και εξέλιξης. Πράγματι, το Δικαστήριο κλήθηκε από νωρίς να ερμηνεύσει την έννοια της «ενοχής εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας» και να αποφανθεί για το περιεχόμενο του «τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιόγONO γεγονός». Παράλληλα, η ενίσχυση της συναλλακτικής και οικονομικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των κρατών μελών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η ανάπτυξη της τεχνολογίας είχαν ως αποτέλεσμα τη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της ειδικής δωσιδικίας για διαφορές εξ αδικοπραξίας και την υπαγωγή σε αυτήν μεγάλου αριθμού διαφορών, οι οποίες παρουσίαζαν και παρουσιάζουν μεγάλο βαθμό συνθετότητας, και οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα την νομολογιακή εξέλιξη των σχετικών όρων, προκειμένου αυτοί να δύνανται να ανταποκριθούν ικανοποιητικά στα πραγματικά δεδομένα των εκάστοτε αναφερόμενων διαφορών και να εξυπηρετήσουν τα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα.

Διά της παρούσας επιχειρείται η παρουσίαση, η οποία βεβαίως δεν μπορεί να είναι εξαντλητική, των επιμέρους στοιχείων και του πεδίου εφαρμογής της ειδικής δωσιδικίας για διαφορές από αδικοπραξία κατά το άρθρο 7 σημ. 2 του Κανονισμού 1215/2012, καθώς και η παρουσίαση της νομολογιακής εξέλιξης του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την ερμηνεία και εφαρμογή της δωσιδικίας της αδικοπραξίας, με έμφαση στην προβληματική την οποία κλήθηκε να λάβει υπόψιν του και να αντιμετωπίσει το Δικαστήριο κατ' εφαρμογή της σχετικής διατάξεως και των αντιτιθέμενων κάθε φορά συμφερόντων.

2. Ιστορική αναδρομή- Από τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 στον Κανονισμό 1215/2012

Στο πλαίσιο της κοινοτικής εναρμόνισης των εθνικών και, κατ' επέκταση, των οικονομικών συμφερόντων των κρατών μελών, κατέστη ευχερώς αντιληπτό, ότι προς επίτευξη των προσδοκιών διαμόρφωσης μια ενιαίας αγοράς με προοπτική μετεξέλιξης σε πολιτική ένωση, έπρεπε να υπερπηδηθούν κωλύματα επί της αναγνώρισης και εκτέλεσης αποφάσεων εκδοθεισών σε άλλα κράτη μέλη¹. Δεν πρέπει, άλλωστε, να λησμονάται, ότι οι δικαστικές αποφάσεις και οι εκτελεστοί τίτλοι εν γένει αποτελούν εν ευρεία εννοία περιουσιακά στοιχεία, περιέχοντας εγνωσμένη κρίση περί της ύπαρξης, ή ανυπαρξίας, ορισμένου δικαιώματος και παρέχοντας, σε περίπτωση που αυτές είναι καταψηφιστικές, την εξουσία αναγκαστικής ικανοποίησης του διαγνωσθέντος δικαιώματος, ή προσωρινής δικαστικής προστασίας αυτού. Από την ίδια τη φύση των δικαστικών αποφάσεων, οι οποίες περιέχουν αυθεντική διάγνωση

¹ Βλ. *Νίκας/Σαχπεκίδου*, Ευρωπαϊκή Πολιτική Δικονομία - Ερμηνεία κατ' άρθρον του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια (1215/2012), 2016, σ. 2.

εννόμων σχέσεων, πέραν της εξυπηρέτησης των πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων των μετασχόντων στην κοινότητα, αργότερα στην ένωση, κρατών μελών, η δημιουργία ενός νομικού πλαισίου ικανού να διευκολύνει τη διακρατική εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων ενισχύει άνευ ετέρου την αποτελεσματικότητα της δικαιοσύνης² και την ασφάλεια του δικαίου.

Στο πλαίσιο αυτό, ήδη από την εποχή ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων είχε καταστεί σαφές, ότι οι παραπάνω στόχοι δεν θα καθίστατο δυνατό να επιτευχθούν χωρίς νομοθετικό έρεισμα, ικανό να παρέχει εξουσιοδότηση στα κράτη μέλη προς διεξαγωγή διαπραγματεύσεων με σκοπό την απλούστευση των διαδικασιών αναγνώρισης και εκτέλεσης δικαστικών και διαιτητικών αποφάσεων. Το ρόλο αυτό έμελλε να επιτελέσει το άρθρο 220 τέταρτη παύλα της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (εφεξής: ΣΕΟΚ), προβλέποντας, ότι, εφόσον είναι αναγκαίο, τα κράτη μέλη διεξάγουν μεταξύ τους διαπραγματεύσεις προς εξασφάλιση εις όφελος των υπηκόων τους απλοποιημένων διαδικασιών αμοιβαίας αναγνώρισης και εκτέλεσης δικαστικών αποφάσεων³.

Κάνοντας χρήση της σχετικής εξουσιοδότησης, τα έξι τότε κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (εφεξής: ΕΟΚ), ήτοι η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, το Βέλγιο, οι Κάτω Χώρες και το Λουξεμβούργο, κατήρτισαν τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 (εφεξής: ΣυμΒρ) για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις⁴, επιλέγοντας τη νομοτυπική μορφή της διεθνούς συμβάσεως ένεκα του γεγονότος, ότι το άρθρο 220 ΣΕΟΚ έδιδε τη σχετική πρωτοβουλία στα κράτη μέλη και όχι σε κοινοτικά όργανα, με αποτέλεσμα να μην υφίστατο σχετική δυνατότητα προσφυγής σε πράξεις δευτερογενούς κοινοτικού δικαίου⁵. Κατά τα βασικά της χαρακτηριστικά, η ΣυμΒρ εφαρμοζόταν μόνο σε διεθνείς έννομες σχέσεις και σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, καταλαμβάνοντας απαιτήσεις απορρέουσες από αμφοτέρες συμβατικές και αδικοπρακτικές ενοχές, κατ' αποκλεισμό ορισμένων ζητημάτων, όπως λόγου χάρη οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου, και περιελάμβανε κανόνες άμεσης διεθνούς δικαιοδοσίας, δηλαδή κανόνες αυτεπαγγέλτως εφαρμοζόμενους από τον εθνικό δικαστή με την έναρξη της δίκης⁶. Διά των διατάξεών της, η ΣυμΒρ επιχείρησε να άρει τυχόν ανασφάλεια δικαίου ως προς την αρμοδιότητα του επιλαμβανόμενου κάθε φορά δικαστηρίου επί διασυνοριακών διαφορών, περιλαμβάνοντας κανόνες προσδιορισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας του καταλληλότερου

² Βλ. σχετικώς *Νίκα/Σαχπεκίδου*, ό.π., σ. 2, όπου γίνεται αναφορά στην αναποτελεσματικότητα της δικαιοσύνης, σε περίπτωση δυσκολίας αναγνώρισης και εκτέλεσης των δικαστικών αποφάσεων.

³ *Νίκας/Σαχπεκίδου*, ό.π., σ. 2· *Βασιλακάκης*, Κανονισμός 44/2001 (Βρυξέλλες I): Διεθνής δικαιοδοσία και εκτέλεση επί περιουσιακών διαφορών, στον τόμο της ΕΕΔ: Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Δικονομικό Δίκαιο, 2007, σ. 52.

⁴ *Βασιλακάκης*, ό.π., σ. 52.

⁵ Βλ. *Νίκα/Σαχπεκίδου*, ό.π., σ. 2.

⁶ Βλ. *Νίκα/Σαχπεκίδου*, ό.π., σ. 3.

κάθε φορά δικαστηρίου προς επίλυση ορισμένης διαφοράς, και να ενισχύσει την επίτευξη των κοινοτικών στόχων αφενός της ελεύθερης κυκλοφορίας εμπορευμάτων, προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων διά της διευκόλυνσης της αναγνώρισης και εκτέλεσης δικαστικών αποφάσεων, και αφετέρου της κατοχύρωσης της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των δικαιοκτών συστημάτων των κρατών μελών⁷.

Η εν λόγω Σύμβαση κυρώθηκε αρχικώς από τα συμβαλλόμενα μέρη, τεθειμένη σε ισχύ μεταξύ τους από την 1.2.1973, και στη συνέχεια από τα νέα κράτη μέλη που σταδιακώς προσχωρούσαν στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Ειδικότερα, στην ελληνική έννομη τάξη, η Συμβρ διά της κυρώσεώς της με νόμο απέκτησε την ιδιότητα εσωτερικού κανόνα δικαίου με υπερνομοθετική ισχύ, κατ' άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος 1975⁸. Η Συμβρ θεωρήθηκε εξ αρχής «*τιμήμα του κοινοτικού κεκτημένου*»⁹, δεδομένου ότι αυτή υιοθετήθηκε υποχρεωτικώς από όλα τα κράτη μέλη, που σταδιακώς προσχωρούσαν στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες επί τη βάσει διατάξεων των Πράξεων Προσχώρησης αυτών, κατ' αποκλεισμό της σχετικής δυνατότητας σε τρίτες χώρες. Δυνάμει μάλιστα του από 3.6.1975 Πρωτοκόλλου, ανατέθηκε στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων η αυθεντική ερμηνεία των διατάξεων της¹⁰, φωτίζοντας σταδιακά το μονοπάτι του θεσμικού ρόλου του Δικαστηρίου στην επίτευξη των κοινοτικών στόχων δικαιοκτικής ενοποίησης.

Πρόταση αναθεώρησης της Συμβρ ετέθη για πρώτη φορά το 1996. Κατά την άποψη των μόνιμων μελών της επιτροπής της Σύμβασης του Λουγκάνο, δεδομένου ότι η Συμβρ λειτουργούσε πολύ ικανοποιητικά, ιδίως προς την κατεύθυνση της επίρρωσης της δικαστικής συνεργασίας των κρατών μελών σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, η αναθεώρηση της Συμβάσεως επρόκειτο να λάβει χώρα σε μικρή εμβέλεια. Στόχοι της αναθεώρησης αυτής ήταν αφενός η βελτίωση των διατάξεων της Συμβάσεως, κυρίως τυχόν αδυναμιών στην εφαρμογή της που είχαν διαφανεί ως τότε, και αφετέρου η ενίσχυση της παράλληλης εφαρμογής της προς τη Σύμβαση του Λουγκάνο¹¹. Το σχέδιο αναθεώρησης της Συμβρ υποβλήθηκε ενώπιον του

⁷ Βλ. σχετικώς Νίκα/Σαχπεκίδου, ό.π., σ. 3-4, όπου κατά τη Σαχπεκίδου, «σημαντικότερη ενεργητική συνέπεια της λογικής, που εγκαινιάσθηκε με τη Συμβρ, ήταν η κατοχύρωση της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των δικαιοκτών και δικαστικών συστημάτων των κρατών μελών.», σ. 4.

⁸ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., σ. 4.

⁹ Βλ. Σαχπεκίδου σε Νίκα/Σαχπεκίδου, ό.π., σ. 5.

¹⁰ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., σ. 4· Ταγαράς, Πεδίο εφαρμογής της Συμβάσεως και γενικές διατάξεις για τη διεθνή δικαιοδοσία σε *Liber Amicorum Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως*, Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων, 2000, σ. 8· ΔΕΚ, 14.10.1976, LTU/Eurocontrol, 29/76, βλ. σκέψεις 3, 5, όπου το Δικαστήριο αναφορικά με την ερμηνεία του όρου «αστικές και εμπορικές υποθέσεις» αποφαινεται, ότι «πρέπει να θεωρείται αυτοτελής έννοια, κατά την ερμηνεία της οποίας πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι σκοποί και η οικονομία της Σύμβασης, καθώς και οι γενικές αρχές που απορρέουν από το σύνολο των εθνικών εννόμων τάξεων».

¹¹ Ταγαράς, Η αναθεώρηση της Σύμβασης των Βρυξελλών με τον Κανονισμό 44/2001, ΝοΒ 2004.1143.

Συμβουλίου το 1999¹². Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, η έναρξη ισχύος της οποίας έλαβε χώρα την 1.5.1999¹³, σηματοδοτήθηκε η κοινοτικοποίηση της δικαστικής συνεργασίας των κρατών μελών¹⁴, με αποτέλεσμα την αναγωγή της τελευταίας σε κοινοτική αρμοδιότητα. Τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα τη διακοπή της διαδικασίας κύρωσης της προτάσεως της αναθεωρημένης Συμβρ σε διακρατικό επίπεδο και την ανάδειξη της ανάγκης μετουσίωσης των σχετικών ρυθμίσεων σε πράξη του παραγωγού κοινοτικού δικαίου¹⁵, η οποία θα ισχύει ενιαία στα μέλη της Κοινότητας και οι διατάξεις αυτής θα ερμηνεύονται αυθεντικά από το Δικαστήριο¹⁶.

Ειδικότερα, με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ υπήχθη στο πεδίο των κοινοτικών αρμοδιοτήτων, περιορίζοντας αντίστοιχα τη δικονομική αυτονομία των κρατών μελών της Κοινότητας¹⁷, ένα σημαντικό μέρος του τρίτου πυλώνα της Κοινότητας, ήτοι των δικαστικών υποθέσεων και των εσωτερικών θεμάτων των κρατών μελών¹⁸. Συνεπεία όλων των ανωτέρω ιστορικών και νομοθετικών εξελίξεων ήταν η αντικατάσταση της Συμβρ από τον ομοίου αντικειμένου Κανονισμό 44/2001, γνωστό και ως «Κανονισμό Βρυξέλλες Ι» (εφεξής: ΚανΒρ Ι), ο οποίος υιοθετήθηκε τυπικά στις 22.12.2000 με έναρξη ισχύος την 1.3.2002¹⁹ και, όπως όλοι οι Κανονισμοί, ήταν άμεσα εφαρμοστέος στην ελληνική έννομη τάξη με αποκλειστικό²⁰ και δεσμευτικό χαρακτήρα²¹. Στόχος της σχετικής μεταρρύθμισης ήταν η εναρμόνιση των διατάξεων του διεθνούς αστικού δικονομικού δικαίου, διά της ενιαίας εφαρμογής των διατάξεων του Κανονισμού στα κράτη μέλη ως πράξη του παραγωγού κοινοτικού, τότε, δικαίου με άμεση, δεσμευτική και αποκλειστική εφαρμογή, προς το σκοπό της υπερπήδησης των εμποδίων που προκαλούσε στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές η παράλληλη ισχύς διαφορετικών δικονομικών κανόνων στα κράτη μέλη²².

¹² Ταγαράς, ό.π., ΝοΒ 2004.1143.

¹³ Ταγαράς, ό.π., ΝοΒ 2004.1143.

¹⁴ Νίκας, Πρόσφατες νομοθετικές και νομολογιακές εξελίξεις στο ευρωπαϊκό αστικό δικονομικό δίκαιο, Αρμ. 2009.1481· Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., σ. 6.

¹⁵ Ταγαράς, ό.π., ΝοΒ 2004.1143· Βασιλακάκης, ό.π., στον τόμο της ΕΕΔ, 2007, σ. 53· Δεληκωστόπουλος Ι., Ζητήματα από την εφαρμογή του Κανονισμού 44/2001 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων, 2011, σ. 1, σύμφωνα με τον οποίο «Μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης του Άμστερνταμ το 1999, κατέστη κοινοτική η δικαστική συνεργασία σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις με την έκδοση πράξεων του παραγωγού ευρωπαϊκού (κοινοτικού) δικαίου, όπως είναι οι 'κοινοτικοί' κανονισμοί.»

¹⁶ Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2011, σ. 2.

¹⁷ Βλ. σχετικώς Δεληκωστόπουλο Ι., ό.π., 2011, σ. 2.

¹⁸ Πίψου, Τροποποιήσεις της Συμβάσεως των Βρυξελλών, που αφορούν στην αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων από τον Κανονισμό 44/2001, Τιμητικός Τόμος Κ. Μπέη, Πέμπτος Τόμος, 2003, σ. 3702· βλ. Χριστιανό, Εισαγωγή στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2011, σ. 225, σύμφωνα με τον οποίο με τη Συνθήκη της Λισαβόνας καταργήθηκαν οι τρεις πυλώνες· βλ. επίσης Δεληκωστόπουλο Ι., ό.π., 2011, σ. 4.

¹⁹ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., σ. 7· Ταγαράς, ό.π., ΝοΒ 2004.1143.

²⁰ Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2011, σ. 4.

²¹ Πίψου, ό.π., 2003, σ. 3703· βλ. επίσης Δεληκωστόπουλο Ι., ό.π., 2011, σ. 3-4.

²² Νίκας, ό.π., Αρμ. 2009.1482.

Της έναρξης ισχύος του ΚανΒρ I επακολούθησε μια σειρά Κανονισμών, με τους οποίους θεσπίστηκαν διατάξεις του αστικού δικονομικού δικαίου ρυθμιστικές των σχέσεων των κρατών μελών. Ενδεικτικά αναφέρονται ο Κανονισμός 1206/2001 για τη συνεργασία μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών κατά τη διεξαγωγή αποδείξεων σε αστικές και εμπορικές διαφορές, ο Κανονισμός 2201/2003 για τις γαμικές διαφορές και τις διαφορές γονικής μέριμνας, σε αντικατάσταση του Κανονισμού 1347/2000 και ο Κανονισμός 804/2004 για τον ευρωπαϊκό εκτελεστό τίτλο σε μη αμφισβητούμενες απαιτήσεις, με σκοπό πάντα την βελτίωση της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές διασυνοριακές διαφορές²³.

Στο πεδίο της διεθνούς δικαιοδοσίας, η οποία αφορά και το θεματικό πεδίο ένταξης της υπό εξέταση ύλης της παρούσας εργασίας, οι μεταρρυθμίσεις της Συμβρ από τον ΚανΒρ I επικεντρώνονται σε πέντε²⁴ κυρίως σημεία: α) στη συμπλήρωση των διατάξεων της εκκρεμοδικίας με το άρθρο 30, διά του οποίου οριοθετήθηκε το χρονικό σημείο κατά το οποίο επιλαμβάνεται κάθε δικαστήριο, προκειμένου να προσδιοριστεί το πρώτο επιληφθέν, το οποίο θα προχωρήσει στην εκδίκαση της διαφοράς, β) στη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής των καταναλωτικών διαφορών, γ) στην ολοκληρωμένη ρύθμιση των εργατικών διαφορών σε ειδικό τμήμα του Κανονισμού, αντί της αρχικής αποσπασματικής διάρθρωσης των εν λόγω ρυθμίσεων²⁵, δ) στην εισαγωγή επί διαφορών απορρεουσών εκ συμβάσεων του κριτηρίου της χαρακτηριστικής παροχής στη θέση εκείνου της επίδικης παροχής ως προς τις συμβάσεις που θεωρούνται οι συνηθέστερες στην πράξη και ε) στην προσθήκη στη δωσιδικία για διαφορές από αδικοπραξία του τύπου όπου το ζημιογόνο γεγονός ενδέχεται να συμβεί²⁶.

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία υπεγράφη από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων στις 13.12.2007 και τέθηκε σε ισχύ την 1.12.2009, η Κοινότητα αντικαταστάθηκε από την Ένωση, η οποία τη διαδέχτηκε²⁷. Μεταξύ άλλων, επήλθε κατάργηση των τριών πυλώνων, οι οποίοι ενσωματώθηκαν στην Ένωση²⁸.

²³ Βασιλακάκης, ό.π., στον τόμο ΕΕΔ, 2007, σ. 53· Νίκας, ό.π., Αρμ. 2009.1482· Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 8.

²⁴ Η ιεράρχηση των σχετικών μεταρρυθμίσεων εκφράζει τη θέση της γράφουσας.

²⁵ Ταγαράς, ό.π., ΝοΒ 2004.1145 επ., κατά τη γνώμη του οποίου η γ' ως άνω αναφερόμενη μεταρρύθμιση αποτέλεσε τη σημαντικότερη καινοτομία του Κανονισμού στο πεδίο της διεθνούς δικαιοδοσίας.

²⁶ Ταγαράς, ό.π., ΝοΒ 2004.1154· βλ. επίσης με επιμέλεια Καραγκούνη Κ., Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές διαφορές που αντικαθιστά την Σύμβαση των Βρυξελλών της 27.9.1968 ΕΕ L 12 της 16.1.2001, σ.1, www.nbonline.gr.

²⁷ Βλ. άρθρο 1 της ενοποιημένης απόδοσης της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, «Η Ένωση αντικαθιστά και διαδέχεται την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.»· αντίστοιχη αναφορά σε Δεληκωστόπουλο Ι., ό.π., 2011, σ. 4.

²⁸ Χριστιανός, ό.π., 2011, σ. 225· Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2011, σ. 4· Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 10.

Κατ' εφαρμογή του άρθρου 73 του ΚανΒρ Ι, σύμφωνα με το οποίο «*Η Επιτροπή υποβάλλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή έκθεση για την εφαρμογή του ανά χείρας κανονισμού το αργότερο πέντε έτη μετά την έναρξη ισχύος του παρόντος κανονισμού. Η έκθεση αυτή συνοδεύεται, ενδεχομένως, από προτάσεις που θα αποβλέπουν στην προσαρμογή του κανονισμού.*», η εφαρμογή του αξιολογήθηκε το 2009, ήτοι 8 χρόνια μετά την εφαρμογή του, λαμβάνοντας σε γενικές γραμμές θετική αξιολόγηση²⁹. Προς το σκοπό αυτό, έλαβε χώρα ευρεία διαβούλευση, κατά την ολόκληρωση της οποίας υποβλήθηκε από την Επιτροπή πρόταση κατάρτισης νέου κανονισμού για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις³⁰, με κύρια σημεία την κατάργηση της διαδικασίας του *exequatur* και εν γένει τη διευκόλυνση της εκτέλεσης δικαστικών αποφάσεων³¹, τη βελτιστοποίηση των συμφωνιών παρέκτασης διεθνούς δικαιοδοσίας και τη διευκόλυνση κυκλοφορίας των αποφάσεων ασφαλιστικών μέτρων³². Ο νέος Κανονισμός 1215/2012 χαρακτηρίστηκε από την επιστήμη ως «*αναδιατύπωση*» (*recast*) του Κανονισμού 44/2001³³, μη απομακρυνόμενος από τις διατάξεις του προγενέστερου Κανονισμού ως προς τη ρύθμιση ζητημάτων απτόντων της διεθνούς δικαιοδοσίας, εισάγοντας, ωστόσο, ριζικές μεταρρυθμίσεις στη διευκόλυνση της αναγνώρισης και εκτέλεσης αποφάσεων επί των διασυνοριακών διαφορών, που καταλαμβάνονται από το πεδίο εφαρμογής του³⁴. Ένεκα της ομοιότητάς του με τον προγενέστερο Κανονισμό 44/2001, ο νέος Κανονισμός 1215/2012 ονομάστηκε «Κανονισμός Βρυξέλλες Ια» (εφεξής ΚανΒρ Ια), με έναρξη ισχύος την 10.1.2013 και έναρξη εφαρμογής την 10.1.2015. Ελλείψει νεότερης αναθεώρησης, ο ΚανΒρ Ια διατηρεί την ισχύ του, έχοντας υποστεί μικρές τροποποιήσεις, όπως λόγω χάρη διά του Κανονισμού 524/2014 αναφορικά με τους κανόνες εφαρμογής στο Ενιαίο Δικαστήριο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας και στο Δικαστήριο της Μπέναλουξ³⁵, εφαρμοζόμενος άμεσα, δεσμευτικά και αποκλειστικά στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

²⁹ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 11.

³⁰ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 11.

³¹ Δεληκαστόπουλος Ι., Ζητήματα από την εφαρμογή του Κανονισμού 1215/2012 για τη Διεθνή Δικαιοδοσία και την Εκτέλεση Αποφάσεων, 2016, σ. 309.

³² Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 11-12.

³³ Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 12.

³⁴ Βλ. Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 12.

³⁵ Βλ. Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 12.

3. Προϋποθέσεις εφαρμογής του Κανονισμού 1215/2012

i) Καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής

α) Αστικές και εμπορικές υποθέσεις

Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 1 του ΚανΒρ Ια, «Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις ανεξάρτητα από το είδος του δικαστηρίου.». Σύμφωνα δε με τη 10^η σκέψη της αιτιολογικής έκθεσης του Κανονισμού, «Το πεδίο εφαρμογής του παρόντος κανονισμού πρέπει να καλύπτει όλες τις κύριες αστικές και εμπορικές υποθέσεις εκτός από κάποια σαφώς καθορισμένα ζητήματα, ιδίως τις υποχρεώσεις διατροφής, που θα πρέπει να αποκλεισθούν από το πεδίο εφαρμογής του παρόντος κανονισμού μετά την έκδοση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 4/2009 του Συμβουλίου, της 18^{ης} Δεκεμβρίου 2008, για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής.»³⁶. Όπως προκύπτει σαφώς από τα προπαρατιθέμενα χωρία και θα αναλυθεί ειδικότερα παρακάτω, η έννοια των «αστικών και εμπορικών διαφορών» κατέχει δεσπόζουσα θέση στον προσδιορισμό του *ratione materiae* πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού.

Η έννοια των «αστικών και εμπορικών διαφορών» υπήρξε προσδιοριστική του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής των διατάξεων του ευρωπαϊκού δικονομικού δικαίου ήδη από την υπογραφή της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968. Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Συμβρ, αρίθμηση η οποία διατηρήθηκε και στα μεταγενέστερα σχετικά νομοθετήματα αναφορικά με τον προσδιορισμό του *ratione materiae* πεδίου εφαρμογής τους, «Η παρούσα σύμβαση εφαρμόζεται σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, ανεξάρτητα από το είδος του δικαστηρίου. Δεν καλύπτει ιδίως φορολογικές, τελωνειακές ή διοικητικές υποθέσεις. Εξαιρούνται από την εφαρμογή της: 1. Η προσωπική κατάσταση και ικανότητα των φυσικών προσώπων, οι περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, οι κληρονομικές σχέσεις· 2. οι πτωχεύσεις, πτωχευτικοί συμβιβασμοί και άλλες ανάλογες διαδικασίες· 3. η κοινωνική ασφάλιση· 4. η διαιτησία.».

Κατά την αντικατάσταση της Συμβρ από τον Κανονισμό 44/2001, διατυπώθηκε ρητώς στην αιτιολογική έκθεση του Κανονισμού η φιλοσοφία της συνέχειας μεταξύ των νομοθετημάτων, παρά τη μετάβαση από τη νομοτυπική μορφή της Συμβάσεως σε εκείνη της πράξεως του παραγωγού ενωσιακού, προσβλέποντας πάντα στην εναρμόνιση των διατάξεων του αστικού δικονομικού δικαίου στα κράτη μέλη. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη 19^η σκέψη της

³⁶ Βλ. αντίστοιχα και σκέψη 7 της αιτιολογικής έκθεσης του Κανονισμού 44/2001, σύμφωνα με την οποία «Το πεδίο εφαρμογής του ανά χείρας κανονισμού πρέπει να καλύπτει όλες τις κύριες αστικές και εμπορικές υποθέσεις εκτός από κάποια σαφώς καθορισμένα ζητήματα.».

αιτιολογικής έκθεσης του Κανονισμού 44/2001 ορίστηκε, ότι «Πρέπει να διασφαλισθεί η συνέχεια μεταξύ της Σύμβασης των Βρυξελλών και του ανά χείρας κανονισμού...». Η φιλοσοφία αυτή διατηρήθηκε και στο «νέο» Κανονισμό 1215/2012, ο οποίος, όπως σημειώθηκε και παραπάνω, έφερε περιορισμένες αλλαγές σε σχέση με τον προγενέστερό του Κανονισμό 44/2001, και αποτυπώθηκε στην 34^η σκέψη της αιτιολογικής του έκθεσης, στην οποία διακηρύχθηκε η πρόθεση του ενωσιακού νομοθέτη διασφάλισης της συνέχειας «μεταξύ της σύμβασης των Βρυξελλών του 1968, του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 44/2001 και του παρόντος κανονισμού»³⁷, προς επίτευξη της οποίας ήταν απαραίτητη η θέσπιση μεταβατικών διατάξεων. Αξιοσημείωτο, όμως, εν προκειμένω είναι το δεύτερο εδάφιο της εν λόγω σκέψης, κατά το οποίο «Η ίδια ανάγκη συνέχειας ισχύει και όσον αφορά την ερμηνεία των διατάξεων από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης της σύμβασης των Βρυξελλών του 1968 και των κανονισμών που την αντικατέστησαν»³⁸. Συνεπώς, προκύπτει ρητώς, από την ίδια την αιτιολογική έκθεση του ΚανΒρ Ια, ότι, η ερμηνεία του Δικαστηρίου του Λουξεμβούργου επί των διατάξεων της Συμβρ και αργότερα του ΚανΒρ Ι παραμένει σε ισχύ και ως προς τις διατάξεις του ΚανΒρ Ια, οι οποίες είναι ισοδύναμες των προϊσχυσάντων αντιστοίχων διατάξεων³⁹. Η θέση αυτή επιβεβαιώνεται, άλλωστε, και από τη νομολογία του Δικαστηρίου⁴⁰.

Ειδικότερα, όσον αφορά το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού 1215/2012, ο Κανονισμός εφαρμόζεται μόνο επί ιδιωτικών διαφορών, οι οποίες λόγω της σύνδεσής τους με πλείονες έννομες τάξεις εμφανίζουν στοιχεία αλλοδαπότητας⁴¹. Σύμφωνα δε με το γράμμα του πρώτου εδαφίου του άρθρου 1, ο Κανονισμός εφαρμόζεται «ανεξάρτητα από το είδος του δικαστηρίου», δηλαδή χωρίς να λαμβάνεται υπόψιν το είδος του δικαστηρίου που επιλαμβάνεται της διαφοράς, όπως λόγου χάρη στην περίπτωση εκδίκασης μιας υποθέσεως αστικής φύσεως από ένα διοικητικό δικαστήριο, ή η φύση της δικαιοδοσίας, ήτοι αν πρόκειται για υπόθεση αμφισβητούμενης ή εκουσίας δικαιοδοσίας⁴².

Αναφορικά με την έννοια των «αστικών και εμπορικών διαφορών», η φύση μιας υπόθεσης ως «αστικής» ή «εμπορικής» προσδιορίζεται καταρχήν από την ίδια τη φύση των σχέσεων

³⁷ Βλ. Αιτιολογική έκθεση του Κανονισμού 1215/2012, 34^η σκέψη.

³⁸ Αιτιολογική έκθεση του Κανονισμού 1215/2012, 34^η σκέψη.

³⁹ Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 13· Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 26.

⁴⁰ ΔΕΚ, 2.7.2009, SCT Industri AB, C-111/08, σκέψη 24, ΔΕΚ, 10.9.2009, German Graphics, C-292/08, σκέψη 27, www.curia.europa.eu.

⁴¹ Βασιλακάκης, ό.π., στον τόμο της ΕΕΔ, σ. 56· βλ. ΔΕΚ, 16.12.1980, Κάτω Χώρες κατά Rüffer, C-814/79, σκέψη 14, www.curia.europa.eu.

⁴² Βασιλακάκης, ό.π., στον τόμο της ΕΕΔ, σ. 56· Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 15, σύμφωνα με τον οποίο «Η διάκριση δεν είναι κατ' αρχήν προσδιοριστική ως προς την ένταξη ή μη μίας έννομης σχέσης στο πλαίσιο των αστικών και εμπορικών διαφορών. Αντίθετα με τα δημόσια έγγραφα και τους δικαστικούς συμβιβασμούς [...], μία απόφαση που εκδίδεται κατά την εκουσία δικαιοδοσία είναι, θεωρούμε, απόφαση που αναγνωρίζεται στα υπόλοιπα κράτη μέλη χωρίς να απαιτείται ειδική διαδικασία (κατ' άρθρο 36 παρ. 1 του κανονισμού 1215/2012).».

μεταξύ των διαδίκων και το αντικείμενο της διαφοράς. Εφόσον μία διαφορά, η οποία εμφανίζει στοιχεία διασυνοριακότητας, είναι ιδιωτικού δικαίου, αυτή καταρχήν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων του ΚανΒρ Ια, πλην ορισμένων εξαιρέσεων που προβλέπει ρητώς ο ίδιος ο Κανονισμός⁴³. Περαιτέρω, καίριας σημασίας στην οριοθέτηση της εν λόγω έννοιας ήταν ο προσδιορισμός του δικαίου επί τη βάση του οποίου θα κριθεί η φύση μιας υπόθεσης ως ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου και αντίστοιχα ο χαρακτήρας μιας υπόθεσης ως «αστικής ή εμπορικής». Η συνθετότητα του ζητήματος ανεδεικνύετο λόγω χάρη, σε περίπτωση ανάκυψης ορισμένης διαφοράς, στο πλαίσιο της οποίας μια υπόθεση ήταν αστική ή εμπορική κατά το δίκαιο ενός μόνο εκ των εμπλεκόμενων μερών⁴⁴. Την απάντηση έδωσε από νωρίς το ΔΕΚ, το οποίο ήδη από το 1976 στην απόφαση LTU/Eurocontrol, απεφάνθη, ότι η έννοια «αστικές και εμπορικές υποθέσεις» «πρέπει να θεωρείται αυτοτελής έννοια, κατά την ερμηνεία της οποίας πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι σκοποί και η οικονομία της Σύμβασης, καθώς και οι γενικές αρχές που απορρέουν από το σύνολο των εθνικών εννόμων τάξεων»⁴⁵.

Ειδικότερα, σύμφωνα με την ερμηνεία του Δικαστηρίου, ο όρος «αστικές και εμπορικές υποθέσεις» δεν θα πρέπει να ερμηνεύεται κατά παραπομπή στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών, αλλά αυτοτελώς, λαμβανομένων υπόψιν αφενός των σκοπών και του συστήματος του κανονισμού και αφετέρου των γενικών αρχών που συνάγονται από το σύνολο των εννόμων τάξεων των κρατών μελών⁴⁶. Η αυτόνομη ερμηνεία του Δικαστηρίου κατά τον εννοιολογικό προσδιορισμό των διατάξεων του παραγώγου ενωσιακού δικαίου σημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι το Δικαστήριο κρίνει με τα δικά του κριτήρια χωρίς να δεσμεύεται από το χαρακτηρισμό των διατάξεων του εθνικού δικαίου των κρατών μελών ως προς τη φύση μιας υπόθεσης ως ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου⁴⁷. Συνεπώς, κατά την έρευνα της υπαγωγής μιας διαφοράς στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, το αποτέλεσμα της οποίας θα κρίνει τελικώς και τη

⁴³ Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 13.

⁴¹ Βασιλακάκης, ό.π., στον τόμο της ΕΕΔ, σ. 57.

⁴⁵ ΔΕΚ, 14.10.1976, LTU/Eurocontrol, 29/76, www.curia.europa.eu· η νομολογία αυτή του Δικαστηρίου επαναλαμβάνεται σταθερά έκτοτε και έχει καταστεί παγία, βλ. ενδεικτ.: ΔΕΚ, 16.12.1980, Κάτω Χώρες κατά Rüffer, C-814/79, ΔΕΚ, 27.2.1997, Van den Boogaard, C-220/95, ΔΕΚ, 15.2.2007, Λεχουρίτου και άλλοι, C-292/15, ΔΕΚ, 24.4.2009, Apostolides, C-420/07, ΔΕΚ, 21.4.1993, Sonntag, C-172/91, www.curia.europa.eu· Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς, Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων όπως ισχύει στην Ελλάδα - Ερμηνεία κατ' άρθρο, Συμπλήρωμα 1989-1996, 1996, σ. 14-15.

⁴⁶ Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2011, σ. 16· ο ίδιος, ό.π., 2016, σ. 13· ΔΕΚ, 14.10.1976, LTU/Eurocontrol, 29/76, www.curia.europa.eu· βλ. και ΔΕΚ, 21.4.1993, Sonntag, C-172/91, σκέψη 18, σύμφωνα με την οποία «η έννοια «αστική υπόθεση» που χρησιμοποιείται στο άρθρο 1 της Συμβάσεως πρέπει να θεωρείται αυτοτελής έννοια που επιβάλλεται να ερμηνεύεται σε συνάρτηση, αφενός, με τους σκοπούς και το σύστημα της Συμβάσεως και, αφετέρου, με τις γενικές αρχές που απορρέουν από το σύνολο των εθνικών συστημάτων δικαίου».

⁴⁷ Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 19· Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 30, σύμφωνα με τη Σαχπεκίδου, «Αυτόνομη ερμηνεία σημαίνει ότι ορισμένοι όροι της Συμβρ και των νεότερων Κανονισμών χειραφετούνται από το περιεχόμενο και τις ιδιομορφίες των αντίστοιχων όρων του εθνικού δικαίου οποιουδήποτε κράτους μέλους...».

δικαιοδοσία του δικάζοντος δικαστηρίου, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψιν τη φύση της υπόθεσης, όπως αυτή δύναται να εξειδικευτεί κάθε φορά μέσα από τις ειδικότερες περιστάσεις που απορρέουν από τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς, εξετάζοντάς την υπό το φως των σκοπών και του συστήματος του Κανονισμού και σε εναρμόνιση με τις δικαιοκτικές αρχές των εθνικών συστημάτων των κρατών μελών, προς το σκοπό πάντοτε της ενωσιακής δικαιοκτικής ενοποίησης.

β) Υποθέσεις αποκλειόμενες από το πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ια

Όπως επισημαίνεται και ανωτέρω, στο πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ια, όπως αντίστοιχα και στο πεδίο εφαρμογής της Συμβρ και του ΚανΒρ Ι ως έκφραση της ανάγκης διασφάλισης της συνέχειας στην ερμηνεία και την εφαρμογή τους, υπάγονται διαφορές ιδιωτικού δικαίου, αποκλειόμενων των υποθέσεων του δημοσίου δικαίου. Ειδικότερα, σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο του άρθρου 1 του ΚανΒρ Ια, ο κανονισμός «*Δεν καλύπτει, ιδίως, φορολογικές, τελωνειακές ή διοικητικές υποθέσεις ή την ευθύνη του κράτους για πράξεις ή παραλείψεις κατά την άσκηση της κρατικής εξουσίας (acta jure imperii).*».

Σύμφωνα με τη διάκριση της δράσης του κράτους σε *acta jure imperii* και *acta jure gestionis*, ως *acta jure imperii* (ή πράξεις εξουσίας) χαρακτηρίζονται οι πράξεις του κράτους που αποτελούν εκδήλωση δημόσιας εξουσίας, ενώ ως *acta jure gestionis* (ή πράξεις διαχείρισης) χαρακτηρίζονται οι κρατικές ενέργειες που θα μπορούσαν να έχουν προέλθει και από ιδιώτη και δεν αποτελούν, δηλαδή, έκφραση δημόσιας εξουσίας⁴⁸. Από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 1, το οποίο οριοθετεί το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, προκύπτει, ότι στο μέτρο που ορισμένη δημόσια αρχή ενεργεί κατά την άσκηση εξ αυτής δημόσιας εξουσίας, τυχόν διαφορά που θα ανακύψει από τη δράση της αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ια⁴⁹. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου⁵⁰, η άσκηση δημόσιας εξουσίας κρίνεται με βάση ουσιαστικά και όχι οργανικά κριτήρια. Κατ' εφαρμογή δε της αυτόνομης ερμηνείας του ΔΕΕ, αρμόδιο να χαρακτηρίσει μια διαφορά που άγεται ενώπιόν του ως ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου είναι αποκλειστικώς το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο δεν δεσμεύεται από το χαρακτηρισμό μιας πράξης ως δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου από τις διατάξεις του εθνικού δικαίου των κρατών μελών⁵¹.

⁴⁸ Ρούκουνας, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, 2010, σ. 419.

⁴⁹ Νίκας, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Διεθνές Δίκαιο, 2008, σ. 52-53, με αναφορά στις υποθέσεις Κάτω Χώρες κατά Rüffer και Sonntag· Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 18.

⁵⁰ ΔΕΚ, 21.4.1993, Sonntag, C-172/91, www.curia.europa.eu· βλ. και Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2000, σ. 9.

⁵¹ Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 19.

Σημείο αναφοράς στη διάκριση της δράσης των δημοσίων αρχών σε *acta jure imperii* και *acta jure gestionis*⁵², υπήρξε η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Λεχουρίτου*⁵³. Η εν λόγω διαφορά ήχθη ενώπιον του Δικαστηρίου με την υποβολή αίτησης έκδοσης προδικαστικής απόφασης στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Ειρήνης Λεχουρίτου και λοιπών διαδίκων κατά της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας με αίτημα την παροχή αποζημίωσης λόγω περιουσιακής ζημίας και χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης που υπέστησαν οι πρώτοι από τις ενέργειες των ενόπλων δυνάμεων, θύματα των οποίων υπήρξαν οι γονείς τους, όταν η Ελλάδα τελούσε υπό κατοχή κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Κατά την απάντησή του επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος το Δικαστήριο απεφάνθη, ότι πράγματι σε ορισμένες περιπτώσεις δύναται διαφορά μεταξύ δημόσιας αρχής και ιδιώτη να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, χωρίς αυτό να συμβαίνει «*οσάκις η δημόσια αρχή ενεργεί κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας*»⁵⁴. Σε συνέχεια της απόφασής του, το Δικαστήριο αποφαινόμενο ως προς το είδος της ασκηθείσας εκ μέρους των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων εξουσίας, απεφάνθη, ότι «*ουδεμία υφίσταται αμφιβολία ότι επιχειρήσεις διεξαγόμενες από ένοπλες δυνάμεις συνιστούν μία εκ των χαρακτηριστικών εκφράσεων της κρατικής κυριαρχίας, ιδίως όταν αποφασίζονται μονομερώς και υποχρεωτικώς εκ μέρους των αρμοδίων δημοσίων αρχών και εμφανίζονται ως αρρήκτως συνδεδεμένες με την εξωτερική και αμυντική πολιτική των κρατών*», καταλήγοντας, ότι «*πράξεις όπως αυτές στις οποίες οφείλεται η προβαλλόμενη από τους εφεσείοντες της κύριας δίκης ζημία και, συνακόλουθα, η αγωγή αποζημίωσης που άσκησαν οι τελευταίοι ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων πρέπει να θεωρούνται ως αποτέλεσμα εκδηλώσεως δημόσιας εξουσίας εκ μέρους του οικείου κράτους κατά τον χρόνο διαπράξεώς τους*»⁵⁵, αποκλείοντας από το πεδίο εφαρμογής του πράξεις, οι οποίες έλαβαν χώρα κατ' ενάσκηση κρατικής κυριαρχίας, όντας συνδεδεμένες με την εξωτερική και αμυντική πολιτική του κράτους.

Περαιτέρω, πέραν των υποθέσεων δημοσίου δικαίου, κατά τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 1 ΚανΒρ Ια, «*εξαιρούνται από την εφαρμογή του: α) η κατάσταση ή η ικανότητα δικαίου φυσικών προσώπων, περιουσιακά δικαιώματα που προκύπτουν από την έγγαμη σχέση ή από σχέση της οποίας τα αποτελέσματα εξομοιώνονται προς εκείνα του γάμου σύμφωνα με το εφαρμοστέο σε αυτήν δίκαιο· β) οι πτωχεύσεις, οι διαδικασίες λύσης και εκκαθάρισης αφερέγγυων επιχειρήσεων ή άλλων νομικών προσώπων, οι δικαστικοί συμβιβασμοί, οι πτωχευτικοί συμβιβασμοί και άλλες ανάλογες διαδικασίες· γ) η κοινωνική ασφάλιση· δ) η διαίτησία· ε) οι υποχρεώσεις διατροφής που απορρέουν από οικογενειακές σχέσεις, σχέσεις*

⁵² Πρβλ. και Ρούκουνα, ό.π., 2010, σ. 419.

⁵³ ΔΕΚ, 15.2.2007, *Λεχουρίτου και άλλοι*, C-292/05, www.curia.europa.eu. Νίκας, ό.π., 2008, σ. 54.

⁵⁴ ΔΕΚ, 15.2.2007, *Λεχουρίτου και άλλοι*, C-292/05, σκέψη 31, www.curia.europa.eu.

⁵⁵ ΔΕΚ, 15.2.2007, *Λεχουρίτου και άλλοι*, C-292/05, σκέψεις 37 και 38, www.curia.europa.eu. βλ. και αναφορές *Δεληκωστόπουλου Ι.*, ό.π., 2016, σ. 20-21.

συγγένειας εξ αίματος, γάμου ή αγχιστείας· στ) οι κληρονομικές σχέσεις, περιλαμβανομένων των υποχρεώσεων διατροφής που προκύπτουν λόγω θανάτου». Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 1 του ΚανΒρ Ια διευρύνει το πεδίο των υποθέσεων, οι οποίες αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, σε σχέση με το προϊσχύσαν άρθρο 1 του Κανονισμού 44/2001, το οποίο είχε μεταφερθεί όμοιο από τη Σύμβαση των Βρυξελλών⁵⁶.

Σύμφωνα με τα γενόμενα δεκτά στην επιστήμη, οι παραπάνω υποθέσεις που αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού πρέπει να αποτελούν το κύριο αντικείμενο της δίκης. Σε περίπτωση που τα σχετικά ζητήματα, που εμπίπτουν σε κάποια εκ των παραπάνω κατηγοριών, ανακύπτουν ως επικουρικά εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού και εξετάζονται από το επιλαμβανόμενο της διαφοράς δικαστήριο⁵⁷.

ii) Κατά τόπον πεδίο εφαρμογής

Όσον αφορά το κατά τόπον πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, ο Κανονισμός 1215/2012 εφαρμόζεται καταρχήν στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων. Σύμφωνα με τη 13^η σκέψη της αιτιολογικής έκθεσης του ΚανΒρ Ια, ο ενωσιακός νομοθέτης εξέφρασε τη βούλησή του περί εφαρμογής των κοινών κανόνων περί διεθνούς δικαιοδοσίας, «όταν ο εναγόμενος έχει την κατοικία του σε κράτος μέλος»⁵⁸. Έτσι, σε εφαρμογή της νομοθετικής βούλησης, το άρθρο 4 παρ. 1 του ΚανΒρ Ια ορίζει, ότι «Με την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος κανονισμού, τα πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους στο έδαφος κράτους μέλους ενάγονται ενώπιον των δικαστηρίων αυτού του κράτους, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους.», ενώ σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο του άρθρου 6, «Αν ο εναγόμενος δεν έχει την κατοικία του σε κράτος μέλος, η διεθνής δικαιοδοσία των δικαστηρίων κάθε κράτους μέλους ρυθμίζεται από το δίκαιο αυτού του κράτους μέλους, με την επιφύλαξη του άρθρου 18 παράγραφος 1, του άρθρου 21 παράγραφος 2, και των άρθρων 24 και 25.».

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο Κανονισμός εφαρμόζεται, εφόσον ο εναγόμενος έχει την κατοικία του σε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά του. Στην περίπτωση που αυτός έχει την κατοικία του σε έδαφος τρίτου κράτους εφαρμόζονται οι διατάξεις του κράτους αυτού, με επιφύλαξη των διατάξεων ειδικών δωσιδικιών, που

⁵⁶ Βλ. Δεληκωστόπουλο Ι., ό.π., 2011, σ. 21· ο ίδιος, ό.π., 2016, σ. 26.

⁵⁷ Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2011, σ. 21· ο ίδιος, ό.π., 2016, σ. 27.

⁵⁸ Αιτιολογική έκθεση του Κανονισμού 1215/2012, 13^η σκέψη.

συνεπάγονται την εφαρμογή του Κανονισμού και όταν ο εναγόμενος κατοικεί στο έδαφος τρίτου κράτους⁵⁹.

Από τα παραπάνω προκύπτει σαφώς, ότι κεντρική έννοια κατά τον προσδιορισμό του κατά τόπον πεδίου εφαρμογής του ΚανΒρ Ια είναι η «κατοικία», και όχι η ιθαγένεια, και μάλιστα του εναγομένου, και όχι του ενάγοντος. Παραδείγματος χάρη, σε περίπτωση, που ασκείται αγωγή από ένα γάλλο κάτοικο Αυστραλίας κατά ενός αμερικανού κατοίκου Ισπανίας, σύμφωνα με τα παραπάνω, η διαφορά εμπίπτει καταρχήν στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, επειδή η κατοικία του εναγομένου αμερικανού βρίσκεται σε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανεξάρτητα από την ιθαγένεια και την κατοικία του ενάγοντος. Όπως γίνεται δεκτό και από τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο Κανονισμός εφαρμόζεται ακόμα και «όταν ο ενάγων κατοικεί σε τρίτη χώρα», με εξαίρεση μόνο τις «περιπτώσεις που διάταξη της Συμβάσεως ορίζει ρητώς ότι η εφαρμογή κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας που περιέχεται σε αυτήν εξαρτάται από το αν η κατοικία του ενάγοντος βρίσκεται στο έδαφος συμβαλλομένου κράτους.»⁶⁰. Σύμφωνα μάλιστα με την 35^η σκέψη της απόφασης του Δικαστηρίου του Λουξεμβούργου στην υπόθεση Group Josi⁶¹, ο εν λόγω κανόνας διεθνούς δικαιοδοσίας, που έχει αναχθεί σε γενική αρχή, «αποτελεί έκφραση του ρητού *actor sequitur forum rei*» και «καθιστά δυνατό, στον εναγόμενο να αμυνθεί, κατ' αρχήν ευκολότερα»⁶².

Αναφορικά με το εφαρμοστέο δίκαιο βάσει του οποίου θα κριθεί η έννοια της «κατοικίας», το ζήτημα αυτό ρυθμίζεται ευθέως από τα άρθρα 62 και 63 ΚανΒρ Ια. Ειδικότερα, κατά το άρθρο 62, «1. Για να καθορίσει αν διάδικος έχει την κατοικία του στο έδαφος του κράτους μέλους του επιληφθέντος δικαστηρίου, το δικαστήριο εφαρμόζει το εθνικό δίκαιο. 2. Αν διάδικος δεν έχει την κατοικία του στο κράτος μέλος του επιληφθέντος δικαστηρίου, το δικαστήριο, προκειμένου να καθορίσει αν ο διάδικος έχει την κατοικία του σε άλλο κράτος μέλος, εφαρμόζει το δίκαιο του κράτους μέλους αυτού.», ενώ σύμφωνα με το άρθρο 63 παρ. 1, «Για την εφαρμογή του παρόντος κανονισμού, εταιρεία ή άλλο νομικό πρόσωπο έχει την κατοικία της στον τόπο στον οποίο έχει: α) την καταστατική της έδρα· β) την κεντρική της διοίκηση· ή γ) την κύρια εγκατάστασή της.». Από τα προπαρατεθέντα προκύπτει, ότι, σε αντίθεση με την έννοια των «αστικών και εμπορικών διαφορών», η οποία ερμηνεύεται αυτοτελώς από το Δικαστήριο ανεξάρτητα από το εθνικό δίκαιο των κρατών μελών, η έννοια της «κατοικίας» προσδιορίζεται

⁵⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 ΚανΒρ Ια, οι διατάξεις του εφαρμόζονται με την επιφύλαξη του *forum actoris* σε αγωγή καταναλωτή και σε αγωγή εργαζομένου, των αποκλειστικών βάσεων διεθνούς δικαιοδοσίας και της ύπαρξης αποκλειστικής ρήτρας παρέκτασης διεθνούς δικαιοδοσίας.

⁶⁰ ΔΕΚ, 13.7.2000, Group Josi, C-412/98, σκέψη 61, www.curia.europa.eu.

⁶¹ ΔΕΚ, 13.7.2000, Group Josi, C-412/98, σκέψη 35, www.curia.europa.eu.

⁶² ΔΕΚ, 13.7.2000, Group Josi, C-412/98, σκέψη 35, www.curia.europa.eu. Βασιλακάκης, ό.π., στον τόμο της ΕΕΔ, σ. 59· βλ. επίσης Δεληκωστόπουλο Ι., ό.π., 2016, σ. 62.

βάσει του εθνικού δικαίου του δικάζοντος δικαστηρίου⁶³. Στο ελληνικό δίκαιο, η έννοια της «κατοικίας» οριοθετείται στον Αστικό Κώδικα και συγκεκριμένα στο άρθρο ΑΚ 51, σύμφωνα με το οποίο ως «κατοικία» νοείται η πραγματική και μόνιμη εγκατάσταση σε ένα τόπο⁶⁴. Περαιτέρω, ως συνάγεται από το άρθρο 63 του ΚανΒρ Ια, σε περίπτωση που διάδικος είναι νομικό πρόσωπο, κρίσιμη για τον προσδιορισμό της «κατοικίας» του είναι η έδρα του. Ως έδρα νοούνται εναλλακτικώς⁶⁵ κατ' άρθρον 63 ΚανΒρ Ι η καταστατική έδρα, η κεντρική διοίκηση του νομικού προσώπου, δηλαδή η πραγματική έδρα της εταιρείας⁶⁶, ή η κύρια εγκατάσταση αυτού.

Συνάγεται αναμφιβόλως από τα ανωτέρω, ότι ο ρόλος του άρθρου 4 παρ. 1 ΚανΒρ Ια είναι νευραλγικός. Πράγματι, με την πρώτη παράγραφο του άρθρου 4, δεν θεσπίζεται μονάχα η γενική νόμιμη δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου ως βάση διεθνούς δικαιοδοσίας⁶⁷, αλλά οριοθετείται και το κατά τόπον πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ια: ο Κανονισμός εφαρμόζεται, όταν ο εναγόμενος, και όχι όταν και οι δύο διάδικοι - ενάγων και εναγόμενος - ή μόνο ο ενάγων, έχει την κατοικία του σε έδαφος κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με αποτέλεσμα να εφαρμόζεται ο Κανονισμός, ακόμα και όταν ο ενάγων είναι κάτοικος τρίτης χώρας⁶⁸. Σε περίπτωση που εναγόμενο είναι νομικό πρόσωπο, πρέπει, από το συνδυασμό των άρθρων 4 παρ. 1 και 63 ΚανΒρ Ια, η έδρα του νομικού προσώπου να βρίσκεται στο έδαφος κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως αυτή οριοθετείται από το άρθρο 63 ΚανΒρ Ια. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι ενώ η «κατοικία» προσδιορίζεται από το εθνικό δίκαιο του επιληφθέντος δικαστηρίου, η έδρα, δηλαδή «η κατοικία» των νομικών προσώπων, όπως ορίζει

⁶³ Βασιλακάκης, ό.π., στον τόμο της ΕΕΔ, σ. 60.

⁶⁴ Γεωργιάδης Α., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 2012, σ. 149-150· Κλαμαρής/Τσιγκρικάς, Διεθνές Αστικό και Ευρωπαϊκό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σ. 67, «Η κατοικία ενός φυσικού προσώπου προσδιορίζεται κατά τις διατάξεις των άρθρων 51 έως 56 Α.Κ. Συνεπώς, η ύπαρξη κατοικίας προϋποθέτει την πραγματική εγκατάσταση ενός φυσικού προσώπου σε ορισμένο τόπο («corpus»), εφόσον ταυτόχρονα υφίσταται βούληση του προσώπου για μόνιμη εγκατάσταση στον τόπο αυτόν («animus»).».

⁶⁵ Δεληκωστόπουλος Ι., Η κατοικία και η έδρα ως προϋποθέσεις εφαρμογής και ως βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας στον κανονισμό 1215/2012, ΕΠολΔ 2017.481.

⁶⁶ Η νομολογία του Δικαστηρίου του Λουξεμβούργου ταυτίζει την κεντρική διοίκηση με την πραγματική έδρα, βλ. ΔΕΚ, 27.9.1988, The Queen κατά Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail and General Trust PLC, C-81/87, σκέψη 20, σύμφωνα με την οποία «Ορισμένες νομοθεσίες απαιτούν να βρίσκονται στο έδαφός τους όχι μόνο η καταστατική αλλά και η πραγματική έδρα, δηλαδή η κεντρική διοίκηση της εταιρείας...»· ομοίως, το ΔΕΚ στην απόφαση Cartesio της 16.12.2008, C-210/06, ταυτίζει την πραγματική έδρα με την κεντρική διοίκηση της εταιρείας, www.curia.europa.eu· βλ. επίσης Βασιλακάκη, ό.π., στον τόμο ΕΕΔ, σ. 60-61· Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., ΕΠολΔ 2017.482.

⁶⁷ Βλ. αιτιολογική έκθεση του Κανονισμού 1215/2012, σκέψη 15, σύμφωνα με την οποία «Οι κανόνες περί διεθνούς δικαιοδοσίας θα πρέπει να παρουσιάζουν υψηλό βαθμό προβλεψιμότητας και να βασίζονται στην γενική αρχή της δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου. Η δωσιδικία αυτή θα πρέπει να ισχύσει πάντοτε, εκτός από μερικές συγκεκριμένες περιπτώσεις όπου το επίδικο αντικείμενο ή η αυτονομία των διαδίκων δικαιολογεί άλλο συνδετικό στοιχείο.».

⁶⁸ Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 62· ο ίδιος, ό.π., ΕΠολΔ 2017.474.

το άρθρο 63 ΚανΒρ Ια, οριοθετείται βάσει ενωσιακών κριτηρίων προς αποφυγή συγκρούσεων δικαιοδοσίας⁶⁹.

Περαιτέρω, ζήτημα αναφορικά με την εφαρμογή του ΚανΒρ Ια τίθεται, σε περίπτωση που ένας μόνο εκ των πλειόνων εναγομένων κατοικεί σε έδαφος κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το παρόν ζήτημα συνδέεται και με την ειδική συντρέχουσα δωσιδικία της συνάφειας, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 8 του Κανονισμού, σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο του οποίου «Ένα πρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους μπορεί επίσης να εναχθεί: 1) εφόσον υπάρχουν πολλοί εναγόμενοι, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου κατοικίας ενός εξ αυτών, υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχει τόσο στενή συνάφεια μεταξύ των αγωγών ώστε να ενδείκνυται να συνεκδικαστούν και να κριθούν συγχρόνως, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος έκδοσης ασυμβίβαστων αποφάσεων λόγω χωριστής εκδίκασής τους». Σύμφωνα με την κρατούσα θέση σε επιστήμη και νομολογία, η δωσιδικία της συνάφειας θα πρέπει να ερμηνεύεται στενά και να μην λειτουργεί ως στοιχείο θεμελιωτικό διεθνούς δικαιοδοσίας και επί εναγομένων, οι οποίοι δεν κατοικούν στο έδαφος κράτους μέλους της Ε.Ε.⁷⁰. Συνεπώς, κατά την κρατούσα θέση, για την εφαρμογή της ειδικής δωσιδικίας της συνάφειας, απαιτείται όλοι οι εναγόμενοι να έχουν την κατοικία τους σε έδαφος κράτους μέλους της Ε.Ε.. Άλλωστε, η «κατοικία» του εναγομένου ως στοιχείο προσδιοριστικό του κατά τόπον πεδίου εφαρμογής του ΚανΒρ Ια σημαίνει, ότι η συνδρομή των στοιχείων της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου αποτελεί προϋπόθεση και για την εφαρμογή των ειδικών βάσεων διεθνούς δικαιοδοσίας. Δηλαδή, μόνο εφόσον ο εναγόμενος έχει την κατοικία του σε έδαφος κράτους μέλους της Ε.Ε. και συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 4 παρ. 1 ΚανΒρ Ια δύναται να συντρέξουν και οι προϋποθέσεις εφαρμογής των ειδικών συντρεχουσών δωσιδικιών των άρθρων 7 επ. ΚανΒρ Ια⁷¹.

⁶⁹ Αιτιολογική έκθεση του Κανονισμού 1215/2012, σκέψη 15, «Η κατοικία των νομικών προσώπων πρέπει καθορίζεται αυτοτελώς ώστε να αυξάνεται η διαφάνεια των κοινών κανόνων και να αποφεύγονται οι συγκρούσεις δικαιοδοσίας.» Δεληκωστόπουλος Ι, ό.π., ΕΠολΔ 2017.475.

⁷⁰ Δεληκωστόπουλος Ι, ό.π., 2016, σ. 62-63 και 257-258· ΔΕΚ, 1.12.2011, Painer, C-145/10, σκέψεις 73-74, σύμφωνα με τις οποίες, «73. Ο κανόνας δικαιοδοσίας του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 προβλέπει ότι, αν υπάρχουν πλείονες εναγόμενοι, μπορούν να εναχθούν ενώπιον του δικαστηρίου της κατοικίας ενός εξ αυτών, εφόσον υπάρχει τόσο στενή συνάφεια μεταξύ των αγωγών ώστε να ενδείκνυται να συνεκδικασθούν και να κριθούν συγχρόνως, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος έκδοσεως ασυμβίβαστων αποφάσεων που θα μπορούσαν να προκύψουν από τη χωριστή εκδίκασή τους. 74. Αυτός ο ειδικός κανόνας, καθόσον παρεκκλίνει από την προβλεπόμενη στο άρθρο 2 του κανονισμού 44/2001 γενική δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου, χρήζει στενής ερμηνείας, η οποία δεν πρέπει να βαίνει πέραν των περιπτώσεων που ρητώς προβλέπει ο εν λόγω κανονισμός...», ομοίως και η ΔΕΚ, 14.4.2013, Land Berlin, C-645/11, σκέψεις 40-41, www.curia.europa.eu.

⁷¹ Κλαμαρής/Τσικρικάς, ό.π., 2014, σ. 68-69· Δεληκωστόπουλος Ι, ό.π., ΕΠολΔ 2017.476, σύμφωνα με τον οποίο «εφόσον ο εναγόμενος δεν έχει την κατοικία του σε κράτος μέλος της ΕΕ, ο κανονισμός δεν εφαρμόζεται. Ελλείψει δε κατοικίας στην ΕΕ δεν ενεργοποιούνται καν, σύμφωνα με ρητή πρόβλεψη στον νόμο, οι ειδικές συντρεχουσες βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας του άρθρου 7 του κανονισμού 1215/2012...».

Εξαίρεση στα παραπάνω, αποτελούν οι περιπτώσεις του άρθρου 6 παρ. 1 του κανονισμού, σύμφωνα με τις οποίες, ο Κανονισμός 1215/2012 εφαρμόζεται ακόμη και αν ο εναγόμενος δεν έχει την κατοικία του σε έδαφος κράτους μέλους της ΕΕ, σε περίπτωση των αποκλειστικών βάσεων διεθνούς δικαιοδοσίας του άρθρου 24 ΚανΒρ Ια⁷², σε περίπτωση που έχει συμφωνηθεί ρήτρα παρέκτασης διεθνούς δικαιοδοσίας κατ' άρθρο 25 ΚανΒρ Ια⁷³, καθώς και σε υποθέσεις καταναλωτών και ατομικών συμβάσεων εργασίας⁷⁴. Ως ειπώθηκε, οι περιπτώσεις αυτές αποτελούν εξαίρεση από τη γενική δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου και ο Κανονισμός εφαρμόζεται, ακόμα και αν ο εναγόμενος, ή και κανένας εκ των διαδίκων στις δύο πρώτες περιπτώσεις, δεν έχει την κατοικία του σε κράτος μέλος της ΕΕ.

iii) Χρονική ισχύς του Κανονισμού 1215/2012

Σύμφωνα με το άρθρο 81 του ΚανΒρ Ια, «Ο παρών κανονισμός αρχίζει να ισχύει την εικοστή ημέρα από τη δημοσίευσή του στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εφαρμόζεται από τις 10 Ιανουαρίου 2015, εκτός από τα άρθρα 75 και 76, που εφαρμόζονται από τις 10 Ιανουαρίου 2014. Ο παρών κανονισμός είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέρη του και ισχύει άμεσα στα κράτη μέλη σύμφωνα με τις Συνθήκες.». Κατά τις προαναφερθείσες διατάξεις του άρθρου 81, ως ημερομηνία έναρξης της εφαρμογής του κανονισμού ορίστηκε η 10^η Ιανουαρίου 2015, με αποτέλεσμα να καταλαμβάνεται από την εφαρμογή του κάθε αγωγή που ασκείται από την ημερομηνία αυτή και έπειτα, με σημείο αναφοράς το χρόνο άσκησης της αγωγής και όχι άλλες περιστάσεις, που δύνανται να συνοδεύουν την υπόθεση⁷⁵. Το χρονικό

⁷² Παραδείγματος χάρη, αν η επίδικη διαφορά αφορά δικαίωμα κυριότητας επί ακινήτου, το οποίο βρίσκεται στη Γαλλία, σύμφωνα με το άρθρο 24 περ. 1 ΚανΒρ Ια, τυγχάνει εν προκειμένω εφαρμογής ο Κανονισμός, ακόμα και αν όλοι οι διάδικοι είναι κάτοικοι τρίτων χωρών· βλ. και Δεληκωστόπουλο Ι., ό.π., 2016, σ. 179επ..

⁷³ Σύμφωνα με το προϊσχύσαν δίκαιο του Κανονισμού 44/2001 (άρθρο 23 παρ. 1), έπρεπε τουλάχιστον ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη στη συμφωνία παρέκτασης διεθνούς δικαιοδοσίας να έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους της ΕΕ. Πλέον, σύμφωνα με τον Κανονισμό 1215/2012 και τη ρητή διατύπωση του άρθρου 25 παρ. 1, ρήτρα παρέκτασης διεθνούς δικαιοδοσίας είναι έγκυρη, ακόμα και αν κανένα από τα μέρη δεν έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους. Παραδείγματος χάρη, δύνανται ένας αμερικανός και ένας αυστραλός να ορίσουν ως αρμόδια τα γαλλικά δικαστήρια για την εκδίκαση μεταξύ τους διαφορές που έχει προκύψει ή που θα προκύψει από ορισμένη έννομη σχέση, και η συμφωνία τους αυτή, τηρουμένων των λοιπων προϋποθέσεων του άρθρου 25 του ΚανΒρ Ια είναι έγκυρη· αναφορικά με το προϊσχύσαν δίκαιο, Κλαμαρής/Τσικρικάς, ό.π., 2014, σ. 69· βλ. επίσης Δεληκωστόπουλο Ι., ό.π., 2016, σ. 267επ., 269.

⁷⁴ Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., ΕΠολΔ 2017.175.

⁷⁵ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 18-19.

σημείο άσκησης της αγωγής καθορίζεται από το εθνικό δικονομικό δίκαιο των κρατών μελών⁷⁶.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 80 του ΚανΒρ Ια, «Ο παρών κανονισμός καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 44/2001. Οι παραπομπές στον καταργούμενο κανονισμό θεωρούνται ότι γίνονται στον παρόντα κανονισμό και διαβάζονται σύμφωνα με τον πίνακα αντιστοιχίας που περιέχεται στο παράρτημα ΙΙΙ.». Συνεπώς, ως ρητώς προκύπτει από την εν λόγω διάταξη, ο Κανονισμός 1215/2012 κατήργησε τον προγενέστερό του Κανονισμό 44/2001. Ωστόσο, όσον αφορά το χρονικό πεδίο εφαρμογής του ΚανΒρ Ια, όπως γίνεται δεκτό και στην επιστήμη⁷⁷, αυτός εφαρμόζεται μόνο επί αγωγών που ασκήθηκαν μετά την 10.1.2015. Αγωγές, οι οποίες ασκήθηκαν πριν την ημερομηνία αυτή, εξακολουθούσαν, και εξακολουθούν, να διέπονται από το προϊσχύσαν δίκαιο του ΚανΒρ Ι, εφόσον φυσικά εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του.

ΙΙ. Η ΕΙΔΙΚΗ ΔΩΣΙΔΙΚΙΑ ΓΙΑ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟ ΑΔΙΚΟΠΡΑΞΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ 1215/2012

1. Ιστορική εξέλιξη και σκοπός της διάταξης

Όπως αναλύεται και ανωτέρω, θεμελιώδης κανόνας προσδιορισμού της κατά τόπον αρμοδιότητας του επιλαμβανομένου της υπόθεσης δικαστηρίου παραμένει η γενική νόμιμη δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 παρ. 1 ΚανΒρ Ια, ως έκφραση του ρητού actor sequitur forum rei. Λαμβάνοντας υπόψιν έτερα άξια προστασίας συμφέροντα, όπως λόγου χάρη την αρχή της εγγύτητος, τόσο η Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968, όσο και οι μεταγενέστεροι Κανονισμοί 44/2001 και 1215/2012 περιέχουν διατάξεις στις οποίες προβλέπονται κατά τρόπο περιοριστικό⁷⁸, προς αποφυγή του forum shopping, ειδικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας, οι οποίες συντρέχουν παράλληλα με τη γενική νόμιμη δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου, η συνδρομή της οποίας ως στοιχείο προσδιοριστικό του κατά τόπον πεδίου εφαρμογής του κανονισμού αποτελεί προϋπόθεση εφαρμογής των ειδικών δωσιδικιών⁷⁹.

⁷⁶ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 19, με επισήμανση, ότι το άρθρο 32 παρ. 1 ΚανΒρ Ια, το οποίο προσδιορίζει το πότε ένα δικαστήριο λογίζεται ως «επιληφθέν», «αφορά μόνο το κεφάλαιο περί εκκρεμοδικίας του Κανονισμού».

⁷⁷ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 19.

⁷⁸ Βλ. ΔΕΚ, 17.6.1992, Handte/TMCS, C-26/91, ιδίως σκέψεις 12-14, www.curia.europa.eu.

⁷⁹ Βλ. Βρέλλη, *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, Γ' Έκδοση, 2008, σ. 369.

Ειδικότερα, και για λόγους ευχερέστερης κατανόησης, η έννοια του «forum shopping» αποδίδεται με τον όρο «άγρα δικαστηρίου», όρος ο οποίος χρησιμοποιείται κυρίως στο χώρο του δικονομικού διεθνούς δικαίου⁸⁰ και είναι δηλωτικός της ευχέρειας του ενάγοντος προς επιλογή του δικαστηρίου, το οποίο αξιολογεί ως καταλληλότερο προς εκδίκαση της αγωγής του⁸¹. Γίνεται λόγος δε για forum shopping, όταν υφίστανται παράλληλα περισσότερα κατά τόπον αρμόδια δικαστήρια προς εκδίκαση ορισμένης διαφοράς και ο ενάγων προβαίνει στην επιλογή του δικαστηρίου εκείνου, το οποίο θεωρεί ως καταλληλότερο προς εκδίκαση της αγωγής του, προκειμένου να αποκομίσει τα οφέλη που συνοδεύουν τη συγκεκριμένη δωσιδικία⁸².

Ήδη από τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968, ο κοινοτικός, νυν ενωσιακός, νομοθέτης προέβη στη θέσπιση στο άρθρο 5 της Συμβάσεως ειδικών συντρέχουσών δωσιδικιών, η επιλογή των οποίων ως προς την κατά τόπο αρμοδιότητα του επιλαμβανομένου δικαστηρίου, περιοριστικώς οριζόμενη, επαφίετο στην διακριτική ευχέρεια του ενάγοντος. Μεταξύ αυτών, στις σημαντικότερες συγκαταλέγονται η ειδική συντρέχουσα δωσιδικία για διαφορές από σύμβαση και η ειδική συντρέχουσα δωσιδικία για διαφορές από αδικοπραξία⁸³. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 5 της ΣυμΒρ, πρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος συμβαλλομένου κράτους μπορεί να εναχθεί, σύμφωνα με το σημείο 1 του άρθρου, «ως προς τις διαφορές εκ συμβάσεως, και ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή. [...]», ενώ σύμφωνα με το τρίτο σημείο, «ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός.».

Κάνοντας μία σύντομη αναφορά στη δωσιδικία του άρθρου 5 σημ. 1 της ΣυμΒρ, μεταγενέστερο άρθρο 7 σημ. 1 του ΚανΒρ Ια, η οποία θα αποδειχθεί χρήσιμη στη συνέχεια της συζήτησης, η έννοια «διαφορές εκ συμβάσεως» ερμηνεύεται αυτοτελώς επί τη βάση των στόχων και του συστήματος αρχικώς της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968 και στη συνέχεια των Κανονισμών 44/2001 και 1215/2012⁸⁴. Δυνάμει, μάλιστα, της αρχής της συνέχειας κατά

⁸⁰ Τσικρικάς, Η ελευθερία του ενάγοντα προς επιλογή forum («άγρα δικαστηρίου»), ΕλλΔνη 3/2006, σ. 664-686, www.sakkoulas-online.gr.

⁸¹ Τσικρικάς, ό.π., ΕλλΔνη 3/2006, σ. 664-686, www.sakkoulas-online.gr.

⁸² Τσικρικάς, ό.π., ΕλλΔνη 3/2006, σ. 664-686, www.sakkoulas-online.gr.

⁸³ Βλ. Γραμματικάκη-Αλεξίου, Πεδίο εφαρμογής της Συμβάσεως και γενικές διατάξεις για τη διεθνή δικαιοδοσία σε *Liber Amicorum Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως*, Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων, 2000, σ. 25 και Βασιλακάκη, ό.π., σε *Liber Amicorum Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως*, 2000, σ.39.

⁸⁴ Γραμματικάκη-Αλεξίου, ό.π., σε *Liber Amicorum Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως*, 2000, σ. 26· Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 69· αναφορικά με την αυτόνομη ερμηνεία της έννοιας των «διαφορών εκ συμβάσεως» βλ. ΔΕΚ, 22.2.1983, Peters/ZVAN, 34/82, ΔΕΚ, 8.3.1988, Arcado/Haviland, 9/87, www.curia.europa.eu· αναφορικά με την Arcado/Haviland, όπως σημειώνει ο Ταγαράς, ό.π., σε *Liber Amicorum Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως*, 2000, σ. 27, «Από την ίδια απόφαση προκύπτει επίσης ότι και

την ερμηνεία των νομοθετημάτων⁸⁵, η ερμηνεία της διατάξεως από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αποτέλεσε και αποτελεί τη βάση της μεταγενέστερης ερμηνείας και νομολογιακής εξέλιξης του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, στο πεδίο εφαρμογής του νυν άρθρου 7 σημείο 1 εμπίπτουν μόνο οι διαφορές εκ συμβάσεως και όχι από μονομερείς δικαιοπραξίες, ενώ αποκλείονται οι διαφορές από προσυμβατική ευθύνη (ευθύνη εκ των διαπραγματεύσεων- *culpa in contrahendo*), οι αξιώσεις αδικαιολόγητου πλουτισμού, όπως και οι αξιώσεις από διοίκηση αλλοτρίων, οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο της εξωσυμβατικής ευθύνης⁸⁶. Ως προς τις διαφορές που αφορούν το κύρος της σύμβασης, κατά την κρατούσα θέση σε θεωρία και νομολογία, υπάγονται στη δωσιδικία των διαφορών εκ συμβάσεως, και σε περίπτωση που διαπιστωθεί, ότι δεν καταρτίστηκε η σύμβαση, κατά μία άποψη της επιστήμης, η διαπίστωση αυτή θα έχει ως αποτέλεσμα την απόρριψη της αγωγής ως αβάσιμης, ενώ κατ' άλλη, ορθότερη κατά την άποψη της γράφουσας, θέση το δικαστήριο δεν θα προχωρήσει στην κατ' ουσίαν εξέταση της υπόθεσης, αλλά θα διαπιστώσει την έλλειψη της διεθνούς δικαιοδοσίας του⁸⁷.

Αναφορικά με την ιστορική εξέλιξη της νυν διατάξεως του άρθρου 7 σημείο 2 του ΚανΒρ Ια, ως σημειώνεται και ανωτέρω, η κατά τόπον αρμοδιότητα του επιλαμβανόμενου δικαστηρίου επί διαφορών εξ αδικοπραξίας ρυθμιζόταν στη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 στο άρθρο 5 σημ. 3. Σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο, στην περίπτωση αυτή κατά τόπον αρμοδιότητα έχουν τα δικαστήρια του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός. Κατά το πέρασμα από τη Συμβρ στον ΚανΒρ Ι, μεταξύ των τροποποιήσεων που έλαβαν χώρα περιλαμβάνεται και η προσθήκη στο τρίτο σημείο του άρθρου 5, διατηρώντας την ίδια αρίθμηση, της δικαιοδοσίας του δικαστηρίου του τόπου όπου το ζημιογόνο γεγονός «ενδέχεται να συμβεί», ως έκφραση της κρατούσας τότε στη θεωρία θέσης περί υπαγωγής των προληπτικών αγωγών παραλείψεως στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 σημ. 3⁸⁸. Τη θέση περί υπαγωγής των προληπτικών αγωγών παραλείψεως στο πεδίο εφαρμογής του, τότε, άρθρου 5

διαφορές που πηγάζουν από αθέτηση συμβατικής υποχρέωσης είναι διαφορές από σύμβαση, ακόμα και αν η *lex fori* δέχεται συρροή συμβατικής και εξωσυμβατικής ευθύνης».

⁸⁵ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 26.

⁸⁶ Παμπούκης, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, 2009, σ. 1346· Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 70· ΔΕΚ, 17.6.1992, Handte/TMCS, C-26/91, σκέψη 15, σύμφωνα με την οποία «η έννοια της «διαφοράς εκ συμβάσεως», κατά το άρθρο 5, σημείο 1, της Συμβάσεως, δεν μπορεί να νοηθεί ως αφορώσα μια κατάσταση στην οποία δεν υφίσταται καμία ελευθέρως αναληφθείσα από ένα συμβαλλόμενο δέσμευση έναντι ενός άλλου συμβαλλομένου.», www.curia.europa.eu.

⁸⁷ Βλ. Γραμματικάκη-Αλεξίου, ό.π., σε *Liber Amicorum Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως*, 2000, σ. 29· Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 72-73, ο οποίος, ορθώς, διατείνεται, ότι «Αν βέβαια στη συνέχεια προκύψει ότι δεν καταρτίστηκε σύμβαση, τότε το δικαστήριο δεν θα δικάσει κατ' ουσίαν την υπόθεση, αλλά θα διαπιστώσει την έλλειψη διεθνούς δικαιοδοσίας του. Τούτο διότι το δικαστήριο υποχρεούται να ελέγξει τη διεθνή του δικαιοδοσία και να διαπιστώσει την έλλειψή της [...]»· βλ. σχετικώς και ΔΕΚ, 4.3.1982, Effer/Kanther, 38/81, www.curia.europa.eu.

⁸⁸ Ταγαράς, ό.π., ΝοΒ 2004.1154.

σημ. 3 του ΚανΒρ Ι και την αναθεώρηση του αντίστοιχου άρθρου της Συμβρ υιοθέτησε και το ΔΕΚ με τη νομολογία του, εντάσσοντας στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 σημ. 3 την προληπτικώς «ασκηθείσα αγωγή της ενόσσεως προστασίας καταναλωτών, που είχε ως αίτημα να απαγορευθεί σε έμπορο η χρήση καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτει με τους ιδιώτες»⁸⁹.

Με την αναθεώρηση και την αντικατάσταση του Κανονισμού 44/2001 από τον Κανονισμό 1215/2012, η δωσιδικία των διαφορών από αδικοπραξία διατήρησε την ισχύ της και η ρύθμιση του σχετικού άρθρου, εξαιρουμένης της αρίθμησης αυτού ως άρθρο 7 σημ. 2 πλέον του ΚανΒρ Ια, δεν υπέστη νομοθετικές τροποποιήσεις και μεταβολές. Αξίζει σε αυτό το σημείο να επισημανθεί, ότι κατά την αρχική ρύθμιση της Συμβρ, διά της δωσιδικίας της αδικοπραξίας σκοπείτο η ρύθμιση των διασυνοριακών διαφορών επί τροχαίων κατά κύριο λόγο ατυχημάτων. Ωστόσο, με την εξέλιξη της τεχνολογίας, η οποία μεταξύ άλλων είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση αδικημάτων τελουμένων διά του διαδικτύου, την ανάπτυξη και την ενίσχυση των οικονομικών και εμπορικών συναλλαγών μεταξύ φυσικών και νομικών προσώπων και την επαύξηση των προσβολών του περιβάλλοντος, η προστασία του οποίου έχει αποτελέσει αντικείμενο μεγάλης επεξεργασίας από τον ενωσιακό νομοθέτη, το πεδίο πρακτικής εφαρμογής της διατάξεως διευρύνθηκε σημαντικά και οι υπαγόμενες σε αυτή διαφορές εμφανίζουν συχνά μεγάλη πολυπλοκότητα διαρκώς αυξανόμενη⁹⁰.

2. Οι έννοιες «αδικοπραξία» και «οιονεί αδικοπραξία»

Σε συνέχεια των ανωτέρω, ως επισημάνθηκε, η ειδική συντρέχουσα δωσιδικία για διαφορές από αδικοπραξία κατ' άρθρο 7 σημ. 2 ΚανΒρ Ια προϋποθέτει «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας». Ως «αδικοπραξία» νοείται η «αστική δικαιοπραξία» και δεν προϋποτίθεται ποινικά κολάσιμη πράξη⁹¹. Γίνεται δε δεκτό, ότι προς θεμελίωση της ειδικής δωσιδικίας της αδικοπραξίας δεν απαιτείται να αποδειχθεί, ότι έχει πράγματι τελεσθεί παράνομη πράξη, αλλά αρκεί ο ισχυρισμός του ενάγοντος περί τέλεσης αδικοπραξίας, με αποτέλεσμα το Δικαστήριο κατά την εξέταση της συνδρομής των στοιχείων της κατά τόπον αρμοδιότητας για διαφορές εξ αδικοπραξίας να μην προχωρά σε εξέταση του νόμου βασίμου της αγωγής, αλλά να εξετάζει αν τα εν λόγω πραγματικά περιστατικά αληθή υποτιθέμενα θα

⁸⁹ Νίκας, Νομικές Μελέτες ΙΙ, 2014, σ. 606· ΔΕΚ, 1.10.2002, Henkel, C-167/00, www.curia.europa.eu, σύμφωνα με την οποία στο άρθρο 5 σημ. 3 του ΚανΒρ Ι εντάσσονται και οι προληπτικές συλλογικές αγωγές· βλ. και Βασιλακάκη, ό.π., στον τόμο της ΕΕΔ, 2007, σ. 65-67.

⁹⁰ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 156.

⁹¹ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 158.

ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 7 σημ. 2 ΚανΒρ Ια⁹². Όσον αφορά την έννοια της «οιονεί αδικοπραξίας» αυτή αποτελεί απόδοση του γαλλικού όρου «quasi-délict», και η διάκριση από την αδικοπραξία γίνεται επί τη βάσει του βαθμού υπαιτιότητας. Έτσι, γίνεται δεκτό κατά το γαλλικό δίκαιο (άρθρο 1383 του γαλλικού ΑΚ), ότι για τη στοιχειοθέτηση της «οιονεί αδικοπραξίας» αρκεί αμέλεια του αδικοπρακτούντος, ενώ η αδικοπρακτική ευθύνη σύμφωνα με το άρθρο 1382 γαλλΑΚ προϋποθέτει τη συνδρομή πταίσματος⁹³.

Κατά την ερμηνεία του άρθρου 7 σημ. 2 του Κανονισμού, πρώην άρθρο 5 σημ. 3 της Συμβρ και του ΚανΒρ Ι, πρωταρχικό ζήτημα που κλήθηκε ο εφαρμοστής του δικαίου να αντιμετωπίσει ήταν η ερμηνεία των σχετικών εννοιών και πρωτίστως ο καθορισμός του δικαίου επί τη βάσει του οποίου θα λάβει χώρα η σχετική ερμηνεία, ευρισκόμενος ενώπιον του διλήμματος μεταξύ της αυτόνομης ερμηνείας του όρου «ενοχές από αδικοπραξία» και της ερμηνείας αυτής βάσει του δικαίου του επιληφθέντος δικαστηρίου, ήτοι *lege fori*⁹⁴. Ήδη κατά την εφαρμογή της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968, στην απόφαση Bier κατά Mines de potasse d'Alsace SA⁹⁵, το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου μαρτύρησε την πρόθεσή του για αυτόνομη ερμηνεία της έννοιας των «ενοχών από αδικοπραξία» ερμηνευόντάς την στην εν λόγω υπόθεση όχι επί τη βάσει του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου, αλλά λαμβάνοντας υπόψη τις διατάξεις των εθνικών δικαίων των συμβαλλομένων στη Σύμβαση κρατών⁹⁶. Σημείο τομής, όμως, στην ερμηνεία της έννοιας των «ενοχών από αδικοπραξία» παραμένει η απόφαση του ΔΕΚ της 27.9.1988 στην υπόθεση Kalfelis κατά Schröder⁹⁷.

Ειδικότερα, η ενώπιον του ΔΕΚ φερομένη υπόθεση αφορούσε σε αγωγή αποζημίωσης του Αθανασίου Καρφέλη κατά της Τράπεζας Schröder και λοιπών εναγομένων ένεκα ζημίας που αυτός υπέστη από χρηματιστηριακές πράξεις, στηρίζοντας το αίτημα της αγωγής του αφενός στη συμβατική ευθύνη των εναγομένων λόγω παράβασης της υποχρέωσής τους, κατά τους

⁹² Μακρίδου, Ερμηνευτικά ζητήματα της δωσιδικίας της «αδικοπραξίας» και «οιονεί αδικοπραξίας» του άρθρου 5 παρ. 3 της Σύμβασης των Βρυξελλών, Αρμ. 1990.1168.

⁹³ Βασιλακάκης, Ειδικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας επί διαφορών από σύμβαση και από αδικοπραξία (Άρθρο 5 σημ. 1 και σημ. 3 του κανονισμού 44/2001), 2004, σ. 171.

⁹⁴ Βασιλακάκης, ό.π., 2004, σ. 174.

⁹⁵ ΔΕΚ, 30.11.1976, Bier κατά Mines de potasse d'Alsace SA., 21/76, www.curia.europa.eu· Βασιλακάκης, ό.π., 2004, σ. 175.

⁹⁶ Σύμφωνα με το Βασιλακάκη, ό.π., 2004, σ. 175 και τη νομολογία του Δικαστηρίου του Λουξεμβούργου, πέντε χρόνια μετά την απόφαση Bier κατά Mines de potasse d'Alsace SA, και συγκεκριμένα το 1981, το ΔΕΚ στην απόφαση Rinkau της 26.5.1981, 157/80, ερμηνευόντας την έννοια «ενοχές από έγκλημα» στην 11^η σκέψη της απόφασης έκρινε τα ακόλουθα: «...η έννοια του «εγκλήματος εξ αμελείας» [...] πρέπει να λογισθεί ως έννοια αυτόνομη, η οποία πρέπει να προσδιορισθεί λαμβανομένων υπόψη, αφενός μεν, των αντικειμενικών σκοπών και του συστήματος της συμβάσεως και, αφετέρου, των γενικών αρχών του συνόλου των εθνικών έννομων τάξεων.», κάνοντας λόγο για αυτόνομη ερμηνεία επί τη βάσει των σκοπών και του συστήματος της Σύμβασης, www.curia.europa.eu.

⁹⁷ ΔΕΚ, 27.9.1988, Kalfelis κατά Schröder κ.λπ., C-189/87, www.curia.europa.eu· βλ. και Νίκα, Οι Συμβάσεις Βρυξελλών και Λουγκάνο για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων, 1998, σ. 53.

ισχυρισμούς του ενάγοντος, για παροχή σε αυτόν προσήκουσας ενημέρωσης, και αφετέρου στην αδικοπρακτική ευθύνη των εναγομένων λόγω πρόκλησης σε αυτόν ζημίας δι' αντικειμένων στα χρηστά ήθη ενεργειών, άλλως στην αξίωση από αδικαιολόγητο πλουτισμό. Μεταξύ των προδικαστικών ερωτημάτων που τέθηκαν στο ΔΕΚ από το Γερμανικό Ακυρωτικό, το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου κλήθηκε να αποφανθεί αν «Ο όρος «αδικοπραξία» του άρθρου 5, παράγραφος 3, της Συμβάσεως πρέπει να ερμηνευθεί αυτοτελώς βάσει της εν λόγω Συμβάσεως, ή πρέπει να ερμηνεύεται κάθε φορά βάσει του εφαρμοστέου δικαίου (*lex causae*), όπως αυτό καθορίζεται από το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο του κράτους στο οποίο ανήκει το επιληφθέν δικαστήριο». Με την απόφασή του αυτή, το ΔΕΚ, νυν ΔΕΕ, πήρε ρητώς θέση υπέρ της αυτόνομης ερμηνείας της έννοιας των «ενοχών εξ αδικοπραξίας», η οποία πρέπει να ερμηνεύεται «κατ' εφαρμογή της Συμβάσεως, λαμβανομένων κυρίως υπόψη της οικονομίας, και του σκοπού της, προκειμένου να διασφαλιστεί πλήρως η αποτελεσματικότητά της.»⁹⁸. Κατά το πέρασμα από τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 στους Κανονισμούς 44/2001 και 1215/2012 και κατά πραγμάτωση της διασφάλισης της συνέχειας στην ερμηνεία και την εφαρμογή των σχετικών νομοθετημάτων διατηρήθηκε η αυτοτελής ερμηνεία των ενοχών από αδικοπραξία από το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου επί τη βάσει των σκοπών και του συστήματος πλέον του ΚανΒρ Ια⁹⁹.

Περαιτέρω, αναφορικά με το περιεχόμενο της έννοιας «ενοχές από αδικοπραξία» την απάντηση και πάλι δίνει το ΔΕΚ διά της αυτόνομης ερμηνείας του επί τη βάσει των σκοπών και του συστήματος της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968 στην απόφαση Kalfelis κατά Schröder, η οποία και κατά τούτο, σύμφωνα με ορθή θέση της επιστήμης¹⁰⁰, αποτελεί καινοτομία στην νομολογιακή εξέλιξη της ειδικής δωσιδικίας της αδικοπραξίας. Ειδικότερα, κατά την πάγια νομολογία του¹⁰¹, το Δικαστήριο ορίζει αρνητικά την έννοια των «ενοχών εξ

⁹⁸ ΔΕΚ, 27.9.1988, Kalfelis κατά Schröder κ.λπ., C-189/87, σκέψη 16, www.curia.europa.eu σύμφωνα, μάλιστα, με την 15^η σκέψη της ίδιας απόφασης, η αυτοτελής έννοια των συμβατικών ενοχών αποσκοπεί στη διασφάλιση της κατά το μέτρο του δυνατού ισότητας των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Σύμβαση, ώστε κατά τούτο να επιβάλλεται να ερμηνευθεί η σχετική έννοια αυτοτελώς και κατά παραπομπή στο εσωτερικό δίκαιο των εμπλεκόμενων στη διαφορά μερών· Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 163.

⁹⁹ Βλ. Βασιλακάκη, ό.π., 2004, σ. 174 επ., σ. 176, με ιδιαίτερη έμφαση στη θέση του επί της ερμηνευτικής συνεισφοράς της απόφασης Kalfelis κατά Schröder, ο οποίος ευστόχως επισημαίνει, ότι η καινοτομία της απόφασης δεν έγκειται στην καθιέρωση της αυτόνομης ερμηνείας του περί ου η συζήτηση όρου, αλλά στην «αποδοχή και ως προς την εν λόγω νομική έννοια της κυρίαρχης ερμηνευτικής προσεγγίσεως» διευκρινίζοντας το περιεχόμενο της έννοιας «ενοχές εξ αδικοπραξίας»· Δεληκωστόπουλος Ι., Δωσιδικία της αδικοπραξίας στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη: η προβληματική κατ' εφαρμογή του κανονισμού 1215/2012, ΕΠολΔ 2014.448· ο ίδιος, ό.π., 2016, σ. 100· αναφορικά με τη συνέχεια στην ερμηνεία και εφαρμογή της Σύμβασης και των Κανονισμών, πρβλ. και τις Αιτιολογικές Εκθέσεις των Κανονισμών 44/2001 και 1215/2015, σκέψεις 19 και 34, αντίστοιχα.

¹⁰⁰ Βασιλακάκης, ό.π., 2004, σ. 177.

¹⁰¹ Τη θέση του αυτή το ΔΕΚ την επαναλαμβάνει και σε μεταγενέστερη νομολογία του, βλ. ΔΕΕ, 18.7.2013, ÖFAB, C-147/12, σκέψεις 33 επ., ιδίως σκέψη 33, www.curia.europa.eu.

αδικοπραξίας» ως «κάθε απαίτηση με την οποία τίθεται ζήτημα ευθύνης του εναγομένου και δεν αφορά «διαφορές εκ συμβάσεως» κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1.»¹⁰². Όπως, ευστόχως, επισημαίνει μέρος της επιστήμης, διά του παρόντος ορισμού η ειδική συντρέχουσα δωσιδικία των διαφορών από σύμβαση και η ειδική συντρέχουσα δωσιδικία για διαφορές απο αδικοπραξία καθίστανται αλληλοαποκλειόμενοι δικαιοδοτικοί σύνδεσμοι¹⁰³ και η σχετική κρίση στοιχειοθετεί κατάτμηση δικαιοδοσίας, αφού το δικαστήριο που είναι αρμόδιο να αποφαινεται ως προς την ύπαρξη εξωσυμβατικής ενοχής δεν είναι αρμόδιο να αποφαινεται ως προς την ύπαρξη ενδοσυμβατικής ενοχής¹⁰⁴.

Δεδομένου ότι η έννοια της αδικοπραξίας από το ΔΕΕ δίνεται αρνητικά σε συνάρτηση με τις διαφορές εκ συμβάσεως¹⁰⁵, επισημαίνεται, ότι η σύμβαση συνίσταται στην «ελευθέρως αναληφθείσα από ένα συμβαλλόμενο δέσμευση έναντι ενός άλλου συμβαλλομένου»¹⁰⁶. Συνεπώς, ελλείψει συμβατικής δέσμευσης μεταξύ των διαδίκων και εφόσον υφίσταται αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ του γεγονότος και της ζημίας¹⁰⁷, η αναφύομενη διαφορά εμπίπτει καταρχήν στο πεδίο εφαρμογής της ειδικής δωσιδικίας των διαφορών εξ αδικοπραξίας. Ωστόσο, και αν ακόμη προϋπάρχει συμβατική σχέση μεταξύ των διαδίκων, σύμφωνα με τη νομολογία, «το γεγονός και μόνον ότι ο ένας εκ των συμβαλλομένων ασκεί αγωγή αποζημίωσης κατά του άλλου δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι η αγωγή αυτή εμπίπτει στις «διαφορές εκ συμβάσεως»», αλλά θα πρέπει η συμπεριφορά «που προσάπτεται» να μπορεί να θεωρηθεί παράβαση συμβατικής υποχρέωσης¹⁰⁸. Σε περίπτωση δε που η αξίωση προς αποζημίωση ερείδεται σε αδικοπραξία, αλλά η ερμηνεία της συμβάσεως παρίσταται αναγκαία, προκειμένου να

¹⁰² ΔΕΚ, 27.9.1988, Kalfelis κατά Schröder κ.λπ., C-189/87, σκέψη 17· βλ. Βασιλακάκη, ό.π., σε *Liber Amicorum Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως*, 2000, σ. 43· ο ίδιος, ό.π., 2004, σ. 177· ο ίδιος, ό.π., στον τόμο της ΕΕΔ, 2007, σ. 64· Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., ΕΠολΔ 2014.448· ο ίδιος, ό.π., 2011, σ. 104· ο ίδιος, ό.π., 2016, σ. 100· Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 158, 163· Γεωργαντή, Ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 864/2007 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές σχέσεις, ΕΠολΔ 2010.168 επ., www.sakkoulas-online.gr.

¹⁰³ Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 99.

¹⁰⁴ Βασιλακάκης, ό.π., σε *Liber Amicorum Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως*, 2000, σ. 43· ο ίδιος, ό.π., 2004, σ. 177.

¹⁰⁵ Παμπούκης, ό.π., 2009, σ. 1345.

¹⁰⁶ ΔΕΚ, 17.6.1992, Handte/TMCS, C-26/91, σκέψη 15, www.curia.europa.eu· ΔΕΕ, 13.3.2014, Brogsitter, C-548/12, σκέψη 20, www.curia.europa.eu· βλ. σχετικώς και Δεληκωστόπουλο, ό.π., 2016, σ. 100, κατά τον ίδιο, «Σύμφωνα με γενική θέση, ελλείψει δέσμευσης την οποία ένας συμβαλλόμενος αναλαμβάνει ελεύθερα έναντι του αντισυμβαλλομένου του, δεν πρόκειται για διαφορά εκ συμβάσεως. Άρα πρόκειται για διαφορά εξ αδικοπραξίας.», ό.π., 2016, σ. 101.

¹⁰⁷ Για την ανάγκη ύπαρξης αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ γεγονότος και ζημίας βλ. ΔΕΚ, 30.11.1976, Bier κατά Mines de Potasse d'Alsace, 21/76, σκέψη 16 και ΔΕΚ, 16.7.2009, Zuid-Chemie, 189/08, σκέψη 28, σύμφωνα με τις οποίες ευθύνη εξ αδικοπραξίας μπορεί να στοιχειοθετηθεί μόνο εφόσον υφίσταται αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ του γεγονότος, που δεν συνιστά αθέτηση συμβατικής υποχρέωσης, και της ζημίας, www.curia.europa.eu· βλ. και παρατ. Μειδάνη επί της απόφασης Zuid-Chemie, Αρμ. 2010.158 επ., ιδίως σ. 163· Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 164.

¹⁰⁸ ΔΕΕ, 13.3.2014, Brogsitter, C-548/12, σκέψη 23, www.curia.europa.eu· βλ. και Νίκα/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 164, όπου σύμφωνα με τη Σαχπεκίδου, η άσκηση αγωγής αποζημίωσης δεν αποτελεί ενδεικτική άνευ ετέρου ούτε της ύπαρξης συμβατικής ούτε της ύπαρξης αδικοπρακτικής συμπεριφοράς.

διαπιστωθεί, αν η συμπεριφορά που προσάπτεται στον εναγόμενο είναι θεμιτή ή αθέμιτη, εφαρμοστέα, σύμφωνα με τη νομολογία, κρίνεται η ειδική συντρέχουσα δωσιδικία για διαφορές από σύμβαση¹⁰⁹.

Όσον αφορά την περίπτωση, της άσκησης αρνητικής αναγνωριστικής αγωγής με αντικείμενο τη διάγνωση της μη ύπαρξης ευθύνης εξ αδικοπραξίας, κατά κρατούσα σε επιστήμη και νομολογία θέση, εφόσον το δικαστήριο καλείται να εξετάσει τη συνδρομή των συνδετικών στοιχείων που δικαιολογούν τη δικαιοδοσία του, γίνεται δεκτό, ότι και η περίπτωση αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 7 σημ. 2 ΚανΒρ Ια¹¹⁰. Άρα, σε περίπτωση άσκησης αρνητικής αναγνωριστικής αγωγής με αίτημα την αναγνώριση της μη ύπαρξης ευθύνης εξ αδικοπραξίας, το κατά τόπον αρμόδιο δικαστήριο θα καθοριστεί κατά το άρθρο 7 σημ. 2 του Κανονισμού 1215/2012.

Περαιτέρω, θεωρία και νομολογία έχει απασχολήσει το ζήτημα αν εμπίπτουν στο πεδίο της κατά τόπον αρμοδιότητας του άρθρου 7 σημ. 2 ΚανΒρ Ια ορισμένες ειδικές μορφές εξωσυμβατικών ενοχών, οι οποίες δεν εμπίπτουν στην έννοια της αδικοπραξίας, όπως αυτή γίνεται αποδεκτή στο ελληνικό δίκαιο ως παράνομη και υπαίτια πράξη, η οποία προκαλεί αιτιωδώς ζημία. Πρόκειται για τις περιπτώσεις της προσυμβατικής ευθύνης, της παυλιανής αγωγής (αγωγής καταδολίευσης δανειστών) του γαλλικού δικαίου και της αγωγής αδικαιολόγητου πλουτισμού. Δεδομένου δε του αρνητικού ορισμού που δόθηκε στην έννοια της αδικοπραξίας, δημιουργείται εν πρώτοις η εντύπωση, ότι όλες οι μορφές ευθύνης εξωσυμβατικής και εκ του νόμου ευθύνης εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των ειδικών δωσιδικιών του άρθρου 7 σημ. 2 ΚανΒρ Ια, με την έννοια πως «*ό,τι δεν είναι συμβατικό είναι αδικοπρακτικό*»¹¹¹. Ενώ, λοιπόν, κατά την ευρεία ερμηνεία που προσέδωσε στην έννοια της «αδικοπραξίας» το Δικαστήριο με την απόφασή του στην υπόθεση Kalfelis κατά Schröder διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής του τότε άρθρου 5 σημ. 3 Συμβρ, με τη μεταγενέστερη νομολογία του εκδήλωσε την τάση του να περιορίσει και να οριοθετήσει το πεδίο εφαρμογής της διατάξεως¹¹².

¹⁰⁹ ΔΕΕ, 13.3.2014, Brogsitter, C-548/12, σκέψεις 25-27, www.curia.europa.eu· βλ. Δεληκωστόπουλο, ό.π., 2016, σ. 102.

¹¹⁰ ΔΕΕ, 25.10.2012, Folien Fischer, C-133/11, σκέψεις 52-55, www.curia.europa.eu· βλ. και ΔΕΚ, 6.12.1994, Tatry, C-406/92, σκέψη 45, «*το άρθρο 21 της Σύμβασης των Βρυξελλών έχει την έννοια ότι η αγωγή με την οποία ζητείται να αναγνωριστεί ότι ο εναγόμενος έχει ευθύνη για ορισμένη ζημία και να υποχρεωθεί συναφώς στην καταβολή αποζημιώσεως έχει την ίδια αιτία και το ίδιο αντικείμενο με προγενέστερη αγωγή, την οποία έχει ασκήσει ο εναγόμενος αυτός με αίτημα να αναγνωριστεί ότι δεν υπέχει ευθύνη για την εν λόγω ζημία.*», www.curia.europa.eu· Δεληκωστόπουλος, ό.π., ΕΠολΔ 2014.449· ο ίδιος, ό.π., 2016, σ. 102-103.

¹¹¹ Μακρίδου, ό.π., Αρμ. 1990.1166.

¹¹² Μακρίδου, ό.π., Αρμ. 1990.1166.

Ειδικότερα, όσον αφορά την προσυμβατική ευθύνη (*culpa in contrahendo*), κατά πάγια στη νομολογία θέση¹¹³, αγωγή προς αποκατάσταση ζημίας ένεκα ευθύνης από τις διαπραγματεύσεις, εφόσον δεν έχει εμφιλοχωρήσει ελεύθερη ανάληψη συμβατικών δεσμεύσεων μεταξύ των μερών, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της ειδικής συντρέχουσας δωσιδικίας για διαφορές από αδικοπραξία¹¹⁴. Σε αντίθεση με την υπαγωγή της προσυμβατικής ευθύνης στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 7 σημ. 2 ΚανΒρ Ια, κατά κρατούσα στη νομολογία άποψη¹¹⁵, η παυλιανή αγωγή δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της ειδικής συντρέχουσας δωσιδικίας για διαφορές από αδικοπραξία, καθώς αφενός «αντικείμενο μιας τέτοιας αγωγής δεν είναι να υποχρεωθεί ο οφειλέτης να αποκαταστήσει τη ζημία που προκάλεσε στο δανειστή του με την καταδολιευτική πράξη του, αλλά να εξαφανιστούν έναντι του δανειστή τα αποτελέσματα της εκποιητικής δικαιοπραξίας που συνήψε ο οφειλέτης του.»¹¹⁶, και αφετέρου αυτή στρέφεται και κατά του τρίτου δικαιοδόχου του οφειλέτη, ακόμα και αν αυτός δεν βαρύνεται με πταίσμα¹¹⁷. Συνεπώς, ορθώς, υποστηρίζεται στη θεωρία¹¹⁸, ότι, εφόσον η εν λόγω διαφορά δεν υπάγεται ούτε στην ειδική δωσιδικία των συμβατικών διαφορών ούτε στη δωσιδικία της αδικοπραξίας, εφαρμοστέα εν προκειμένω είναι η γενική δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου κατ' άρθρο 4 παρ. 1 ΚανΒρ Ια. Κατά μέρος, μάλιστα, της επιστήμης¹¹⁹, η νομολογία του ΔΕΕ δεν περιορίζεται μόνο στην περίπτωση της παυλιανής αγωγής του γαλλικού δικαίου, αλλά αντίστοιχα ισχύουν και επί της αγωγής διάρρηξης καταδολιευτικής δικαιοπραξίας των άρθρων 939 επ. του ελληνικού Αστικού Κώδικα.

Ως προς την αξίωση αδικαιολόγητου πλουτισμού παρατηρείται, ότι σύμφωνα με τον ορισμό που προσέδωσε αρχικώς το Δικαστήριο στην έννοια της αδικοπραξίας, εφόσον η εν λόγω αξίωση αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση ενοχής εκ του νόμου μη υπαγόμενη,

¹¹³ ΔΕΚ, 17.9.2002, Tacconi SpA/Wagner, C-334/00, www.curia.europa.eu.

¹¹⁴ ΔΕΚ, 17.9.2002, Tacconi SpA/Wagner, C-334/00, σκέψη 27, « υπό περιστάσεις όπως αυτές της διαφοράς της κύριας δίκης, η οποία χαρακτηρίζεται από την έλλειψη ελευθέρως αναληφθεισών δεσμεύσεων εκ μέρους συμβαλλομένου έναντι αντισυμβαλλομένου, επ' ευκαιρία των διαπραγματεύσεων με σκοπό την κατάρτιση συμβάσεως, [...] η αγωγή, στα πλαίσια της οποίας προβάλλεται η προσυμβατική ευθύνη του εναγομένου, εμπίπτει στην κατηγορία των ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών.», www.curia.europa.eu· βλ. Βασιλακάκη, ό.π., στον τόμο της ΕΕΔ, 2007, σ. 64· Γεωργαντή, ό.π., ΕΠολΔ 2010.168επ., www.sakkoulas-online.gr· Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 103.

¹¹⁵ ΔΕΚ, 26.3.1992, Reichert και Kockler κατά Dresdner Bank, C-261/90, www.curia.europa.eu.

¹¹⁶ ΔΕΚ, 26.3.1992, Reichert και Kockler κατά Dresdner Bank, C-261/90, σκέψη 19, www.curia.europa.eu· Μητσόπουλος, Σχέσις δωσιδικίας ημεδαπού δικαστηρίου εν συναρτήσει προς σχετικές διατάξεις της Συμβάσεως των Βρυξελλών, ΕΕμπΔ 1991.550· Βασιλακάκης, ό.π., 2004, σ. 179· Δεληκωστόπουλος, ό.π., ΕΠολΔ 2014.449.

¹¹⁷ Βασιλακάκης, ό.π., σε *Liber Amicorum Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως*, 2000, σ. 43· Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 165· Δεληκωστόπουλος, ό.π., 2011, σ. 104· ο ίδιος, ό.π., ΕΠολΔ 2014.449· ο ίδιος, ό.π., 2016, σ. 104.

¹¹⁸ Δεληκωστόπουλος, ό.π., ΕΠολΔ 2014.449· ο ίδιος, ό.π., 2016, σ. 104.

¹¹⁹ Δεληκωστόπουλος, ό.π., 2011, σ. 106· ο ίδιος, ό.π., ΕΠολΔ 2014.449· ο ίδιος, ό.π., 2016, σ. 104.

βεβαίως, στο πεδίο εφαρμογής της δωσιδικίας για διαφορές εκ συμβάσεως, κανονικά θα έπρεπε να υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής της δωσιδικίας της αδικοπραξίας¹²⁰. Υποστηρίχθηκε από μερίδα της επιστήμης, ότι η υπαγωγή της αξίωσης αδικαιολόγητου πλουτισμού στη δωσιδικία των διαφορών εκ συμβάσεως ή εξ αδικοπραξίας τελεί σε συνάρτηση με τον ουσιαστικό σύνδεσμο της αξίωσης με ορισμένη σύμβαση ή με τελεσθείσα αδικοπραξία¹²¹. Όπως, όμως, ορθώς παρατηρείται, αν ήθελε γίνει δεκτή η εν λόγω θέση ως προς την αξίωση αδικαιολόγητου πλουτισμού, το κριτήριο αυτό θα έπρεπε να υιοθετηθεί και στην περίπτωση κάθε άλλης ενοχής¹²². Κατά μια άποψη, η οποία δεν έχει παγιωθεί, η μη υπαγωγή στη δωσιδικία της αδικοπραξίας κάθε ενοχής εκ του νόμου αποτελεί συνειδητή επιλογή του ενωσιακού νομοθέτη, και κατατείνει στη συσταλτική ερμηνεία της διατάξεως, προς αποφυγή υπέρμετρης διεύρυνσης των αποκλίσεων από τη γενική νόμιμη δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου, η οποία κατατείνει στην προστασία του, με αποτέλεσμα επί λοιπών εκ του νόμου ενοχών που δεν υπάγονται στο ρυθμιστικό πεδίο της διατάξεως αρμόδια να είναι τα δικαστήρια του τόπου της κατοικίας του εναγομένου¹²³. Κατά την άποψη της γράφουσας η θέση αυτή είναι σωστή, καθώς, αφενός, κινείται εντός ορίων της γραμματικής ερμηνείας της διατάξεως που ρυθμίζει τη δωσιδικία της αδικοπραξίας χωρίς να οδηγεί σε υπέρμετρη συστολή της, και αφετέρου λαμβάνει υπόψιν το συμφέρον του εναγομένου στην προβλεψιμότητα των κατά τόπον αρμοδίων δικαστηρίων προς εκδίκαση της διαφοράς και την ανάγκη προστασίας του από αδικαιολόγητες αποκλίσεις από τον κανόνα του άρθρου 4 παρ. 1 ΚανBr Ια.

3. Η νομολογιακή αντιμετώπιση του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 7 σημ. 2 ΚανBr Ια-Διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της διατάξεως

Αναφορικά με το πεδίο εφαρμογής της δωσιδικίας των διαφορών από αδικοπραξία, ως διεφάνη και παραπάνω, το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου κατά την αυτόνομη ερμηνεία της διατάξεως προσέδωσε ευρύ πεδίο εφαρμογής στην έννοια της αδικοπραξίας, ορίζοντας κατ' ουσίαν, ότι στο πεδίο εφαρμογής του τότε άρθρου 5 σημ. 3, νυν άρθρου 7 σημ. 2 ΚανBr Ια, υπάγονται οι διαφορές, οι οποίες δεν συνιστούν αθέτηση συμβατικής υποχρέωσης¹²⁴. Παρά το γεγονός, ότι το Δικαστήριο προσδιόρισε με ευρύτητα το πεδίο εφαρμογής της δωσιδικίας της αδικοπραξίας στο αμέσως επόμενο διάστημα της έκδοσης της απόφασης Kalfelis κατά Schröder αντιμετώπισε με δισταγμό την ακριβή οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής των

¹²⁰ Μακρίδου, ό.π., Αρμ. 1990.1166.

¹²¹ Μακρίδου, ό.π., Αρμ. 1990.1167.

¹²² Μακρίδου, ό.π., Αρμ. 1990.1167.

¹²³ Μακρίδου, ό.π., Αρμ. 1990.1168.

¹²⁴ Βλ. ΔΕΚ, 27.9.1988, Kalfelis κατά Schröder κ.λπ., C-189/87, www.curia.europa.eu.

διαφορών από σύμβαση και από αδικοπραξία, τείνοντας εν αρχή, όπως ευστόχως παρατηρείται στην επιστήμη¹²⁵, να συστειλεί το εύρος το διαφορών εξ αδικοπραξίας.

Η συσταλτική πρόθεση του Δικαστηρίου εμφανίζεται, σύμφωνα με όμοια θέση της επιστήμης¹²⁶ στην απόφαση του Δικαστηρίου επί των υποθέσεων Reichert και Kockler κατά Dresdner Bank¹²⁷ και Handte/TMCS¹²⁸. Ειδικότερα, σύμφωνα με την πρώτη απόφασή του, το Δικαστήριο έκρινε, κυρίως για λόγους προστασίας του τρίτου καλόπιστου δικαιοδόχου, όπως υποστηρίζεται¹²⁹, ότι η παυλιανή αγωγή του γαλλικού δικαίου δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της δωσιδικίας της αδικοπραξίας, καθώς το αγωγικό αίτημα του ενάγοντος δανειστή δεν συνίστατο στην αποκατάσταση της ζημίας του, αλλά στο να καταστεί ανίσχυρη η καταδολιευτική δικαιοπραξία έναντι αυτού¹³⁰. Στη δεύτερη περίπτωση, το ζήτημα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει το Δικαστήριο ήταν το αν εμπίπτει στην ειδική δωσιδικία των διαφορών εκ συμβάσεως αγωγή του αγοραστή ελαττωματικού προϊόντος κατά του κατασκευαστή του, όταν στη μεταξύ τους σχέση είχε παρεμβληθεί και τρίτο πρόσωπο, ήτοι ο μεταπωλητής. Το ΔΕΕ εν προκειμένω έκρινε, ότι δεν υπάγεται η εν λόγω διαφορά στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 σημ. 1, νυν άρθρο 7 σημ. 1 ΚανBr Ια, χωρίς, όμως, να εξετάσει αν η διαφορά υπάγεται στις διαφορές εξ αδικοπραξίας, επί τη βάση του ορισμού που έδωσε στην αδικοπραξία στην απόφαση Kalfelis κατά Schröder, και το οποίο θα ήταν σύμφωνο με την προγενέστερη νομολογία του¹³¹. Η απόφαση αυτή του ΔΕΕ αντανακλά τη θέση του, ότι απαιτείται συσταλτική ερμηνεία των ειδικών βάσεων διεθνούς δικαιοδοσίας του ενωσιακού δικονομικού δικαίου, προκειμένου να μην περιορίζεται υπέρμετρα η γενική δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου, ένεκα προστασίας του τελευταίου και εξασφάλισης σε αυτόν της δυνατότητας προβλεψιμότητας του αρμοδίου προς εκδίκαση της διαφοράς, για την οποία ενάγεται, δικαστηρίου¹³².

Η θέση αυτή του Δικαστηρίου επιβεβαιώθηκε με τη μεταγενέστερη νομολογία του στην απόφαση Réunion européenne¹³³, σύμφωνα με την οποία το Δικαστήριο απεφάνθη, ότι «μόνο δε κατά παρέκκλιση από την αρχή αυτή προβλέπει η Σύμβαση περιοριστικώς απαριθμούμενες περιπτώσεις κατά τις οποίες ο εναγόμενος μπορεί ή οφείλει, αναλόγως της περιπτώσεως, να

¹²⁵ Βασιλακάκης, ό.π., 2004, σ. 178.

¹²⁶ Βασιλακάκης, ό.π., 2004, σ. 179.

¹²⁷ ΔΕΚ, 26.3.1992, Reichert και Kockler κατά Dresdner Bank, C-261/90, www.curia.europa.eu.

¹²⁸ ΔΕΚ, 17.6.1992, Handte/TMCS, C-26/91, www.curia.europa.eu.

¹²⁹ Βασιλακάκης, ό.π., 2004, σ. 179.

¹³⁰ Μητσόπουλος, ό.π., ΕΕμπΔ 1991.550.

¹³¹ Βασιλακάκης, ό.π., 2004, σ. 180-181.

¹³² Βασιλακάκης, ό.π., 2004, σ. 182.

¹³³ ΔΕΚ, 27.10.1998, Réunion européenne, C-51/97, www.curia.europa.eu· βλ. και Λία Αθανασίου, παρατ. επί της ΔΕΚ, 27.10.1998, Réunion européenne, C-51/97, ΕεμπΔ 1999.177 επ.

εναχθεί ενώπιον δικαστηρίου άλλου συμβαλλομένου κράτους»¹³⁴. Στο ίδιο πλαίσιο, το ΔΕΕ εξέτασε εν πρώτοις αν η φερόμενη ενώπιόν του διαφορά ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής των διαφορών εκ συμβάσεως¹³⁵ και με την άρνηση της στοιχειοθέτησης ενδοσυμβατικής ευθύνης κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι ελλείπει αναληφθείσας συμβατικής υποχρέωσης μεταξύ των διαδίκων μερών συντρέχει περίπτωση εξωσυμβατικής ευθύνης υπαγόμενης στο πεδίο εφαρμογής των διαφορών εξ αδικοπραξίας¹³⁶. Σύμφωνα με υποστηριζόμενη στη θεωρία θέση¹³⁷, το Δικαστήριο πέτυχε τον στόχο της διεύρυνσης του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 5 σημ. 3 ΣυμΒρ, προχωρώντας ένα βήμα παρακάτω σε σχέση με την προγενέστερη απόφασή του Handte/TMCS, χωρίς, ωστόσο, η απόφασή του επί της υπόθεσης Réunion européenne να δύναται να χαρακτηριστεί ως επαρκώς αιτιολογημένη. Περαιτέρω, στη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της δωσιδικίας εξ αδικοπραξίας συνέβαλε και η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Tacconi SpA/Wagner, διά της οποίας απεφάνθη, ότι στην περίπτωση της culpa in contrahendo (προσυμβατικής ευθύνης) εφαρμοστέα είναι η ειδική δωσιδικία για διαφορές εξ αδικοπραξίας¹³⁸. Συνεπώς, μπορεί να συναχθεί από τα παραπάνω, ότι κατά την ερμηνεία των ειδικών δωσιδικιών της σύμβασης και της αδικοπραξίας, το Δικαστήριο θέτει εν πρώτοις ως βάση τη συστατική ερμηνεία αυτών έναντι της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου χάριν προστασίας αυτού, και σε «αντιστάθισμα» της ως άνω περιστολής τείνει να διευρύνει το forum delicti, ώστε αυτό να μην έχει μόνο επικουρικό και συμπληρωματικό ρόλο έναντι του forum contractus¹³⁹.

4. Συρροή ενδοσυμβατικής και αδικοπρακτικής ευθύνης

Όπως σημειώθηκε και σε προηγούμενο σημείο της παρούσας¹⁴⁰, οι δωσιδικίες των διαφορών από σύμβαση και από αδικοπραξία συνιστούν αλληλοαποκλειόμενους δικαιοδοτικούς συνδέσμους. Αυτό μεταξύ άλλων συνεπάγεται, ότι σε περίπτωση ζημίας από ενδοσυμβατική ευθύνη και από αδικοπρακτική συμπεριφορά, ο ενάγων δεν μπορεί να ενάγει το φερόμενο ως υπεύθυνο για το σύνολο της ζημίας του στα δικαστήρια του άρθρου 7 σημ. 1 και 2¹⁴¹. Τη θέση αυτή επιβεβαιώνει ρητώς η νομολογία του Δικαστηρίου στην απόφαση Kalfelis κατά Schröder, σύμφωνα με την οποία «δικαστήριο που είναι αρμόδιο, δυνάμει του άρθρου 5,

¹³⁴ ΔΕΚ, 27.10.1998, Réunion européenne, C-51/97, σκέψη 16, www.curia.europa.eu.

¹³⁵ ΔΕΚ, 27.10.1998, Réunion européenne, C-51/97, σκέψεις 15-20, www.curia.europa.eu.

¹³⁶ ΔΕΚ, 27.10.1998, Réunion européenne, C-51/97, σκέψεις 21-24, www.curia.europa.eu.

¹³⁷ Βασιλακάκης, ό.π., 2004, σ. 183.

¹³⁸ ΔΕΚ, 17.9.2002, Tacconi SpA/Wagner, C-334/00, www.curia.europa.eu. Βασιλακάκης, ό.π., 2004, σ. 183-184.

¹³⁹ Βασιλακάκης, ό.π., 2004, σ. 185.

¹⁴⁰ Βλ. ανωτέρω υπό Π.2. και υποσημ. 93.

¹⁴¹ Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 99.

παράγραφος 3, να κρίνει το κεφάλαιο μιας αγωγής που στηρίζεται σε ενοχή εξ αδικοπραξίας δεν είναι αρμόδιο να κρίνει τα υπόλοιπα κεφάλαια της ίδιας αγωγής που δεν στηρίζονται σε ενοχές εξ αδικοπραξίας»¹⁴².

Το ΔΕΕ, μάλιστα, αιτιολογεί τη θέση του στην 19^η σκέψη του επί της ίδιας ως άνω απόφασης, σύμφωνα με την οποία η μη υπαγωγή του συνόλου της ζημίας στο *forum delicti*, όταν η αγωγή ερείδεται σωρευτικώς επί ευθύνης από αδικοπραξία και επί ενδοσυμβατικής ευθυνης δικαιολογείται από την ανάγκη συσταλτικής ερμηνείας των ειδικών συντρεχουσών δωσιδικιών του άρθρου 7, οι οποίες συνιστούν αποκλίσεις από τη γενική δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου, και χάριν προστασίας του τελευταίου, πρέπει να ερμηνεύονται στενώς¹⁴³. Αξιοσημείωτο είναι, μάλιστα, το γεγονός, ότι το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου διαγιγνώσκει τον κίνδυνο έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, σε περίπτωση που επί της ίδιας υπόθεσης ένα μέρος της ζημίας που οφείλεται στην αθέτηση συμβατικών υποχρεώσεων ασκηθεί ενώπιον των δικαστηρίων που είναι αρμόδια επί τη βάση της δωσιδικίας των διαφορών από σύμβαση και το έτερο μέρος της ζημίας ενώπιον του *forum delicti*, κρίνει δε, ότι ο σχετικός κίνδυνος δύναται να υπερκερασθεί είτε διά της άσκησης της αγωγής για το σύνολο της ζημίας στα δικαστήρια της γενικής νόμιμης δωσιδικίας του εναγομένου είτε διά της εφαρμογής της δωσιδικίας της συνάφειας επί συνδρομής των προϋποθέσεων που απαιτούνται για τη στοιχειοθέτησή της¹⁴⁴.

Η απόφαση αυτή του Δικαστηρίου, η οποία οδηγεί σε κατάτμηση δικαιοδοσίας και σε κατακερματισμό της διαδικασίας έχει επικριθεί από την επιστήμη¹⁴⁵, καθώς επάγεται σοβαρά μειονεκτήματα, όπως κατά πρώτον του κινδύνου έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, ο οποίος δεν μπορεί να υπερκερασθεί, ούτε δι' επίκλησης των περί εκκρεμοδικίας διατάξεων, αφού απαιτείται ταυτότητα των πραγματικών περιστατικών και των νομικών δεδομένων της υπόθεσης, και δεύτερον της αδικαιολόγητης οικονομικής επιβάρυνσης των διαδίκων. Κατά την ίδια άποψη, η συνεκδίκηση επί συρροής αξιώσεων από ενδοσυμβατική και αδικοπρακτική ευθύνη δύναται να βρει το δικονομικό έρεισμά της στη θεωρία του αντικειμένου της δίκης¹⁴⁶. Κατά τη δικονομική του αντίληψη, το αντικείμενο της δίκης προσδιορίζεται από τους διαδίκους και το αίτημα, γεγονός το οποίο συνεπάγεται, ότι επί πολλαπλής νομικής θεμελίωσης του αιτήματος δεν γεννώνται πολλαπλές αξιώσεις, αλλά συρροή των νομίμων βάσεων της ίδιας αξίωσης, με αποτέλεσμα το αντικείμενο της δίκης να εμφανίζεται ως ενιαίο και να δύναται το

¹⁴² ΔΕΚ, 27.9.1988, Kalfelis κατά Schröder κ.λπ., C-189/87, σκέψη 19, www.curia.europa.eu.

¹⁴³ ΔΕΚ, 27.9.1988, Kalfelis κατά Schröder κ.λπ., C-189/87, σκέψη 19, www.curia.europa.eu.

¹⁴⁴ ΔΕΚ, 27.9.1988, Kalfelis κατά Schröder κ.λπ., C-189/87, σκέψη 20, www.curia.europa.eu. Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 165-166.

¹⁴⁵ Βλ. Μακρίδου, ό.π., Αρμ. 1990.1169.

¹⁴⁶ Μακρίδου, ό.π., Αρμ. 1990.1169.

ίδιο δικαστήριο να κρίνει επί του συνόλου της διαφοράς¹⁴⁷. Η άποψη αυτή, αν και παρουσιάζει ενδιαφέρον και σταθερή θεμελίωση, δεν μπορεί να γίνει αναντίρρητα δεκτή, γιατί πράγματι θέτει το ζήτημα της αδικαιολόγητης απόκλισης από τη γενική νόμιμη δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου και της υπέρμετρης ερμηνευτικής διαστολής των διατάξεων των ειδικών δωσιδικιών του άρθρου 7 ΚανΒρ Ια, ο σκοπός των οποίων είναι η διασφάλιση της ορθότητας στην απονομή της δικαιοσύνης και της αποτελεσματικότητας στην οργάνωση της δίκης, και όχι η μετάθεση της κατά κανόνα δωσιδικίας από τη γενική δωσιδικία του άρθρου 4 παρ. 1 ΚανΒρ Ια στις ειδικές του άρθρου 7 ΚανΒρ Ια. Εφόσον δε ο ενάγων μπορεί να διεκδικήσει το σύνολο της ζημίας του στα δικαστήρια της κατοικίας του εναγομένου, το μειονέκτημα των εξόδων υποχωρεί. Παρόλα αυτά, και παρά την αντίθετη νομολογία του Δικαστηρίου, λαμβανομένης υπόψιν της ανάγκης ύπαρξης συνδέσμου μεταξύ του επιλαμβανομένου δικαστηρίου και της διαφοράς, πρόκειται για μία άποψη, η οποία μπορεί να αποτελέσει έδαφος πρόσφορου επιστημονικού διαλόγου και να συμβάλει στον εντοπισμό της χρυσής τομής μεταξύ των διακυβευόμενων συμφερόντων.

5. Προσδιορισμός «του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός»

Επόμενο μείζον ζήτημα κατά την εξέταση της ειδικής συντρέχουσας δωσιδικίας για διαφορές εξ αδικοπραξίας αποτελεί ο προσδιορισμός του τόπου, όπου σύμφωνα με το άρθρο 7 σημ. 2 ΚανΒρ Ια «*συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός*». Όπως έχει ήδη επισημανθεί, κατά τη μετάβαση από τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 στον Κανονισμό 44/2001 σημειώθηκε τροποποίηση του τότε άρθρου 5 σημ. 3 ΣυμΒρ με την προσθήκη στη δωσιδικία των διαφορών εξ αδικοπραξίας της κατά τόπον αρμοδιότητας των δικαστηρίων του τόπου, όπου «*ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός*»¹⁴⁸. Περαιτέρω, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο κανόνας ειδικής δωσιδικίας που θεσπίζεται με το άρθρο 7 σημ. 2 ΚανΒρ Ια, πρώην άρθρο 5 σημ. 3 ΣυμΒρ και του ΚανΒρ Ι, εισάγει εξαίρεση από τον κανόνα της γενικής νόμιμης δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου χάριν της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και της εξασφάλισης της αποτελεσματικότητας της δίκης, ένεκα του στενού συνδέσμου μεταξύ της φερόμενης ενώπιον του Δικαστηρίου διαφοράς και του τόπου όπου συνέβη, ή ενδέχεται να συμβεί, το ζημιογόνο γεγονός¹⁴⁹. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η επιλογή των δύο αυτών τόπων ως συνδετικών στοιχείων της διαφοράς με το δικάζον δικαστήριο αποσκοπεί

¹⁴⁷ Μακρίδου, ό.π., Αρμ. 1990.1170-1171.

¹⁴⁸ Βλ. ανωτέρω υπό Ι.2. και Ταγαρά, ό.π., ΝοΒ 2004.1154.

¹⁴⁹ ΔΕΕ, 25.10.2011, eDate Advertising GmbH, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-509/09 και C-161/10, σκέψη 40, www.curia.europa.eu.

στη διασφάλιση της αποδεικτικής εγγύτητας, δεδομένου ότι «έκαστος των τόπων αυτών είναι ικανός, αναλόγως των περιστάσεων, να παράσχει ιδιαιτέρως χρήσιμα στοιχεία όσον αφορά τη διεξαγωγή της αποδεικτικής διαδικασίας και την οργάνωση της δίκης»¹⁵⁰.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου επί της υπόθεσης Bier κατά Mines de potasse d'Alsace SA¹⁵¹, η οποία έχει παγιωθεί έκτοτε, ο τόπος όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός μπορεί να είναι είτε ο τόπος όπου έλαβε χώρα το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός, είτε ο τόπος όπου επήλθε η ζημία, όταν οι τόποι αυτοί δεν συμπίπτουν, οπότε κατα τη νομολογία του Δικαστηρίου του Λουξεμβούργου «ο εναγόμενος μπορεί να εναχθεί, κατ' επιλογή του ενάγοντος, ενώπιον του δικαστηρίου του ενός ή του άλλου από τους δύο αυτούς τόπους»¹⁵². Υποστηρίζεται από μερίδα της επιστήμης¹⁵³, ότι η επιλογή του ενωσιακού νομοθέτη δικαιολογείται από την ένδειξη εύνοιας έναντι του ζημιωθέντος από αδικοπραξία ενάγοντος, καθώς ο τόπος πραγμάτωσης του ζημιογόνου γεγονότος ταυτίζεται συνήθως με τον τόπο της κατοικίας του ζημιωθέντος. Περαιτέρω, σε πολλές περιπτώσεις πράγματι ο τόπος πραγμάτωσης του ζημιογόνου γεγονότος ταυτίζεται με τον τόπο επέλευσης της ζημίας. Υφίστανται, ωστόσο, περιπτώσεις, ιδίως επί «αδικημάτων πολλαπλής τοπικής σύνδεσης», επί των οποίων ο τόπος όπου έλαβε χώρα το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός δεν ταυτίζεται κατά κανόνα με τον τόπο, στον οποίο η ζημία επήλθε¹⁵⁴. Πρόκειται για τις περιπτώσεις «αδικημάτων», η αντικειμενική υπόσταση των οποίων πραγματώθηκε σε περισσότερα κράτη ή οι επιζήμιες συνέπειες των οποίων επήλθαν σε πλείονες και διαφορετικές έννομες τάξεις¹⁵⁵. Προς καλύτερη κατανόηση, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί εν προκειμένω η απόφαση του Δικαστηρίου επί της υπόθεσης Bier κατά Mines de potasse d'Alsace SA, στην οποία έγινε αναφορά και σε προηγούμενο σημείο της παρούσας¹⁵⁶. Στην εν λόγω υπόθεση, το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός, που ήταν η μόλυνση των υδάτων του Ρήνου από χημικές ουσίες βιομηχανικής εγκατάστασης, έλαβε χώρα σε γαλλικό έδαφος, ενώ η ζημία, η οποία προκλήθηκε από την άρδευση καλλιεργιών με τα μολυσμένα ύδατα, επήλθε στις Κάτω Χώρες. Επιπροσθέτως, ένεκα της ανάπτυξης της τεχνολογίας, και ιδίως του διαδικτύου, ιδιαίτερα συνήθη είναι τα λεγόμενα «αδικήματα διασποράς»¹⁵⁷. Πρόκειται για τις περιπτώσεις αδικοπραξιών, οι συνέπειες των οποίων επέρχονται σε περισσότερες χώρες, με αποτέλεσμα και

¹⁵⁰ ΔΕΕ, 19.4.2012, Wintersteiger, C-523/10, σκέψη 20, www.curia.europa.eu.

¹⁵¹ ΔΕΚ, 30.11.1976, Bier κατά Mines de potasse d'Alsace SA., 21/76, www.curia.europa.eu.

¹⁵² ΔΕΕ, 19.4.2012, Wintersteiger, C-523/10, σκέψη 19 και βλ. αντίστοιχα και ΔΕΕ, 25.10.2011, eDate Advertising GmbH, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-509/09 και C-161/10, σκέψη 41, www.curia.europa.eu.

¹⁵³ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 171.

¹⁵⁴ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 170.

¹⁵⁵ Λία Αθανασίου, παρατ. επί της ΔΕΚ, 27.10.1998, Réunion européenne, C-51/97, ΕμπΔ 1999.186.

¹⁵⁶ Βλ. ανωτέρω υπό Π.2 ως προς την έννοια της «ενοχής εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας».

¹⁵⁷ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 170.

οι αντίστοιχες ζημίες να πραγματώνονται σε πλείονα του ενός κράτη¹⁵⁸. Όπως θα αναλυθεί και παρακάτω, στις περιπτώσεις που η ζημία επήλθε σε περισσότερους του ενός τόπους, το δικαστήριο που επιλαμβάνεται της διαφοράς επί τη βάση της δωσιδικίας της αδικοπραξίας δύναται να αποφανθεί μόνο για το μέρος της ζημίας, που επήλθε στον τόπο, όπου το δικάζον δικαστήριο έχει την έδρα του¹⁵⁹.

i. Ο τόπος όπου συνέβη το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός

Γενικώς, ως τόπος του ζημιογόνου γεγονότος ορίζεται ο τόπος όπου έλαβε χώρα η πράξη ή παράλειψη που ευθύνεται αιτιωδώς για τη ζημία, ήτοι ο τόπος όπου ο ζημιώσας ενήργησε παρανόμως ή παρέλειψε να ενεργήσει, αν και όφειλε¹⁶⁰. Λόγου χάρη, σε περίπτωση τροχαίου ατυχήματος τόπος του ζημιογόνου γεγονότος είναι ο τόπος, όπου συνέβη το τροχαίο ατύχημα ή σε περίπτωση ελαττωματικού προϊόντος που προκαλεί ζημία, ο τόπος παραγωγής του επιβλαβούς προϊόντος. Σε περίπτωση παράνομης πράξης τρίτων προσώπων, τόπος του ζημιογόνου γεγονότος αποτελεί και ο τόπος δράσης τρίτων προσώπων, για τα οποία ευθύνεται ο εναγόμενος¹⁶¹. Συνεπώς, ο τόπος, όπου έλαβε χώρα το ζημιογόνο γεγονός δύναται γενικώς να ανευρεθεί χωρίς ιδιαίτερη δυσχέρεια. Η περιπτωσιολογία που συναντάται αναφορικά με τον εν λόγω σύνδεσμο αναλύεται ειδικότερα κατωτέρω υπό II.6.

Περαιτέρω, όσον αφορά τον προσδιορισμό του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, ενδιαφέρουσα παρίσταται η προσέγγιση του ΔΕΕ στην απόφαση ÖFAB της 18.7.2013¹⁶². Η υπόθεση, η οποία έφτασε ενώπιον του Δικαστηρίου δι' υποβολής σε αυτό προδικαστικών ερωτημάτων, αφορούσε σε αγωγή πιστωτή κατά μετοχικής εταιρείας με αίτημα να κριθούν υπεύθυνοι για τις οφειλές της εταιρείας ένα μέλος του διοικητικού συμβουλίου της και ένας μέτοχός της, επειδή επέτρεψαν στην εταιρεία να λειτουργεί παρά την ανεπάρκεια των κεφαλαίων της. Με την απόφασή του, το ΔΕΕ, αφενός, έκρινε, ότι η διαφορά υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 σημ. 3 ΚανBr I, και αφετέρου έθεσε τα κριτήρια επί τη βάση των οποίων προσδιορίστηκε ο τόπος όπου επήλθε το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός. Ειδικότερα, κατά τον καθορισμό του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος το Δικαστήριο έλαβε υπόψιν ότι α) οι απαιτήσεις είχαν προκύψει από δραστηριότητες που είχαν πραγματοποιηθεί στη Σουηδία, β) η οικονομική κατάσταση της εταιρείας συνδεόταν επίσης με τη Σουηδία και γ)

¹⁵⁸ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 170.

¹⁵⁹ Δεληκωστόπουλος I., ό.π., 2016, σ. 108.

¹⁶⁰ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 174· σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, βλ. ΔΕΚ, 16.7.2009, Zuid-Chemie, 189/08, σκέψη 27, «ο δε τόπος αυτός είναι ο τόπος όπου έλαβε χώρα το αιτιώδες γεγονός», www.curia.europa.eu και βλ. και Αρμ. 2010.158 επ. με παρατ. Μειδάνη.

¹⁶¹ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 174.

¹⁶² ΔΕΕ, 18.7.2013, ÖFAB, C-147/12, σκέψεις 33 επ., www.curia.europa.eu.

τα στοιχεία από τα οποία εξαρτιόταν η εκπλήρωση των επίμαχων υποχρεώσεων βρίσκονταν στη Σουηδία, καταλήγοντας στο συμπέρασμα, ότι δυνάμει των ως άνω κριτηρίων, ο τόπος στον οποίο πραγματώθηκε στο γενεσιουργό της ζημίας γεγονός ήταν Σουηδία¹⁶³. Παρά το γεγονός, ότι η κατοικία των εναγομένων ήταν στις Κάτω Χώρες, το ΔΕΕ χάριν ορθής απονομής της δικαιοσύνης και αποτελεσματικής οργάνωσης της δίκης καταφάσκει την ύπαρξη στενού συνδέσμου μεταξύ της διαφοράς, όπως τα στοιχεία αυτής εξειδικεύονται στην ιστορική και νομική βάση της αγωγής, και του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός και δέχεται την απόκλιση από τον κανόνα της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας των εναγομένων¹⁶⁴. Αξιοσημείωτο, ωστόσο, εν προκειμένω είναι το γεγονός, ότι κατά τον προσδιορισμό των κριτηρίων, τα οποία ελήφθησαν υπόψιν από το Δικαστήριο για τον προσδιορισμό του τόπου όπου συνέβη το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός, δεν γίνεται καμία αναφορά στην έδρα της υποκεφαλαιοδοτημένης εταιρείας - η οποία και πάλι ήταν στη Σουηδία - με αποτέλεσμα να συνάγεται, ότι η έδρα, ιδίως δε η καταστατική έδρα, η οποία μπορεί να είναι πλήρως αποσυνδεδεμένη από τον τόπο όπου η εταιρεία ασκεί τη δραστηριότητά της, «υποχωρεί μπροστα στα αναφερόμενα στην απόφαση πραγματολογικά δεδομένα, με βάση τα οποία κρίθηκε ότι έπρεπε να προσδιορισθεί ο τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός.»¹⁶⁵.

ii. Ο τόπος επέλευσης της ζημίας

Όπως επισημαίνεται και ανωτέρω, επί συνδρομής της ειδικής συντρέχουσας δωσιδικίας για διαφορές από αδικοπραξία ο ζημιωθείς ενάγων μπορεί να ενάγει το φερόμενο ως υπεύθυνο της αδικοπραξίας κατ' επιλογή του, στα δικαστήρια είτε του τόπου όπου έλαβε χώρα το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός, είτε του τόπου επέλευσης της ζημίας, όταν οι τόποι αυτοί δεν συμπίπτουν. Πρόκειται για δύο διαφορετικούς δικαιοδοτικούς συνδέσμους, οι οποίοι δεν πρέπει να συγχέονται¹⁶⁶. Σύμφωνα με τη νομολογία¹⁶⁷, ως τόπος επέλευσης της ζημίας νοείται «εκείνος όπου το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός παράγει τα ζημιογόνα αποτελέσματά του, δηλαδή ο τόπος στον οποίο εμφανίζεται με συγκεκριμένο τρόπο η ζημία που προκλήθηκε...»¹⁶⁸. Κατά το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου, η ζημία διακρίνεται σαφώς από το γεγονός που την προκάλεσε, υπό την προϋπόθεση, ωστόσο, ότι για τη στοιχειοθέτηση αδικοπραξίας απαιτείται

¹⁶³ ΔΕΕ, 18.7.2013, ÖFAB, C-147/12, με παρατ. Βασιλακάκη, ΕΠολΔ 2014.149.

¹⁶⁴ ΔΕΕ, 18.7.2013, ÖFAB, C-147/12, με παρατ. Βασιλακάκη, ΕΠολΔ 2014.145, 149.

¹⁶⁵ ΔΕΕ, 18.7.2013, ÖFAB, C-147/12, με παρατ. Βασιλακάκη, ΕΠολΔ 2014.149.

¹⁶⁶ Βλ. σχετικώς Δελγκωστόπουλο Ι., ό.π., ΕΠολΔ 2014.453.

¹⁶⁷ ΔΕΚ, 16.7.2009, Zuid-Chemie, 189/08, σκέψη 27, www.curia.europa.eu.

¹⁶⁸ Βλ. και ΔΕΚ, 16.7.2009, Zuid-Chemie, 189/08, με παρατ. Μειδάνη, Αρμ. 2010.158 επ.

η διαπίστωση της ύπαρξης αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ των εν λόγω συστατικών της αδικοπραξίας στοιχείων¹⁶⁹.

Περαιτέρω, ως ζημία νοείται η άμεση, αρχική ζημία και όχι η έμμεση, απώτερη ζημία ή εξ αντανakλάσεως ζημία, η οποία επέρχεται συνεπεία της αρχικώς επελθούσας ζημίας που υπέστη ο ζημιωθείς εντός άλλου κράτους μέλους¹⁷⁰. Πρόκειται για τη ζημία που τελεί σε άμεση και αιτιώδη συνάφεια με το ζημιογόνο γεγονός¹⁷¹. Σε περίπτωση δε που γίνονται αντιληπτές αντανakλαστικές συνέπειες της άμεσης ζημίας από εμμέσως ζημιωθέντα πρόσωπο σε τόπο διαφορετικό από αυτόν της επέλευσης της άμεσης, αρχικής ζημίας, οι συνέπειες αυτές δεν αρκούν προς θεμελίωση της ειδικής συντρέχουσας δωσιδικίας των δικαστηρίων του τόπου στον οποίο πραγματώνονται τα αντανakλαστικά αποτελέσματα¹⁷².

Κομβική στη διάκριση της άμεσης από την έμμεση ζημία υπήρξε η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Dumez¹⁷³. Αντικείμενο της διαφοράς υπήρξε η αγωγή αποζημίωσης που άσκησαν οι γαλλικές εταιρείες Dumez και λοιπές, οι οποίες υποκατέστησαν τις θυγατρικές τους, κατά των τραπεζών Hessische Landesbank κ.λπ. με έδρα τη Γερμανία, με αίτημα την αποζημίωσή τους λόγω ζημίας που υπέστησαν οι θυγατρικές τους, οι οποίες ήταν εγκατεστημένες στη Γερμανία, λόγω διακοπής προγράμματος ανέγερσης κτιρίων στη Γερμανία, ένεκα της καταγγελίας από τις τράπεζες των δανείων που είχαν χορηγηθεί στον γερμανό εργολάβο που είχε αναλάβει την υλοποίηση του προγράμματος¹⁷⁴. Η αγωγή αποζημίωσης ασκήθηκε αρχικώς στα γαλλικά δικαστήρια και οι ενάγουσες εταιρείες ηττήθηκαν και στον πρώτο και δεύτερο βαθμό δικαιοδοσίας, κατ' αποδοχή εκ μέρους των γαλλικών δικαστηρίων της ένστασης αναρμοδιότητας που προέβαλαν οι εναγόμενοι, δυνάμει της οποίας προέβαλαν ότι την άμεση αρχική ζημία υπέστησαν οι θυγατρικές εταιρείες στη Γερμανία, ενώ η ζημία που υπέστησαν οι μητρικές εταιρείες στη Γαλλία αντιπροσωπεύει μόνο έμμεση οικονομική ζημία, η οποία δεν είναι ικανή να θεμελιώσει τη δικαιοδοσία των γαλλικών

¹⁶⁹ ΔΕΚ, 16.7.2009, Zuid-Chemie, 189/08, σκέψη 28, σύμφωνα με την οποία «πρέπει να υπομνησθεί ότι η νομολογία διακρίνει σαφώς μεταξύ της ζημίας και του γεγονότος από το οποίο απορρέει η ζημία αυτή, θεωρουμένου εν προκειμένω ότι ευθύνη εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας δύναται να στοιχειοθετηθεί μόνον υπό την προϋπόθεση ότι μπορεί να αποδειχθεί αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ των δύο αυτών στοιχείων», www.curia.europa.eu.

¹⁷⁰ ΔΕΚ, 19.9.1995, Marinari κατά Lloyd's Bank, C-364/93, σκέψη 15, www.curia.europa.eu. Δεληκωστόπουλος Ι.,ό.π., 2011, σ. 108· ο ίδιος, ό.π., ΕΠολΔ 2014.454· ο ίδιος, ό.π., 2016, 118· Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 178.

¹⁷¹ Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 178.

¹⁷² Λία Αθανασίου, παρατ. επί της ΔΕΚ, 27.10.1998, Réunion européenne, C-51/97, ΕεμπΔ 1999.187, σύμφωνα με την οποία, και με αναφορά στην απόφαση Marinari κατά Lloyd's Bank, «η έμμεση ζημία που ενδεχομένως εκδηλώθηκε σε άλλο κράτος απ' ότι η αρχική και άμεση ζημία βρίσκεται εκτός του ρυθμιστικού πλαισίου του άρθρου 5 σημείο 3.»· Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 178.

¹⁷³ ΔΕΚ, 11.1.1990, Dumez France κ.λπ. κατά Hessische Landesbank, C-220/88, www.curia.europa.eu.

¹⁷⁴ ΔΕΚ, 11.1.1990, Dumez France κ.λπ. κατά Hessische Landesbank, C-220/88, σκέψεις 2-3, www.curia.europa.eu.

δικαστηρίων¹⁷⁵. Κατά της απόφασης του cour d' appel του Παρισιού ασκήθηκε αναίρεση, στο πλαίσιο της οποίας οι μητρικές εταιρείες υποστήριξαν, ότι κατ' εφαρμογή της δωσιδικίας για διαφορές από αδικοπραξία ως «τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός» είναι για τον εμμέσως ζημιωθέντα, που υπέστη ζημία συνεπεία της ζημίας του αρχικώς ζημιωθέντος, ο τόπος όπου θίγονται τα συμφέροντά του¹⁷⁶. Εφόσον, λοιπόν, οι μητρικές εταιρείες είχαν την έδρα τους στη Γαλλία, ο τόπος όπου ευρίσκετο το επίκεντρο των οικονομικών συμφερόντων τους ήταν η Γαλλία, με αποτέλεσμα, κατά τους ισχυρισμούς τους, δικαιοδοσία να έχουν τα γαλλικά δικαστήρια. Στην εν λόγω απόφασή του, το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου διέκρινε μεταξύ άμεσης και έμμεσης ζημίας αποφαινόμενο, ότι η ειδική δωσιδικία του άρθρου 5 σημ. 3 ΣυμΒρ - νυν άρθρο 7 σημ. 2 ΚανΒρ Ια - «αναφέρεται μόνο στον τόπο όπου το ζημιογόνο γεγονός, ο υπαίτιος του οποίου υπέχει ευθύνη εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, παρήγαγε απευθείας τα ζημιογόνα αποτελέσματά του σε βάρος του αμέσως ζημιωθέντος.»¹⁷⁷. Συνεπεία των ανωτέρω, το Δικαστήριο στην 22^η σκέψη του καταλήγει, ότι το άρθρο 5 σημ. 3 ΣυμΒρ «δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιτρέπει στον ενάγοντα που επικαλείται ζημία, η οποία, κατά τους ισχυρισμούς του, αποτελεί συνέπεια της ζημίας που υπέστησαν άλλα πρόσωπα που ζημιώθηκαν άμεσα από το ζημιογόνο γεγονός, να εναγάγει τον υπαίτιο του γεγονότος αυτού ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου στον οποίον διαπίστωσε ο ίδιος την περιουσιακή του ζημία.»¹⁷⁸, επιβεβαιώνοντας την κρίση των γαλλικών δικαστηρίων περί της δικαιοδοσίας τους.

Η ως άνω απόφαση κρίνεται ως ιδιαιτέρως σημαντική, αφενός ως προς την οριοθέτηση του είδους της ζημίας που δύναται να αποτελέσει συνδετικό στοιχείο για τον προσδιορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας του επιλαμβανόμενου δικαστηρίου επί τη βάσει της δωσιδικίας της αδικοπραξίας, και αφετέρου, διότι το Δικαστήριο δηλώνει την πρόθεσή του να περιορίσει το εύρος του πεδίου εφαρμογής της εν λόγω ειδικής δωσιδικίας προς αποφυγή του forum shopping, της προστασίας του εναγομένου και της ασφάλειας δικαίου. Περαιτέρω, στην προσπάθειά του να περιορίσει τα φαινόμενα forum shopping συνεπεία της διασταλτικής προσέγγισης της δωσιδικίας της αδικοπραξίας, το Δικαστήριο στην απόφασή του επί της υπόθεσης Kronhofer έκρινε, ότι ο τόπος επέλευσης της άμεσης, αρχικής ζημίας δεν συμπίπτει πάντοτε με τον τόπο της κατοικίας του ενάγοντος, όπου βρίσκεται το επίκεντρο της περιουσίας του, επειδή στον τόπο αυτό υπέστη απλώς οικονομική ζημία ένεκα απώλειας περιουσιακών

¹⁷⁵ ΔΕΚ, 11.1.1990, Dumez France κ.λπ. κατά Hessische Landesbank, C-220/88, σκέψεις 4-5, www.curia.europa.eu.

¹⁷⁶ ΔΕΚ, 11.1.1990, Dumez France κ.λπ. κατά Hessische Landesbank, C-220/88, σκέψη 6, www.curia.europa.eu.

¹⁷⁷ ΔΕΚ, 11.1.1990, Dumez France κ.λπ. κατά Hessische Landesbank, C-220/88, σκέψη 20, www.curia.europa.eu.

¹⁷⁸ ΔΕΚ, 11.1.1990, Dumez France κ.λπ. κατά Hessische Landesbank, C-220/88, σκέψη 22, www.curia.europa.eu.

στοιχείων του σε άλλο συμβαλλόμενο κράτος¹⁷⁹. Σύμφωνα με ορθώς υποστηριζόμενη στη θεωρία θέση¹⁸⁰, το ίδιο πρέπει να γίνει δεκτό και στην περίπτωση της ηθικής βλάβης, με αποτέλεσμα ο τόπος όπου ο ζημιωθείς πληροφορήθηκε τη ζημία και υπέστη ηθική βλάβη να μην ασκεί καμία επιρροή στη θεμελίωση διεθνούς δικαιοδοσίας. Η δε οριοθέτηση του τόπου επέλευσης της ζημίας επί των διαφόρων ειδικότερων περιπτώσεων αδικοπρακτικών συμπεριφορών, που κλήθηκε να αντιμετωπίσει η νομολογία, αναλύεται κατωτέρω υπό Π.6.

Εν συνεχεία, αν και, όπως ειπώθηκε, κατά κανόνα δεν θεμελιώνεται δικαιοδοσία των δικαστηρίων του τόπου, στον οποίο ο ενάγων υπέστη αποκλειστικώς οικονομική ζημία, η θέση αυτή είναι σχετική και δύναται να διαφοροποιηθεί, εφόσον το κρίνει απαραίτητο το Δικαστήριο¹⁸¹. Ενδεικτικώς, αναφέρεται η απόφαση του Δικαστηρίου επί αξίωσης από αδικοπραξία λόγω απαγορευμένης σύμπραξης στην Ε.Ε. Ειδικότερα, στην υπόθεση *Cartel Damage Claims* επί της οποίας απεφάνθη το ΔΕΕ με την από 21.5.2015 απόφασή του, η *Cartel Damage Claims*, εταιρεία βελγικού δικαίου εδρεύουσα στις Βρυξέλλες, η οποία έχει ως αντικείμενο δραστηριότητας την άσκηση, δικαστικώς ή εξωδίκως, αξιώσεων αποζημιώσεως επιχειρήσεων θιγομένων από σύμπραξη, άσκησε αγωγή αποζημιώσεως ενώπιον του δικαστηρίου που έθεσε τα προδικαστικά ερωτήματα κατά έξι επιχειρήσεων χημικών προϊόντων οι οποίες, ήταν εγκατεστημένες σε πέντε διαφορετικά κράτη μέλη πλην της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας¹⁸². Σύμφωνα με την απόφαση, η ενάγουσα είχε αποκτήσει τις εν λόγω απαιτήσεις κατόπιν εκχωρήσεώς τους από τις θιγείσες επιχειρήσεις, οι οποίες ήταν εγκατεστημένες σε διαφορετικά κράτη μέλη της ΕΕ¹⁸³. Προς υποστήριξη της αγωγής της, η ενάγουσα εταιρεία επικαλέσθηκε απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με την οποία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε διαπιστώσει, ότι οι εναγόμενες της κύριας δίκης επιχειρήσεις μετείχαν σε ενιαία και διαρκή παράβαση, παραβιάζοντας, ως εκ τούτου, την απαγόρευση των συμπράξεων, κατά το άρθρο 81 ΕΚ και το άρθρο 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ¹⁸⁴. Στο πλαίσιο της κύριας δίκης, οι εναγόμενες εταιρείες προέβαλαν ένσταση ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας του επιληφθέντος δικαστηρίου, επικαλούμενες ιδίως διάφορες ρήτρες παρεκτάσεως διεθνούς

¹⁷⁹ ΔΕΚ, 10.6.2004, *Kronhofer*, C-168/02, σκέψη 20, www.curia.europa.eu *Αρβανιτάκης*, Η έννοια του «τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός» επί σύνθετης αδικοπρακτικής συμπεριφοράς κατά το άρθρο 5 σημ. 3 ΣυμΛουγκ/ΚανΒρ I, ΕΠολΔ 2009.476, ο οποίος μάλιστα στη σ. 475 χαρακτηρίζει την απόφαση *Kronhofer* ως την «πλέον χαρακτηριστική» απόφαση του Δικαστηρίου «σε σχέση προς τη συστατική ερμηνεία του «τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός»», ενώ σύμφωνα με τον ίδιο, ό.π., ΕΠολΔ 2009.476, «Ως τόπος που επήλθε το ζημιογόνο αποτέλεσμα θα πρέπει, λοιπόν, να χαρακτηριστεί ο τόπος όπου επήλθε η παράνομη επέμβαση στο προστατευτέο έννομο αγαθό, ο οποίος δεν μπορεί να συγχέεται με τον τόπο απλώς όπου επέδρασε αρνητικά στην περιουσία του παθόντος η παράνομη προσβολή του εννόμου αγαθού, αλλά με τον τόπο όπου εμφανίσθηκε η κύρια υλική εκδήλωση της ζημίας.» *Δεληκωστόπουλος I*, ό.π., 2011, σ. 108.

¹⁸⁰ *Νίκας/Σαχπεκίδου*, ό.π., 2016, σ. 178.

¹⁸¹ *Δεληκωστόπουλος I*, ό.π., 2016, σ. 123.

¹⁸² ΔΕΕ, 21.5.2015, *Cartel Damage Claims*, C-352/13, σκέψη 9, www.curia.europa.eu.

¹⁸³ ΔΕΕ, 21.5.2015, *Cartel Damage Claims*, C-352/13, σκέψη 11, www.curia.europa.eu.

¹⁸⁴ ΔΕΕ, 21.5.2015, *Cartel Damage Claims*, C-352/13, σκέψη 10, www.curia.europa.eu.

δικαιοδοσίας και ρήτρες παραπομπής στη διαιτησία οι οποίες περιλαμβάνονταν στις συμβάσεις πωλήσεως που είχαν συνάψει με τις επιχειρήσεις, που διατείνονταν ότι υπέστησαν ζημία. Λαμβάνοντας υπόψιν το πραγματικά περιστατικά που εισφέρθηκαν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, αυτό έκρινε, ότι η διεθνής δικαιοδοσία του εδύνατο να στηριχθεί μόνο επί της ειδικής δωσιδικίας της αδικοπραξίας και προς τούτο έθεσε στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα.

Με το δεύτερο ερώτημα που έθεσε, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε να διευκρινισθεί αν κατ' εφαρμογή του άρθρου 5 σημ. 3 ΚανΒρ I, σε περίπτωση αγωγής με την οποία αξιώνεται από εναγομένους εγκατεστημένους σε διαφορετικά κράτη μέλη η καταβολή αποζημιώσεως, λόγω παράβασης των ενωσιακών διατάξεων περί απαγορευμένης σύμπραξης εντός της ΕΕ, η οποία έλαβε χώρα εντός πλειόνων κρατών μελών και σε διαφορετικό τόπο και χρόνο, το ζημιόγONO γεγονός τεκμαίρεται ότι επήλθε, όσον αφορά κάθε εναγόμενο και για τη συνολική προβαλλόμενη ζημία, στα κράτη μέλη εντός των οποίων συνάφθηκαν και εφαρμόστηκαν οι συμφωνίες περί συμπράξεων¹⁸⁵. Το Δικαστήριο απαντώντας στο προδικαστικό ερώτημα που τέθηκε υπόψιν του απεφάνθη αρχικώς, ότι ως προς την εκχώρηση των απαιτήσεων στην ενάγουσα εταιρεία, *«η εκχώρηση απαιτήσεων εκ μέρους του αρχικού πιστωτή δεν μπορεί, αφεαυτής, να ασκεί επιρροή στον καθορισμό του δικαστηρίου που έχει διεθνή δικαιοδοσία κατά το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού 44/2001»*, με αποτέλεσμα ο τόπος επελεύσεως του ζημιόγονου γεγονότος *«να προσδιορίζεται χωριστά για κάθε αξίωση αποζημιώσεως, ανεξαρτήτως του αν αυτή έχει εκχωρηθεί ή έχει αποτελέσει το αντικείμενο συγκεντρώσεως με άλλες.»*¹⁸⁶. Όσον αφορά τον εντοπισμό των συνδετικών στοιχείων της δωσιδικίας της αδικοπραξίας, το Δικαστήριο εντοπίζει τον τόπο όπου συνέβη το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός είτε στον τόπο που συνήφθη οριστικώς η παράνομη σύμπραξη, είτε στον τόπο στον οποίο συνήφθη ειδική συμφωνία δυνάμενη να προσδιορισθεί ως το αποκλειστικό γενεσιουργό γεγονός της προβαλλομένης ζημίας, ενώ τον τόπο επέλευσης της ζημίας τον εντοπίζει στην έδρα του νομικού προσώπου που ζημιώθηκε από την παράνομη σύμπραξη, κατ' εξαίρεση της αρχής σύμφωνα με την οποία ως τόπος επέλευσης της ζημίας δεν ορίζεται ο τόπος κατοικίας του ενάγοντος, επειδή στον τόπο αυτό βρίσκεται κατά κανόνα το επίκεντρο των οικονομικών συμφερόντων του ζημιωθέντος¹⁸⁷. Συνεπώς, καθίσταται αντιληπτό, ότι η θέση σύμφωνα με την οποία η κατά τόπον αρμοδιότητα για διαφορές από αδικοπραξία δεν θεμελιώνεται στον τόπο κατοικίας του ενάγοντος, επειδή στον τόπο αυτό υπέστη οικονομική ζημία, δεν είναι απόλυτη,

¹⁸⁵ ΔΕΕ, 21.5.2015, Cartel Damage Claims, C-352/13, σκέψη 34, www.curia.europa.eu.

¹⁸⁶ ΔΕΕ, 21.5.2015, Cartel Damage Claims, C-352/13, σκέψεις 35-36, www.curia.europa.eu.

¹⁸⁷ ΔΕΕ, 21.5.2015, Cartel Damage Claims, C-352/13, σκέψη 56, www.curia.europa.eu. Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 119-121.

αλλά δύναται το Δικαστήριο να κρίνει διαφορετικά, εφόσον το απαιτούν τα πραγματικά περιστατικά της εκάστοτε υπόθεσης¹⁸⁸.

6. Περιπτώσιολογία:

i. Αδικοπραξία οφειλόμενη σε κακή διοίκηση και πλημμελή άσκηση των διαχειριστικών καθηκόντων κατά τη διοίκηση της εταιρείας

Περίπτωση αδικοπρακτικής συμπεριφοράς, η οποία απασχόλησε το ΔΕΕ στη σχετικά πρόσφατη νομολογία του αναφορικά με τον προσδιορισμό του τόπου όπου έλαβε χώρα το ζημιογόνο γεγονός ήταν η απόφαση του Δικαστηρίου της 18.7.2013 στην υπόθεση ÖFAB¹⁸⁹, η οποία αναλύθηκε ειδικότερα και ανωτέρω. Αντικείμενο της υπόθεσης ήταν στην ουσία ο προσδιορισμός του τόπου όπου έλαβε χώρα το γεγονός που προκάλεσε τη ζημία, όταν η αδικοπρακτική συμπεριφορά συνίσταται στην κακή διοίκηση της εταιρείας –επί αγωγής αποζημίωσης κατά μέλους του διοικητικού συμβουλίου και μετόχου, οι οποίοι επέτρεψαν τη συνέχεια της λειτουργίας της εταιρείας παρά το γεγονός, ότι αυτή ήταν υποκεφαλαιοδοτημένη. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι τόπος τέλεσης της ζημιογόνου συμπεριφοράς δεν είναι άνευ ετέρου, ο τόπος όπου η εταιρεία τηρεί την καταστατική έδρα της, αλλά ο τόπος που η εταιρεία αναπτύσσει εν τοις πράγμασι την κύρια οικονομική της δραστηριότητα και δραστηριότητες συνδεόμενες με την οικονομική της κατάσταση¹⁹⁰.

Επιπροσθέτως, το ΔΕΕ έχει απασχολήσει το ζήτημα της πλημμελούς άσκησης διαχειριστικών καθηκόντων εκ μέρους διαχειριστή εταιρείας. Χαρακτηριστική εν προκειμένω είναι η απόφαση του ΔΕΕ της 10.9.2015 επί της υπόθεσης Holterman Ferho Exploitatie¹⁹¹. Το Δικαστήριο έκρινε εν προκειμένω, ότι τόπος όπου έλαβε χώρα το ζημιογόνο γεγονός είναι ο τόπος στον οποίο ο διαχειριστής ασκούσε συνήθως τα διαχειριστικά του καθήκοντα¹⁹², ενώ ως

¹⁸⁸ Βλ. Δεληκωστόπουλο Ι., ό.π., 2016, σ. 123.

¹⁸⁹ ΔΕΕ, 18.7.2013, ÖFAB, C-147/12, www.curia.europa.eu.

¹⁹⁰ ΔΕΕ, 18.7.2013, ÖFAB, C-147/12, παρατ. Βασιλακάκη, ΕΠολΔ 2014.149· Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 175.

¹⁹¹ ΔΕΕ, 10.9.2015, Holterman Ferho Exploitatie, C-47/14, www.curia.europa.eu.

¹⁹² ΔΕΕ, 10.9.2015, Holterman Ferho Exploitatie, C-47/14, σκέψη 76, www.curia.europa.eu.

τόπος επέλευσης της ζημίας ορίστηκε «ο τόπος στον οποίο εμφανίζεται με συγκεκριμένο τρόπο η προβαλλόμενη ζημία»¹⁹³.

ii. Αδικοπραξία απορρέουσα από χρηματιστηριακές ενέργειες

Σε περίπτωση αδικοπραξίας από παράνομες χρηματιστηριακές ενέργειες, ως τόπος όπου πραγματοποιήθηκε το ζημιόγνο γεγονός λαμβάνεται υπόψιν ο τόπος στον οποίον πραγματοποιήθηκαν οι επίδικες ενέργειες. Λόγου χάρη, αν πρόκειται για επένδυση, η οποία έλαβε χώρα από χρηματιστηριακή εταιρεία σε αντίθεση με τις εντολές του πελάτη ή τα χρηστά ήθη, ο τόπος τέλεσης της ζημιόγνου ενέργειας είναι ο τόπος που είναι εγκατεστημένη η εταιρεία, που διενέργησε τις επιβλαβείς πράξεις¹⁹⁴. Όπως, ορθώς, επισημαίνεται από την επιστήμη και έχει κριθεί νομολογιακώς, σε περίπτωση που ο ενάγων ζημιωθείς μετέφερε ποσά σε άλλο κράτος μέλος, προκειμένου αυτά να επενδυθούν σε τρίτο κράτος μέλος, τόπος του ζημιόγνου γεγονός δεν είναι ο τόπος που για πρώτη φορά μεταφέρθηκαν τα προς επένδυση χρηματικά ποσά, δηλαδή ο τόπος κατοικίας του ενάγοντος, αλλά ο τρόπος στον οποίο πραγματοποιήθηκαν οι ριψοκίνδυνες, παράνομες και επιβλαβείς ενέργειες¹⁹⁵. Αντίστοιχα ισχύει και ως προς τον τόπο επέλευσης της ζημίας, ήτοι ο τόπος επέλευσης της ζημίας δεν συνίσταται στον τόπο κατοικίας του ενάγοντος, στον οποίο έλαβε χώρα το πρώτον η μεταφορά των προς επένδυση χρηματικών ποσών, αλλά στον τόπο όπου πραγματοποιήθηκαν οι επίδικες ενέργειες¹⁹⁶.

iii. Αδικοπραξία λόγω υλικής ζημίας από ελαττωματικό προϊόν

Ως προς τη μεταχείριση της εν λόγω περιπτώσεως από το Δικαστήριο, χαρακτηριστική είναι η απόφαση του ΔΕΕ επί της υπόθεσης Zuid-Chemie¹⁹⁷. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης είχαν ως εξής: η Zuid-Chemie ήταν εταιρεία παρασκευής λιπασμάτων, η οποία

¹⁹³ ΔΕΕ, 10.9.2015, Holterman Ferho Exploitatie, C-47/14, σκέψη 77, www.curia.europa.eu· πρβλ. και Νίκα/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 175.

¹⁹⁴ Νίκα/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 175.

¹⁹⁵ ΔΕΚ, 10.6.2004, Kronhofer, C-168/02, σκέψη 20, www.curia.europa.eu· Αρβανιτάκης, ό.π., ΕΠολΔ 2009.476, ο οποίος επί της απόφασης Kronhofer επισημαίνει, ότι ως τόπος του ζημιόγνου γεγονότος θα πρέπει να οριστεί «ο τόπος όπου επήλθε η παράνομη επέμβαση στο προστατευτέο έννομο αγαθό, ο οποίος δεν μπορεί να συγγέται με τον τόπο απλώς όπου επέδρασε αρνητικά στην περιουσία του παθόντος η παράνομη προσβολή του εννόμου αγαθού, αλλά με τον τόπο όπου εμφανίσθηκε η κύρια υλική εκδήλωση της ζημίας.»· Νίκα/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 175.

¹⁹⁶ Νίκα/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 182.

¹⁹⁷ ΔΕΚ, 16.7.2009, Zuid-Chemie, 189/08, www.curia.europa.eu.

αγόρασε από την HCl Chemicals Benelux, εταιρεία εγκατεστημένη στις Κάτω Χώρες δύο παρτίδες ενός προϊόντος. Ένεκα του γεγονότος, ότι η HCl Chemicals Benelux δεν είχε τη δυνατότητα να παρασκευάσει η ίδια το προϊόν ανέθεσε την παρασκευή του στην Philippro's και της χορήγησε τις πρώτες ύλες, με εξαίρεση μία, το θεικό ψευδάργυρο, που η Philippro's παρήγγειλε από άλλη εταιρεία. Η Philippro's κατασκεύασε το προϊόν στο εργοστάσιό της στο Βέλγιο, απ' όπου και το παρέλαβε η Zuid-Chemie. Η τελευταία μεταποίησε το προϊόν και παρήγαγε παρτίδες λιπασμάτων στο εργοστάσιό της στις Κάτω Χώρες, μέρος εκ των οποίων απέστειλε σε πελάτες της. Προέκυψε δε εν συνεχεία, ότι το λίπασμα το οποίο είχε παραγάγει είχε τόσο υψηλή περιεκτικότητα σε θεικό ψευδάργυρο, ο οποίος περιείχεται στο προϊόν που είχε κατασκευάσει η Philippro's, που το λίπασμα δεν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ή μπορούσε να χρησιμοποιηθεί μόνο περιορισμένα, με αποτέλεσμα η Zuid-Chemie να υποστεί μεγάλη οικονομική ζημία. Επί τη βάση των ιστορούμενων πραγματικών περιστατικών, η Zuid-Chemie άσκησε αγωγή κατά της Philippro's ενώπιον Δικαστηρίου των Κάτω Χωρών ζητώντας αφενός να αναγνωριστεί, ότι η τελευταία είναι υπεύθυνη για τη ζημία που της προκλήθηκε και αφετέρου να της καταβάλει αποζημίωση για τη ζημία που ισχυρίζεται, ότι υπέστη¹⁹⁸. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκρινε εαυτό αναρμόδιο προς εκδίκαση της διαφοράς, με την αιτιολογία, ότι τόπος επέλευσης της ζημίας ήταν το Βέλγιο απ' όπου και η ενάγουσα παρέλαβε το ελαττωματικό προϊόν, το οποίο στη συνέχεια μεταποίησε. Κατά της απόφασης ασκήθηκε έφεση, η οποία επικύρωσε την πρωτόδικη απόφαση, και κατά της δευτεροβάθμιας απόφασης ασκήθηκε αναίρεση, ενώπιον του αιτούντος της εκδόσεως προδικαστικής απόφασης δικαστηρίου¹⁹⁹.

Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ζήτησε να διευκρινιστεί, αν κατά τον προσδιορισμό του τόπου επέλευσης της ζημίας, ως τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός νοείται ο τόπος που έλαβε χώρα η παράδοση του ελαττωματικού προϊόντος στην αγοράστρια εταιρεία Zuid-Chemie ή ο τόπος «όπου επήλθε η αρχική ζημία λόγω της φυσιολογικής χρήσεως του προϊόντος για τον σκοπό για τον οποίο αυτό προορίζεται»²⁰⁰. Στην απόφασή του το Δικαστήριο επαναμβάνει τη νομολογία του ως προς τη συσταλτική ερμηνεία των ειδικών συντρεχουσών δωσιδικιών, οι οποίες εφαρμόζονται κατ' εξαίρεση της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου για λόγους αποδεικτικής εγγύτητας και ορθής απονομής της δικαιοσύνης, και διακρίνει μεταξύ του ζημιογόνου γεγονότος και της ζημίας, τα οποία στοιχεία πρέπει, όμως, να τελούν σε αιτιώδη συνάφεια μεταξύ τους²⁰¹.

¹⁹⁸ ΔΕΚ, 16.7.2009, Zuid-Chemie, 189/08, παρατ. *Μειδάνη*, ό.π., Αρμ. 2010.159.

¹⁹⁹ ΔΕΚ, 16.7.2009, Zuid-Chemie, 189/08, σκέψεις 6-14, www.curia.europa.eu.

²⁰⁰ ΔΕΚ, 16.7.2009, Zuid-Chemie, 189/08, σκέψη 16, www.curia.europa.eu.

²⁰¹ ΔΕΚ, 16.7.2009, Zuid-Chemie, 189/08, σκέψη 28, www.curia.europa.eu.

Απαντώντας στο ερώτημα που του τέθηκε από το αιτούν δικαστήριο, το Δικαστήριο διέκρινε μεταξύ του τόπου επέλευσης της ζημίας και του τόπου όπου έλαβε χώρα το ζημιογόνο γεγονός. Απεφάνθη δε ότι, αφενός ως προς τον τόπο επέλευσης της ζημίας, αυτός συνίσταται στον τόπο, όπου η ζημιωθείσα εταιρεία μεταποίησε το ελαττωματικό προϊόν και παράγαγε λίπασμα, το οποίο με τη σειρά του υπέστη υλική βλάβη, δηλαδή το εργοστάσιο της Zuid-Chemie στις Κάτω Χώρες, και αφετέρου ως προς τον τόπο που έλαβε χώρα το ζημιογόνο γεγονός, αυτός εντοπίζεται στον τόπο όπου επήλθε η άμεση, αρχική ζημία λόγω της φυσιολογικής χρήσης του προϊόντος²⁰².

Όπως ευστόχως επισημαίνεται από την επιστήμη²⁰³, εν προκειμένω ο τόπος επέλευσης της ζημίας ταυτίζεται με τον τόπο όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, που δεν είναι άλλος από τον τόπο στον οποίο χρησιμοποιήθηκε το ελαττωματικό προϊόν, για το σκοπό για τον οποίο προορίζεται, διά της μεταποίησής του και της παραγωγής του νέου προϊόντος. Εν ολίγοις, και στις δύο αυτές περιπτώσεις, ο τόπος αυτός εντοπίζεται στον τόπο παραγωγής του προβληματικού προϊόντος²⁰⁴. Χαρακτηριστικό είναι, μάλιστα, ότι το Δικαστήριο δεν κάνει δεκτό ούτε τον τόπο της κατοικίας/έδρας του ζημιωθέντος, ούτε τον τόπο που το κατασκευασθέν ελαττωματικό προϊόν παραδόθηκε στον καταναλωτή πελάτη ή στον μεταπωλητή προς περαιτέρω διάθεση²⁰⁵. Σύμφωνα με ορθή θέση της θεωρίας, πρόκειται για εύστοχη νομολογιακή επιλογή, η οποία επιτρέπει αφενός τη συγκέντρωση όλων των ζημιών στο ίδιο επιλαμβανόμενο δικαστήριο, και αφετέρου διασφαλίζει την εγγύτητα του δικαστή στο αποδεικτικό υλικό της δίκης χάριν της αποτελεσματικής οργάνωσης της δίκης και, κατ' επέκταση, της ορθής απονομής της δικαιοσύνης²⁰⁶.

iv. Παράβαση κανόνων σχετικά με τον αθέμιτο ανταγωνισμό

Σε περίπτωση συμπεριφορών επιχειρήσεων που οδηγούν σε αποτελέσματα που εμποδίζουν ή νοθεύουν τον ανταγωνισμό, κατά παραβάση του εθνικού δικαίου κρατών μελών ή του ενωσιακού δικαίου (άρθρο 101 ΣΛΕΕ), η διεθνής δικαιοδοσία των δικαστηρίων κατ' εφαρμογή της δωσιδικίας της αδικοπραξίας καθορίζεται και πάλι βάσει του τόπου όπου συνέβη

²⁰² ΔΕΚ, 16.7.2009, Zuid-Chemie, 189/08, σκέψεις 29, 32, www.curia.europa.eu· βλ. και παρατ. *Μειδάνη* επί της απόφασης σε Αρμ. 2010.159.

²⁰³ *Νίκας/Σαχπεκίδου*, ό.π., 2016, σ. 180.

²⁰⁴ *Νίκας/Σαχπεκίδου*, ό.π., 2016, σ. 180.

²⁰⁵ *Νίκας/Σαχπεκίδου*, ό.π., 2016, σ. 180.

²⁰⁶ *Νίκας/Σαχπεκίδου*, ό.π., 2016, σ. 180· πρβλ. και *Δεληκωστόπουλο I.*, ό.π., 2016, σ. 117 υποσημ. 83, σύμφωνα με τον οποίο «Όπως έκρινε όμως το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου, ο τόπος επελεύσεως της ζημίας ήταν η Ολλανδία διότι εκεί μεταποιήθηκε το ελαττωματικό προϊόν σε λίπασμα, προκαλώντας στο τελευταίο υλική ζημία την οποία υπέστη η εταιρεία που αγόρασε το ελαττωματικό προϊόν. Η συγκεκριμένη υλική ζημία υπερέβαινε την εγγενή ζημία του ίδιου του ελαττωματικού προϊόντος.».

το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός και του τόπου επέλευσης της ζημίας. Ειδικότερα, βάσει του τόπου του ζημιολόγου γεγονότος, δικαιοδοσία μπορεί να έχουν λόγω χάρη τα δικαστήρια όπου έλαβε χώρα συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων για άμεσο ή έμμεσο καθορισμό των τιμών της αγοράς ή η παραγωγή των ανταγωνιστικών προϊόντων, ενώ επί τη βάσει του τόπου επέλευσης της ζημίας, διεθνή δικαιοδοσία έχουν τα δικαστήρια στην περιφέρεια των οποίων επήλθε η ζημία ή τμήμα της, που συμπίπτουν κατά κανόνα με τα δικαστήρια του τόπου της εθνικής αγοράς όπου εκδηλώθηκε η αντιαγωνιστική συμπεριφορά²⁰⁷. Σε περίπτωση μη σύμπτωσης του τόπου όπου έλαβε χώρα το ζημιολόγο γεγονός και του τόπου επέλευσης της ζημίας, ο υπολογισμός της περιουσιακής ζημίας του θιγέντος από την παράνομη συμπεριφορά θα γίνει επί τη βάσει της μείωσης του μεριδίου που κατείχε στο επίπεδο της εθνικής αγοράς συνεπεία της παράνομης συμπεριφοράς των επιχειρήσεων και ως τρόπος επέλευσης της ζημίας θα ορισθεί ο τόπος, όπου υπέστη ο ζημιωθείς τις δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική κατάσταση της περιουσίας του²⁰⁸.

v. Προσβολή του δικαιώματος στην προσωπικότητα διά δημοσιευμάτων του τύπου

Ως σημειώθηκε και ανωτέρω, στο πεδίο εφαρμογής της ειδικής συντρέχουσας δωσιδικίας των διαφορών εξ αδικοπραξίας εμπίπτουν και τα λεγόμενα «αδικήματα πολλαπλής τοπικής σύνδεσης». Πρόκειται για αδικήματα η αντικειμενική υπόσταση των οποίων πραγματώθηκε σε περισσότερα κράτη ή οι επιζήμιες συνέπειες των οποίων επήλθαν σε πλείονες και διαφορετικές έννομες τάξεις²⁰⁹. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελούν εν προκειμένω αδικοπραξίες τελούμενες διά του τύπου συνιστάμενες κατά κόρον στην προσβολή του δικαιώματος στην προσωπικότητα. Πράγματι, δεν είναι λίγες οι φορές που δυσφημιστικά και αναληθή δημοσιεύματα, ή ακόμα και αληθή που, όμως, περιέχουν προσωπικές πληροφορίες για το ζημιωθέντα, οι οποίες θα έπρεπε να απέχουν από τα φώτα της δημοσιότητας, διακινούνται διά του τύπου, με αποτέλεσμα συχνά την περιουσιακή βλάβη του ζημιωθέντος και την ηθική βλάβη αυτού ένεκα της προσβολής του δικαιώματός του στην προστασία της προσωπικότητάς του. Συχνά, μάλιστα, τα εν λόγω δημοσιεύματα κυκλοφορούν και σε περισσότερα του ενός κράτη, γεγονός που θέτει ζήτημα προσδιορισμού του τόπου όπου έλαβε χώρα το ζημιολόγο γεγονός του και του τόπου επέλευσης της ζημίας του ζημιωθέντος.

Η ύπαρξη αδικοπρακτικής ευθύνης λόγω δημοσιευμάτων του τύπου έχει απασχολήσει και τη νομολογία του Δικαστηρίου στην υπόθεση Fiona Shevill κατά Presse Alliance²¹⁰. Σύμφωνα

²⁰⁷ Βλ. σχετικώς Βασιλακάκη, ό.π., 2004, σ. 243· Σαχπεκίδου σε Νίκα/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 184.

²⁰⁸ Βασιλακάκη, ό.π., 2004, σ. 243.

²⁰⁹ Λία Αθανασίου, παρατ. επί της ΔΕΚ, 27.10.1998, Réunion européenne, C-51/97, ΕΕμπΔ 1999.186.

²¹⁰ ΔΕΚ, 7.3.1995, Fiona Shevill κατά Presse Alliance, C-68/93, www.curia.europa.eu.

με τα πραγματικά περιστατικά, αντικείμενο της υπόθεσης ήταν αγωγή επιδίκασης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης που υπέστη η Fiona Shevill, βρετανίδα υπήκοος και κάτοικος Αγγλίας, από δημοσίευμα της Presse Alliance στην εφημερίδα της «France-Soir», το οποίο συνέδεε την ενάγουσα με υπόθεση διακίνησης ναρκωτικών²¹¹. Η αγωγή ασκήθηκε στα αγγλικά δικαστήρια, ενώπιον των οποίων η ενάγουσα αξίωσε την αποκατάσταση του συνόλου της ζημίας που αυτή υπέστη. Ως προς την κυκλοφορία της εφημερίδας «France-Soir», σημειώνεται, ότι πάνω από 237.000 εφημερίδες πωλήθηκαν στη Γαλλία, ενώ μόλις 15.000 φύλλα πωλήθηκαν σε άλλες χώρες, εκ των οποίων μόνο 230 πωλήθηκαν σε Αγγλία και Ουαλία²¹².

Το κύριο ζήτημα, στο οποίο κλήθηκε να αποφανθεί το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου ήταν αυτό της ύπαρξης της δικαιοδοσίας των αγγλικών δικαστηρίων να αποφανθούν για το σύνολο της ζημίας που φέρετο, ότι υπέστη η ενάγουσα. Ειδικότερα, το Δικαστήριο απεφάνθη, ότι σε περίπτωση δυσφήμισης διά δημοσιεύματος, το οποίο κυκλοφόρησε σε περισσότερα του ενός κράτη μέλη, ως «τόπος όπου έλαβε χώρα το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός» ορίζεται «ο τόπος εγκατάστασης του εκδότη του επίδικου δημοσιεύματος, καθότι αυτός είναι ο τόπος όπου συνέβη το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός, εφόσον από αυτόν τον τόπο διατυπώθηκε και τέθηκε σε κυκλοφορία η δυσφήμιση»²¹³. Σύμφωνα με την 25^η σκέψη της ίδιας απόφασης, τα δικαστήρια του τόπου εγκατάστασης του εκδότη έχουν δικαιοδοσία προς εκδίκαση του συνόλου της ζημίας²¹⁴. Αναφορικά με το δικαιοδοτικό σύνδεσμο του τόπου επέλευσης της ζημίας, το Δικαστήριο διατείνεται, ότι σε περίπτωση κυκλοφορίας δυσφημιστικού δημοσιεύματος διά του τύπου, προσβολή της τιμής και της υπόληψης του προσώπου εκδηλώνεται στους τόπους όπου κυκλοφόρησε το δημοσίευμα, εφόσον ο θιγείς είναι γνωστός, καταλήγοντας, ότι «τα δικαστήρια κάθε συμβαλλόμενου κράτους, εντός του οποίου κυκλοφόρησε το δυσφημιστικό δημοσίευμα και, κατά τους ισχυρισμούς του παθόντος, προσβλήθηκε η υπόληψή του, έχουν διεθνή δικαιοδοσία προς επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης λόγω της ηθικής βλάβης που προκλήθηκε εντός του κράτους αυτού στην υπόληψη του παθόντος.»²¹⁵. Κατά την ίδια δε θέση του Δικαστηρίου, το δικαστήριο κάθε κράτους μέλους στο οποίο κυκλοφόρησε το δημοσίευμα είναι το πλέον κατάλληλο να αξιολογήσει την τελεσθείσα αδικοπραξία και να προσδιορίσει την έκταση της βλάβης που υπέστη ο ζημιωθείς²¹⁶.

²¹¹ ΔΕΚ, 7.3.1995, Fiona Shevill κατά Presse Alliance, C-68/93, σκέψη 8, www.curia.europa.eu.

²¹² ΔΕΚ, 7.3.1995, Fiona Shevill κατά Presse Alliance, C-68/93, σκέψη 9, www.curia.europa.eu.

²¹³ ΔΕΚ, 7.3.1995, Fiona Shevill κατά Presse Alliance, C-68/93, σκέψη 24, www.curia.europa.eu.

²¹⁴ ΔΕΚ, 7.3.1995, Fiona Shevill κατά Presse Alliance, C-68/93, σκέψη 26, όπως, ευστόχως, παρατηρεί το Δικαστήριο η λύση αυτή έχει ως αποτέλεσμα την επαναφορά στη γενική νόμιμη δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου, www.curia.europa.eu.

²¹⁵ ΔΕΚ, 7.3.1995, Fiona Shevill κατά Presse Alliance, C-68/93, σκέψη 30, www.curia.europa.eu.

²¹⁶ ΔΕΚ, 7.3.1995, Fiona Shevill κατά Presse Alliance, C-68/93, σκέψη 31, www.curia.europa.eu.

Συνοψίζοντας, η εν λόγω απόφαση αποτελεί σταθμό στη νομολογιακή επεξεργασία αδικοπραξιών, η παράνομη πράξη των οποίων συνίσταται στη διοχέτευση ζημιογόνων πληροφοριών σε περισσότερα του ενός κράτη²¹⁷, νομολογία, η οποία επέδρασε και στη διαμόρφωση της θέσης του Δικαστηρίου επί αδικημάτων τελουμένων διά του διαδικτύου, όπως θα αναλυθεί και στον οικείο τόπο. Με την απόφασή του το Δικαστήριο απεφάνθη, ότι επί προσβολών του δικαιώματος στην προστασία της προσωπικότητας τελουμένων διά του τύπου μέσω της κυκλοφορίας των σχετικών δημοσιευμάτων σε περισσότερα του ενός κράτη μέλη, ως τόπος του ζημιογόνου γεγονός ορίζεται ο τόπος εγκατάστασης του εκδότη, τα δικαστήρια του οποίου έχουν δικαιοδοσία για την εκδίκαση του συνόλου της ζημίας, που φέρεται, ότι υπέστη ο παθών, ενώ τόπο επέλευσης της ζημίας αποτελεί κάθε κράτος μέλος, στο οποίο το δημοσίευμα κυκλοφόρησε, αλλά τα δικαστήρια του τόπου αυτού έχουν δικαιοδοσία μόνο κατά το ποσοστό της ζημίας που επήλθε στον τόπο αυτό²¹⁸.

Η λύση που ακολούθησε το Δικαστήριο κρίθηκε μη ικανοποιητική από μερίδα της θεωρίας²¹⁹, λόγω του δικαιοδοτικού κατακερματισμού της διαφοράς²²⁰ που συνεπάγεται, ο οποίος επάγεται με τη σειρά του τον κίνδυνο έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων και την αύξηση των δικαστικών δαπανών. Στα μειονεκτήματα, επίσης, συμπεριλαμβάνεται και η κατ' αποτελεσμα δημιουργία ενός ευρύτατου *forum actoris*, το οποίο αποδυναμώνει τη δυνατότητα προβλεψιμότητας του αρμοδίου δικαστηρίου εκ μέρους του εναγομένου²²¹. Κατ' αντίθετη, ωστόσο, μερίδα της θεωρίας²²², η θέση του Δικαστηρίου είναι ορθή, καθώς διά της απονομής δικαιοδοσίας στο επιληφθέν δικαστήριο να κρίνει μόνο ως προς το ποσοστό της ζημίας που επήλθε στον τόπο αυτό, διασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα της δωσιδικίας της αδικοπραξίας²²³, αφού πράγματι το δικάζον δικαστήριο βρίσκεται σε αποδεικτική εγγύτητα μόνο σε σχέση με το τμήμα της ζημίας που επήλθε στο εν λόγω κράτος μέλος, και κατ'

²¹⁷ Ρεβολίδης, Διεθνής δικαιοδοσία και Διαδίκτυο, Διαφορές από σύμβαση και διαφορές από αδικοπραξία στον ενιαίο ευρωπαϊκό ψηφιακό χώρο, 2020, σ. 270.

²¹⁸ Βλ. Παμπούκη, ό.π., 2009, σ. 1346· Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 182· Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 125.

²¹⁹ Βρέλλης, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Β' Έκδοση, 2008, σ. 376· το αυτό επισημαίνει και η Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 183.

²²⁰ Παμπούκης, ό.π., 2009, σ. 1346 υποσημ. 179· Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., ΕΠολΔ 2014.455· βλ. επίσης τον ίδιο, ό.π., 2016, σ. 125 και σ. 126 υποσημ. 119, ο οποίος αναφέρεται στον κατακερματισμό της ζημίας σε περισσότερα δικαστήρια αναλόγως του ποσοστού της ζημίας που επήλθε στον τόπο αυτό ως «*αρχή του μωσαϊκού*»· βλ. αντίστοιχα και Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 183, σύμφωνα με την οποία «*Η θεωρία κάνει λόγο για τον «κανόνα του ψηφιδωτού» ή του «μωσαϊκού».*».

²²¹ Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 190.

²²² Γεωργαντή, ό.π., ΕΠολΔ 2010.168 επ., www.sakkoulas-online.gr.

²²³ Και ο δικαιολογητικός λόγος της κατ' εξαίρεση απονομής δικαιοδοσίας σε δικαστήριο διαφορετικό από εκείνο της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου.

επέκταση διασφαλίζεται κατ' αυτόν τον τρόπο και η ορθότητα κατά την απονομή της δικαιοσύνης²²⁴.

Στην πραγματικότητα, δεν είναι προφανές ποια λύση είναι η ορθότερη, καθώς βρίσκονται σε σύγκρουση πλείονα διακυβευόμενα συμφέροντα. Αφενός, προστατευτέο είναι το δικαίωμα του εναγομένου να δικαστεί στα δικαστήρια του τόπου κατοικίας του και να δύναται να προβλέψει το αρμόδιο να τον δικάσει δικαστήριο. Αφετέρου, άξιο προστασίας κρίνεται και το συμφέρον του παθόντος, το δικαίωμα στην προσωπικότητα του οποίου εθίγη διά του σχετικού δημοσιεύματος και ο οποίος θα πρέπει να μπορεί να εξασφαλίσει την αποκατάσταση του συνόλου της ζημίας του σε δικαστήριο το οποίο βρίσκεται σε θέση εγγύτητας σε σχέση με το αποδεικτικό υλικό και έχει αυξημένα εχέγγυα ορθοκρισίας. Από την άλλη πλευρά, βέβαια, και αν ακόμη, ο ενάγων ασκήσει την αγωγή του για το σύνολο της ζημίας σε δικαστήριο ευρισκόμενο σε κάποιο εκ των πλειόνων κρατών μελών, εντός των οποίων το δημοσίευμα κυκλοφόρησε και υπέστη ο παθών ζημία, και πάλι το δικαστήριο δεν τελεί σε σχέση εγγύτητας με το σύνολο του πραγματικού υλικού, αλλά μόνο με αυτό που βρίσκεται στον εν λόγω τόπο, με αποτέλεσμα να λαμβάνει χώρα εξαίρεση από την αρχή *actor sequitur forum rei*, χωρίς να συντρέχουν εν τοις πράγμασι οι παράγοντες που δικαιολογούν την απόκλιση από τη γενική δωσιδικία του άρθρου 4 παρ. 1 ΚανΒρ Ια. Καθίσταται, λοιπόν, σαφές, από την εν λόγω στάθμιση, ότι καμία λύση δεν μπορεί να ικανοποιήσει απόλυτα όλα τα διακυβευόμενα συμφέροντα. Συνεπώς, η λύση του Δικαστηρίου, η οποία στοχεύει εν πρώτοις στην κατά το μέτρο του αναγκαίου - προκειμένου να διασφαλιστεί η ορθότητα της δικανικής κρίσης κατά την απονομή της δικαιοσύνης - απόκλιση από τη γενική δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου, κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να διασφαλίζεται η επαφή του δικαστή με το αποδεικτικό υλικό, μάλλον σχετικώς ικανοποιητική θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, αναγνωριζομένων βεβαίως των μειονεκτημάτων που συνεπάγεται ο κατακερματισμός της διαφοράς²²⁵.

vi. Προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας διά εντύπων

Περαιτέρω, πέραν της προσβολής του δικαιώματος στην προστασία της προσωπικότητας διά του τύπου, αδικοπραξία τελούμενη διά του τύπου αποτελεί και η προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας διά εντύπων. Το συγκεκριμένο είδος αδικοπραξίας έχει απασχολήσει

²²⁴ Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 126.

²²⁵ Όπως επισημαίνει ο Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 108, «ο δικαιοδοτικός 'κατακερματισμός' που τυχόν προκύπτει συνεπεία του εν λόγω περιορισμού περί της τοπικά (εθνικά) οριοθετημένης ζημίας είναι μάλλον σύμφωνος με το πνεύμα των καιρών.»

και το Δικαστήριο στη γνωστή υπόθεση Hi Hotel²²⁶. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης είχαν ως εξής: ένας φωτογράφος δημιούργησε, κατόπιν παραγγελίας της εταιρείας Hi Hotel, διαφάνειες διαφόρων εσωτερικών χώρων του ξενοδοχείου της στη Νίκαια, παραχωρώντας της το δικαίωμα χρήσεως των φωτογραφιών σε διαφημιστικά φυλλάδια και στον ιστότοπό της στο διαδίκτυο, χωρίς να υπογραφεί γραπτή συμφωνία σχετικά με την παραχώρηση αυτή. Λίγα χρόνια αργότερα, ο φωτογράφος εντόπισε σε βιβλιοπωλείο στην Κολωνία λεύκωμα του εκδοτικού οίκου Phaidon με έδρα το Βερολίνο, όπου περιέχονταν δικές του φωτογραφικές λήψεις των εσωτερικών χώρων του ξενοδοχείου της Hi Hotel στη Νίκαια²²⁷.

Ο φωτογράφος άσκησε αγωγή ενώπιον δικαστηρίου της Κολωνίας, προβάλλοντας προσβολή των δικαιωμάτων της πνευματικής του ιδιοκτησίας επί των φωτογραφιών από την Hi Hotel, ένεκα του γεγονότος ότι η τελευταία τις παρέδωσε σε τρίτον, ήτοι στον εκδοτικό οίκο, και ζητώντας «να υποχρεωθεί η Hi Hotel, αφενός, να παύσει οποιαδήποτε πράξη σχετική με την αναπαραγωγή, θέση σε κυκλοφορία ή έκθεση, είτε από την ίδια είτε για λογαριασμό της, των επίμαχων φωτογραφιών εντός του γερμανικού εδάφους χωρίς προηγούμενη συγκατάθεσή του (αίτημα άρσεως της προσβολής και παραλείψεώς της στο μέλλον) και, αφετέρου, να τον αποζημιώσει για οποιαδήποτε υφιστάμενη ή δυνητική ζημία οφειλόμενη στις ενέργειές της»²²⁸. Προς απάντηση στους αγωγικούς ισχυρισμούς του, η Hi Hotel αντέτεινε ότι ο εκδοτικός οίκος έχει έδρα και στο Παρίσι, όπου και παραδόθηκαν οι επίμαχες φωτογραφίες και ότι τελούσε σε άγνοια σχετικά με την προώθηση των φωτογραφιών στην αδελφή εταιρεία του εκδοτικού οίκου στη Γερμανία. Ο φωτογράφος δικαιώθηκε στο πρωτοβάθμιο και το δευτεροβάθμιο δικαστήριο και η Hi Hotel προχώρησε σε άσκηση αναίρεσης ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο έθεσε διά προδικαστικού ερωτήματος ενώπιον του δικαστηρίου το ζήτημα της υπαγωγής της διαφοράς στη δωσιδικία της αδικοπραξίας.

Η ιδιαιτερότητα, μεταξύ άλλων, της υπόθεσης συνίστατο στο γεγονός, ότι φερόμενοι ως υπαίτιοι για την τέλεση αδικοπραξίας ήταν πλείονα του ενός πρόσωπα, ωστόσο, η εναγομένη εταιρεία Hi Hotel τέλεσε την αδικοπραξία στη Γαλλία, στον τόπο όπου παραδόθηκαν οι επίμαχες φωτογραφίες και όχι στην Γερμανία, στα δικαστήρια της οποίας (Κολωνία) ενάχθηκε. Συνεπώς, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, όσον αφορά το δικαιοδοτικό σύνδεσμο του τόπου όπου έλαβε χώρα το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός, αυτός εντοπίζεται στη Γαλλία, και συνεπεία τούτου δεν μπορεί να θεμελιωθεί επί τη βάση της δωσιδικίας της αδικοπραξίας δικαιοδοσία των γερμανικών δικαστηρίων²²⁹. Περαιτέρω, όσον αφορά τον τόπο επέλευσης της ζημίας, τον οποίο δύναται κατά τη διακριτική του ευχέρεια να επιλέξει ο παθών, εφόσον

²²⁶ ΔΕΕ, 3.4.2014, Hi Hotel, C-387/12, www.curia.europa.eu.

²²⁷ ΔΕΕ, 3.4.2014, Hi Hotel, C-387/12, σκέψεις 9-10, www.curia.europa.eu.

²²⁸ ΔΕΕ, 3.4.2014, Hi Hotel, C-387/12, σκέψη 11, www.curia.europa.eu.

²²⁹ ΔΕΕ, 3.4.2014, Hi Hotel, C-387/12, σκέψεις 30-32, www.curia.europa.eu.

συντρέχει περίπτωση εφαρμογής της ειδικής συντρέχουσας δωσιδικίας για διαφορές εξ αδικοπραξίας, σύμφωνα με το Δικαστήριο, επί προσβολής δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας δύναται να αναγνωρισθεί η διεθνής δικαιοδοσία του δικαστηρίου στο οποίο ασκήθηκε η αγωγή, «εφόσον στο κράτος μέλος όπου έχει την έδρα του το συγκεκριμένο δικαστήριο προστατεύεται το περιουσιακό δικαίωμα που επικαλείται ο ενάγων και υπάρχει κίνδυνος να επέλθει η προβαλλόμενη ζημία εντός της περιφέρειας του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου ασκήθηκε η αγωγή»²³⁰. Στην περίπτωση, όμως, αυτή, όπως και επί προσβολής του δικαιώματος στην προστασία της προσωπικότητας διά δημοσιευμάτων του τύπου, το επιλαμβανόμενο δικαστήριο έχει την εξουσία να κρίνει μόνο ως προς την έκταση της ζημίας που επήλθε εντός του κράτους μέλους που το δικαστήριο έχει την έδρα του²³¹.

Συμπερασματικός, υπογραμμίζεται, ότι επί πλειόνων υπαιτίων για την τέλεση προσβολής δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, αν ο μοναδικός εναγόμενος δεν έχει τελέσει καμία πράξη στον τόπο ενώπιον των δικαστηρίων του οποίου φέρεται προς εκδίκαση η αγωγή δεν θεμελιώνεται κατά τόπον αρμοδιότητα κατ' εφαρμογή του άρθρου 7 σημ. 2 ΚανBr Ia επί τη βάσει του τόπου όπου έλαβε χώρα το ζημιογόνο γεγονός²³². Εν προκειμένω το άρθρο 7 σημ. 2 ΚανBr Ia δύναται να θεμελιώσει διεθνή δικαιοδοσία του δικάζοντος δικαστηρίου επί τη βάσει του τόπου επέλευσης της ζημίας, εφόσον το προσβαλλόμενο δικαίωμα προστατεύεται νομοθετικώς στο εν λόγω κράτος μέλος και υφίσταται κίνδυνος επέλευσης της ζημίας στην περιφέρεια του επιληφθέντος δικαστηρίου²³³. Και πάλι, όμως, το δικαστήριο έχει αρμοδιότητα να κρίνει μόνο επί του ποσοστού της ζημίας που επήλθε στο εν λόγω κράτος μέλος²³⁴.

vii. Προσβολή δικαιωμάτων βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας

Αναλύθηκε αμέσως παραπάνω η περίπτωση προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας διά εντύπων. Σε συνέχεια της παρούσας, δεν είναι λίγες οι φορές που αδικοπρακτική συμπεριφορά εκδηλώνεται διά προσβολής δικαιωμάτων βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως λόγου χάρη συμβαίνει σε περίπτωση προσβολής δικαιώματος επί σήματος ή συγγραφικών δικαιωμάτων. Υποστηρίζεται στην επιστήμη²³⁵, ότι σε περιπτώσεις αντίστοιχων προσβολών τόπος επέλευσης της ζημίας θεωρείται η εθνική αγορά στην οποία εκδηλώθηκε η παρανομία. Λόγου χάρη επί προσβολής δικαιώματος σε σήμα, η

²³⁰ ΔΕΕ, 3.4.2014, Hi Hotel, C-387/12, σκέψη 35, www.curia.europa.eu.

²³¹ ΔΕΕ, 3.4.2014, Hi Hotel, C-387/12, σκέψη 40, www.curia.europa.eu· για την απόφαση Hi Hotel βλ. σχετικώς Δεληκωστόπουλο Ι., ό.π., 2016, σ. 106 επ. και παράδειγμα σε Νίκα/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 184..

²³² Νίκα/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 184.

²³³ Βλ. Σαχπεκίδου σε Νίκα/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 184.

²³⁴ Βλ. Σαχπεκίδου σε Νίκα/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 184.

²³⁵ Βασιλακάκης, ό.π., 2004, σ. 244.

αγορά στην οποία κυκλοφόρησε το εμπόρευμα, στο οποίο το σήμα έχει τεθεί κατά παράβαση των διατάξεων της βιομηχανικής ιδιοκτησίας²³⁶.

Αναφορικά, λοιπόν, με τον τόπο επέλευσης της ζημίας, ζήτημα εν προκειμένω έχει τεθεί, αν θα εφαρμοστεί ή όχι κατά τον καθορισμό του αρμοδίου δικαστηρίου η θεωρία της εδαφικότητας, η οποία χαρακτηρίζει το δίκαιο της βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Ειδικότερα, σύμφωνα με το δίκαιο της βιομηχανικής ιδιοκτησίας, η αρχή της εδαφικότητας σημαίνει, ότι *«τα σχετικά δικαιώματα αναγνωρίζονται και οι σχέσεις ανταγωνισμού ρυθμίζονται αποκλειστικά από το δίκαιο του κράτους εκείνου στο οποίο ζητείται προστασία ή αναπτύσσονται οι κρίσιμες ανταγωνιστικές σχέσεις»*²³⁷. Συνεπώς, βάσει της αρχής της εδαφικότητας κάθε εθνική έννομη τάξη καθορίζει αυτοτελώς, αν επί ορισμένου άυλου αγαθού υφίσταται νομικά προστατευτέο δικαίωμα²³⁸. Σύμφωνα με υποστηριζόμενη στη γερμανική θεωρία θέση²³⁹, για να θεμελιωθεί ειδική συντρέχουσα κατά τόπον αρμοδιότητα για διαφορές από αδικοπραξία απαιτείται στο κράτος μέλος, ενώπιον των δικαστηρίων του οποίου φέρεται η διαφορά, να αναγνωρίζεται το σχετικό δικαίωμα που προσβλήθηκε.

Αντίθετα με την άποψη που υποστηρίχθηκε στη γερμανική επιστήμη, η αρχή της εδαφικότητας αφορά στον καθορισμό επί της ουσίας δικαίου και όχι στον καθορισμό των δικαστηρίων που έχουν δικαιοδοσία να δικάσουν τη διαφορά²⁴⁰. Επομένως, εφόσον ο καθορισμός του δικαστηρίου που έχει δικαιοδοσία να δικάσει τη διαφορά προηγείται της κατ' ουσίαν κρίσης επ' αυτής, η δικαιοδοσία και η αρμοδιότητα του δικάζοντος δικαστηρίου θα κριθούν με βάση τους κανόνες του δικονομικού δικαίου, εν προκειμένω του ενωσιακού δικονομικού δικαίου, και η αρχή της εδαφικότητας δυνάμει της οποίας θα καθοριστεί η *lex causae* θα απασχολήσει το δικαστήριο σε μεταγενέστερο στάδιο, σε αυτό της κατ' ουσίαν κρίσης της υπόθεσης. Στην πράξη βέβαια, προκύπτει εν προκειμένω σύμπτωση νομοθετικής και δικαιοδοτικής αρμοδιότητας²⁴¹, αφού στην περίπτωση που αποκτά δικαιοδοσία ορισμένο δικαστήριο, επειδή εκδηλώθηκε στην εθνική του αγορά η αδικοπρακτική συμπεριφορά, αυτό

²³⁶ Βασιλακάκης, ό.π., 2004, σ. 244.

²³⁷ Λιακόπουλος, Βιομηχανική Ιδιοκτησία, Έκδοση Ε', 2000, σ. 164.

²³⁸ Λιακόπουλος, ό.π., 2000, σ. 165.

²³⁹ Βλ. αναφορές σε Βασιλακάκη, ό.π., 2004, σ. 245, υποσημ. 913.

²⁴⁰ Λιακόπουλος, ό.π., 2000, σ. 167, ο οποίος προς καλύτερη κατανόηση αναφέρει παράδειγμα σύμφωνα με το οποίο *«αν τα ελληνικά δικαστήρια έχουν δικαιοδοσία μπορούν να κρίνουν προσβολή δικαιώματος ευρεσιτεχνίας που έγινε στη Γαλλία, το δίκαιο της οποίας θα μας απαντήσει και στο ζήτημα αν υπάρχει τέτοιο δικαίωμα και αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις προστασίας του.»*, με αποτέλεσμα να συναγεται, ότι η διεθνής δικαιοδοσία καθορίζεται αυτοτελώς με βάση τους κανόνες του δικονομικού δικαίου. Αν το δικαστήριο έχει σχετική δικαιοδοσία και φέρεται ενώπιόν του διαφορά που αφορά στην προσβολή δικαιώματος βιομηχανικής ιδιοκτησίας στη Γαλλία, το ελληνικό δικαστήριο, σύμφωνα με την αρχή της εδαφικότητας, θα εφαρμόσει το γαλλικό δίκαιο, για να διαπιστώσει αν το εν λόγω δικαίωμα προστατεύεται στη γαλλική έννομη τάξη και πώς προστατεύεται· βλ. σχετικός και Βασιλακάκη, ό.π., 2004, σ. 245.

²⁴¹ Βασιλακάκης, ό.π., 2004, σ. 245.

θα έχει ως αποτέλεσμα να εφαρμόσει κατά την κρίση επί της ουσίας το εθνικό του δίκαιο κατά την αρχή της εδαφικότητας, αφού στο ίδιο κράτος μέλος σημειώθηκε και η προσβολή του δικαιώματος βιομηχανικής ιδιοκτησίας.

viii. Αδικοπραξίες τελούμενες διά του διαδικτύου

Στη σύγχρονη εποχή η τέλεση αδικοπραξιών διά του διαδικτύου αποτελεί πολύ συχνό φαινόμενο, το οποίο εγείρει σύνθετα και δυσεπίλυτα ζητήματα. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας και, ειδικότερα, του διαδικτύου είχε ως αποτέλεσμα την κατάλυση των εθνικών συνόρων στον κυβερνοχώρο και την ενίσχυση μιας διαδραστικότητας, η οποία δεν υπόκειται σε τεχνικό, ποσοτικό και ποιοτικό περιορισμό²⁴². Εν όψει της έλλειψης εθνικών συνόρων και δυνατότητας τοπικής οριοθέτησης της διαδικτυακής αλληλεπίδρασης, ο καθορισμός του τόπου όπου έλαβε χώρα το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός και του τόπου επέλευσης της ζημίας παρίστανται ιδιαίτερος σύνθετα προς επίλυση ζητήματα για το δικαστή που επιλαμβάνεται υπόθεσης που αφορά σε αδικοπραξία τελεσθείσα στο διαδίκτυο. Ο δε προσδιορισμός των δικαιοδοτικών βάσεων καθίσταται ακόμα δυσκολότερος, αν αναλογισθεί κανείς την ανωνυμία του διαδικτύου, αφού δεν είναι λίγες οι φορές που οι χρήστες χρησιμοποιούν ψευδώνυμα, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται έτι περισσότερο η εξακρίβωση της ταυτότητας και της κατοικίας τους²⁴³.

Ένεκα της σημασίας και της συχνότητας των εξωσυμβατικών ενοχών του διαδικτύου, αλλά και της πολυμορφικότητας αυτών κατά την εκδήλωσή τους, παρίσταται η ανάγκη να δοθεί έμφαση στην παρούσα διά της παρουσίασης, αφενός της γενικής προβληματικής του τόπου όπου συνέβη το ζημιόγνο γεγονός επί διαφορών από αδικοπραξία στο διαδίκτυο, και αφετέρου της νομολογίας του δικαστηρίου όσον αφορά τον τόπο επέλευσης της ζημίας επί προσβολής του δικαιώματος της προσωπικότητας διά δημοσιευμάτων αναρτημένων στο διαδίκτυο και επί προσβολής δικαιωμάτων βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας.

α) Το ζήτημα του προσδιορισμού του τόπου όπου συνέβη το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός

Αποτελεί κοινό τόπο, ότι ο προσδιορισμός του τόπου του ζημιόγνου γεγονότος, όταν η παράνομη συμπεριφορά εκδηλώθηκε στον ψηφιακό χώρο αποτελεί ένα ιδιαίτερος δύσκολο

²⁴² Ρεβολίδης, ό.π., 2020, σ. 272.

²⁴³ Γραμματικάκη-Αλεξίου, Internet και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Συμβατικές και αδικοπρακτικές ενοχές στον Κυβερνοχώρο, Αρμ. 1998.411.

εγγείρημα²⁴⁴. Όπως, ορθώς, λέγεται στην επιστήμη, στο διαδίκτυο «η πληροφορία αυτονομείται από το φορέα της»²⁴⁵. Ο δε αδικοπρακτών στο διαδίκτυο δύναται να έχει το ρόλο είτε του πομπού των επίδικων πληροφοριών, όπως όταν λόγου χάρη κάποιος δημοσιεύει στο διαδίκτυο ένα δυσφημιστικό δημοσίευμα, είτε του δέκτη²⁴⁶ αυτών, όπως στην περίπτωση που κάποιος αποσπά παρανόμως προσωπικά δεδομένα του παθόντος χωρίς τη συναίνεση του τελευταίου²⁴⁷.

Ακόμη και στην περίπτωση εξωσυμβατικών ενοχών που απορρέουν από παράνομες ενέργειες τελούμενες στο διαδίκτυο, δεν πρέπει να λησμονάται, ότι ο καθορισμός του κατά τόπον αρμοδίου δικαστηρίου εξακολουθεί να διέπεται από την αρχή της ασφάλειας του δικαίου και της διασφάλισης της προβλεψιμότητας υπέρ του εναγομένου, ο οποίος θα πρέπει να μπορεί βάσει των δικονομικών κανόνων να προβλέψει ποιο δικαστήριο θα έχει δωσιδικία εκδίκασης της διαφοράς για την οποία ενάγεται. Επίσης, όπως έχει επισημανθεί και παραπάνω, ο βασικός κανόνας βάσει του οποίου καθορίζεται το δικαστήριο που έχει δικαιοδοσία να επιληφθεί της διαφοράς είναι αυτός που ορίζει το άρθρο 4 παρ. 1 ΚανΒρ Ια, δηλαδή ο κανόνας της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου. Απόκλιση από τον κανόνα αυτό και προσφυγή στις διατάξεις του άρθρου 7 ΚανΒρ Ια, που προβλέπει περιπτώσεις ειδικών δωσιδικιών δικαιολογείται εις βάρος των συμφερόντων του εναγομένου, μόνο εφόσον η επιλογή αυτή διευκολύνει την ορθή απονομή της δικαιοσύνης διά της εγγύτητας του δικάζοντος δικαστή στο πραγματικό υλικό της υπόθεσης²⁴⁸. Επομένως, η τήρηση των εν λόγω αρχών διατηρεί τη σημασία της και δεν επιδέχεται εξαιρέσεως και στην περίπτωση αδικοπραξιών, οι οποίες τελούνται στο διαδίκτυο. Στην τελευταία, αυτή, μάλιστα περίπτωση, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή κατά τον καθορισμό του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος, ιδίως μάλιστα λόγω της έλλειψης εθνικών στεγανών κατά την κυκλοφορία της πληροφορίας, προκειμένου να εξασφαλίζεται πράγματι η εγγύτητα του δικαστή στο αποδεικτικό υλικό.

Ειδικότερα, ως προς τον τόπο του ζημιογόνου γεγονότος έχουν υποστηριχθεί περισσότερες της μιας θέσεις στην επιστήμη. Σύμφωνα με την πρώτη θέση, η οποία εκφράστηκε κυρίως στη

²⁴⁴ Η Γραμματικάκη-Αλεξίου παρομοιάζει εύστοχα το διαδίκτυο με το διάστημα: «Η έλλειψη τοπικών με τη συμβατική έννοια- συνδέσεων οδηγεί τη σκέψη σε περιπτώσεις όπου μπορεί κανείς να διαπιστώσει ανάλογες καταστάσεις στον πραγματικό και όχι εικονικό χώρο. Τέτοιες περιπτώσεις, [...] είναι το διάστημα που βρίσκεται έξω από κάθε μορφής πολιτειακή οριοθέτηση και κυριαρχία, η ανοιχτή θάλασσα και ο εναέριος χώρος πάνω από αυτήν ή η Ανταρκτική.», ό.π., Αρμ. 1998.417· αναφορικά με τα σύνθετα ερμηνευτικά ζητήματα που εγείρονται βλ. και Βασιλακάκη, ό.π., 2004, σ. 242-243.

²⁴⁵ Βλ. σχετικώς Ρεβολίδη, ό.π., 2020, σ. 273, ο οποίος συνεχίζει « (ενν. η πληροφορία) διασπάται σε πάμπολα μικρότερα τεμάχια και συγκεντρώνεται εκ νέου στον τελικό προορισμό της, έτσι όπως αυτός ορίζεται από τη βούληση του πομπού και του δέκτη ή και ανεξάρτητα, κάποιες φορές, από τη βούληση αυτή.».

²⁴⁶ Ο Ρεβολίδης, ό.π., 2020, σ. 272, το χαρακτηρίζει «λήπτη».

²⁴⁷ Ρεβολίδης, ό.π., 2020, σ. 272.

²⁴⁸ Βλ. ενδεικτικώς από τη νομολογία του Δικαστηρίου: ΔΕΕ, 19.4.2012, Wintersteiger, C-523/10, σκέψη 20, ΔΕΚ, 16.7.2009, Zuid-Chemie, 189/08, σκέψη 28, www.curia.europa.eu.

γερμανική θεωρία²⁴⁹, ως τόπος όπου συνέβη το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός πρέπει να θεωρηθεί ο τόπος μεταφόρτωσης των δεδομένων στον παγκόσμιο ιστό. Πρόκειται για τον τόπο, όπου ο δράστης ενεργοποιεί την τεχνική διαδικασία, δυνάμει της οποίας διοχετεύονται οι επίδικες πληροφορίες στον παγκόσμιο ιστό και τίθενται στη διάθεση του κοινού, δηλαδή για τον τόπο από τον οποίο μεταδίδονται το πρώτον οι επίδικες πληροφορίες²⁵⁰. Τα πλεονεκτήματα της λύσης αυτής καθίστανται ευκόλως αντιληπτά. Κατά πρώτον, διασφαλίζεται η επιταγή της ανάγκης εξασφάλισης της προβλεψιμότητας υπέρ του εναγομένου, ο οποίος ασφαλώς και γνωρίζει το μέρος απ' όπου μεταφόρτωσε τις πληροφορίες στον κυβερνοχώρο. Αφετέρου, εφόσον πρόκειται για τον τόπο όπου εκδηλώθηκε η αδικοπρακτική συμπεριφορά του δράστη, συγκεντρώνεται στον τόπο αυτό σημαντικό μέρος του πραγματικού υλικού της επίδικης υπόθεσης²⁵¹. Παρά τα οφέλη που παρουσιάζει η σχετική άποψη δεν πρέπει, ωστόσο, να παραγνωρίζονται και τα ζητήματα, που εγείρονται εν προκειμένω κατά τον εντοπισμό του τόπου μεταφόρτωσης των δεδομένων. Πράγματι, παρά το γεγονός, ότι το κρίσιμο αποδεικτικό υλικό βρίσκεται καταρχήν στον τόπο που ο δράστης εκδήλωσε την αδικοπρακτική του συμπεριφορά, είναι συχνά πολύ δύσκολο να εντοπιστεί ο υπολογιστής μέσω του οποίου μεταφορτώθηκαν οι επίδικες πληροφορίες στον παγκόσμιο ιστό²⁵². Η δυσκολία, αυτή, εντείνεται, μάλιστα, όταν ο αδικοπρακτών χρησιμοποιεί φορητές συσκευές, ο εντοπισμός της τοποθεσίας των οποίων παρίσταται ιδιαίτερος δυσχερής, ενώ δεν πρέπει να παραβλέπεται, ότι ο δράστης δύναται να χρησιμοποιεί αυτές προς καταστρατήγηση των δικαιοδοτικών κανόνων, προκειμένου κατ' εφαρμογή του σχετικού κριτηρίου να προσδιορίσει ο ίδιος το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την εκδίκαση της υπόθεσης²⁵³. Και αν ακόμη δεν χρησιμοποιήσει φορητή συσκευή, ο αδικοπρακτών δύναται να δυσκολέψει τον εντοπισμό του από τον ενάγοντα διά της χρήσεως τεχνικών κρυπτογράφησης²⁵⁴.

Έτερη θέση της επιστήμης, υποστηρίζει, ότι ως τόπος εκδήλωσης της παράνομης δραστηριότητας μπορεί να θεωρηθεί ο τόπος του σχεδιασμού και της προετοιμασίας της αδικοπρακτικής συμπεριφοράς²⁵⁵. Πράγματι, από την άποψη της εξασφάλισης της εγγύτητας του δικαστή στο αποδεικτικό υλικό της δίκης, η επιλογή του εν λόγω τόπου παρίσταται ιδιαίτερος λυσιτελής. Ωστόσο, όπως συμβαίνει και στην προπαρατεθείσα θέση, ο τόπος προετοιμασίας της επίδικης συμπεριφοράς βρίσκεται κατά κανόνα στη σφαίρα του δράστη, με αποτέλεσμα να διακυβεύεται και πάλι η αποτελεσματικότητα της απονομής της δικαιοσύνης,

²⁴⁹ Βλ. αναφορές σε *Ρεβολίδη*, ό.π., 2020, σ. 273, υποσημ. 944.

²⁵⁰ *Ρεβολίδης*, ό.π., 2020, σ. 273-274.

²⁵¹ Για τα πλεονεκτήματα της παρούσας θέσης βλ. *Ρεβολίδη*, ό.π., 2020, σ. 273-274.

²⁵² *Ρεβολίδης*, ό.π., 2020, σ. 274.

²⁵³ *Ρεβολίδης*, ό.π., 2020, σ. 274.

²⁵⁴ *Ρεβολίδης*, ό.π., 2020, σ. 274.

²⁵⁵ *Ρεβολίδης*, ό.π., 2020, σ. 275.

αλλά αυτή τη φορά από την πλευρά του θύματος, το οποίο δεν θα μπορεί εύκολα να λάβει γνώση και να εντοπίσει τη σχετική τοποθεσία²⁵⁶.

Σύμφωνα με την τρίτη άποψη, υποστηρίχθηκε από μερίδα της θεωρίας, ότι ο τόπος του ζημιογόνου γεγονός μπορεί να εντοπιστεί στην τοποθεσία του εξυπηρετητή («server»). Ο «server» χρησιμοποιείται ως ενδιάμεσος σταθμός, στον οποίο μεταφορτώνονται τα δεδομένα πριν λάβει χώρα η περαιτέρω μεταβίβασή τους στους χρήστες του διαδικτύου²⁵⁷. Πράγματι, εφόσον ο «server» χρησιμοποιείται ως ενδιάμεσο στάδιο της διάθεσης των πληροφοριών στο κοινό, προκύπτει, ότι υφίσταται καταρχήν σύνδεσμος μεταξύ της τοποθεσίας του «server» και της επίδικης αδικοπραξίας, αφού το αντικείμενο της προσβολής αποθηκεύεται σε αυτόν²⁵⁸. Παρά το γεγονός, ότι η τοποθεσία του «server» παρουσιάζει σύνδεσμο με τη διαφορά, η ταύτισή του με τον τόπο του ζημιογόνου γεγονότος δεν γίνεται αποδεκτή από την επιστήμη, και αυτό γιατί ο «server» ούτε βρίσκεται συνήθως σε θέση εγγύτητας με τον πομπό και το δέκτη της πληροφορίας, ούτε η τοποθεσία του είναι συνήθως γνωστή σε αυτούς²⁵⁹, με αποτέλεσμα η επιλογή του ως δικαιοδοτικού συνδέσμου κατ' εφαρμογή του άρθρου 7 σημ. 2 ΚανBr Ia να μην εξυπηρετεί καταρχήν ούτε τα συμφέροντα των διαδίκων, αφού δεν είναι εύκολο γι' αυτούς να εντοπίσουν την τοποθεσία του «server», ούτε την απαίτηση περί ύπαρξης εγγύτητας του δικάζοντος δικαστηρίου με τις αποδείξεις της υπόθεσης ως λόγου που δικαιολογεί την απόκλιση από το άρθρο 4 παρ. 1 ΚανBr Ia, δεδομένου ότι η τοποθεσία του «server» κατά πάσα πιθανότητα θα είναι φτωχή σε αποδεικτικό υλικό²⁶⁰.

Στο πλαίσιο της ίδια άποψης έχει υποστηριχθεί, ότι η τοποθεσία του «server» μπορεί να αξιοποιηθεί με προσφορότητα ως δικαιοδοτικός σύνδεσμος της διαφοράς, σε περίπτωση που ο αδικοπρακτών «ενοικιάζει» τον «server» από ενδιάμεσο πάροχο, ή σε περίπτωση που αυτός του ανήκει²⁶¹. Και στην περίπτωση, όμως, αυτή η επιλογή του «server» δεν θα πρέπει να γίνεται άνευ ετέρου δεκτή, καθώς ενυπάρχει ο κίνδυνος καταστρατηγήσεων, αφού ο αδικοπρακτών μπορεί να επιλέξει «server» ευρισκόμενο σε κράτος μέλος με ευνοϊκό γι' αυτόν νομοθετικό καθεστώς ή ακόμα και να αποκρύψει πληροφορίες, αφού έχει ο ίδιος τον έλεγχο επί του ενδιάμεσου εξυπηρετητή, με αποτέλεσμα να αποστερηθεί ο παθών της δυνατότητάς του για πρόσβαση στα δεδομένα αυτά που ελέγχονται από το δράστη²⁶².

²⁵⁶ Ρεβολίδης, ό.π., 2020, σ. 275.

²⁵⁷ Ρεβολίδης, ό.π., 2020, σ. 275.

²⁵⁸ Ρεβολίδης, ό.π., 2020, σ. 275.

²⁵⁹ Ρεβολίδης, ό.π., 2020, σ. 275-276, κατά τον οποίο, σ. 274, «Οι εξυπηρετητές στους οποίους αποθηκεύονται τα ψηφιακά δεδομένα συνιστούν χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της αποσύνδεσης μεταξύ της ψηφιακής πληροφορίας και της γεωγραφικής τοποθεσίας στην οποία αυτή αποθηκεύεται.».

²⁶⁰ Ρεβολίδης, ό.π., 2020, σ. 276.

²⁶¹ Ρεβολίδης, ό.π., 2020, σ. 276.

²⁶² Ρεβολίδης, ό.π., 2020, σ. 276.

Η θέση του Δικαστηρίου:

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην επιστήμη, η νομολογία που έχει διαμορφωθεί έως σήμερα από το Δικαστήριο ως προς τον τόπο όπου έλαβε χώρα το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός δεν έχει αποκρυσταλλωθεί στο βαθμό που να επιτρέπει τη συναγωγή γενικώς ισχυόντων κανόνων²⁶³. Το Δικαστήριο ασχολήθηκε το πρώτον με τον τόπο της έκνομης δραστηριότητας επί αδικοπραξίας τελεσθείσας στο διαδίκτυο στην περίπτωση των συνεκδικασθεισών υποθέσεων eDate Advertising και Martinez²⁶⁴, τα πραγματικά περιστατικά των οποίων χάριν καλύτερης κατανόησης είχαν ως εξής: στην πρώτη περίπτωση, η υπόθεση αφορούσε σε αγωγή κατοίκου Γερμανίας, ο οποίος είχε κριθεί ένοχος για δολοφονία και εξέτειε την ποινή του, κατά της εταιρείας eDate Advertising με έδρα στην Αυστρία, η οποία ήταν διαχειρίστρια ιστοσελίδας, διά της οποίας μεταδίδονταν πληροφορίες κατά του ενάγοντος και του αδερφού του, ο οποίος είχε επίσης καταδικασθεί για το ίδιο αδίκημα. Διά της αγωγής του, ο ενάγων αιτήθηκε την έκδοση απόφασης που να διατάσσει την εταιρεία να απέχει από οποιαδήποτε περαιτέρω μετάδοση σχετικών με εκείνον πληροφοριών εντός της Γερμανίας. Ως προς το ιστορικό της δεύτερης υπόθεσης, η αντιδικία δημιουργήθηκε μεταξύ του Γάλλου ηθοποιού Olivier Martinez και της αγγλικής εφημερίδας Sunday Mirror, λόγω δημοσίευσης φωτογραφιών που τον απεικόνιζαν σε μία συνάντηση που πραγματοποίησε κατά τη διάρκεια επίσκεψής του στη Μεγάλη Βρετανία και δημοσίευσης πληροφοριών σχετικά με την προσωπική του ζωή. Ενάγων στη σχετική αγωγή ήταν και ο πατέρας του, καθώς το επίδικο δημοσίευμα απέδιδε και στον τελευταίο δηλώσεις.

Αξίζει να σημειωθεί στο πλαίσιο γενικότερων παρατηρήσεων, ότι οι απαντήσεις στα ζητήματα του προσδιορισμού του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος και της ύπαρξης ή μη αδικοπραξίας δεν είναι αυτονόητες. Αφενός, γιατί κατά τον εντοπισμό του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος πρέπει να ληφθούν ύποψη από το δικαστήριο περισσότερα αλληλοσυγκρουόμενα μεταξύ τους έννομα συμφέροντα, και αφετέρου γιατί δεν αποτελεί κάθε ανάρτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο αδικοπραξία, με αποτέλεσμα το δικαίωμα στην προστασία της προσωπικότητας να συγκρούεται με την ελευθερία της έκφρασης²⁶⁵. Βεβαίως, στο εν λόγω δεύτερο ζήτημα της στοιχειοθέτησης ή μη αδικοπραξίας δεν καλείται να αποφανθεί το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου, αλλά το επιλαμβανόμενο της υπόθεσης δικαστήριο.

²⁶³ Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 176· ο Ρεβολίδης, ό.π., 2020, σ. 277 χαρακτηρίζει τη νομολογία του Δικαστηρίου επί του ζητήματος «σε γενικές γραμμές συγκρατημένη».

²⁶⁴ ΔΕΕ, 25.10.2011, eDate Advertising και Martinez, C-509/09 και C-161/10, www.curia.europa.eu.

²⁶⁵ Για τις σκέψεις αυτές βλ. Δεληκωστόπουλο Ι., ό.π., 2016, σ. 129.

Ως προς την προαναφερθείσα νομολογία του Δικαστηρίου, που εγκαινίασε τη νομολογιακή επεξεργασία του τύπου της έκνομης δραστηριότητας επί αδικοπραξιών στο διαδίκτυο, οι εν λόγω υποθέσεις αφορούσαν σε προσβολή των δικαιωμάτων της προσωπικότητας των εναγόντων λόγω δημοσιευμάτων αναρτημένων στο διαδίκτυο. Στην εν λόγω απόφασή του το Δικαστήριο, αφού επανέλαβε τις αρχές που διέπουν την προσφυγή στις ειδικές δικαιοδοτικές βάσεις του άρθρου 7 ΚανΒρ Ια, κατά την ερμηνεία του «τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός» επανέφερε τη νομολογία που ισχύει επί προσβολής του δικαιώματος στην προσωπικότητα διά δημοσιευμάτων του τύπου, όπως αυτή εκφράστηκε στην απόφαση Fiona Shevill²⁶⁶. Ειδικότερα, το Δικαστήριο έκρινε, ότι επί φερόμενης προσβολής του δικαιώματος στην προσωπικότητα μέσω πληροφοριών που αναρτήθηκαν στο διαδίκτυο «το πρόσωπο που θεωρεί ότι θίγεται έχει την ευχέρεια να ασκήσει αγωγή με αίτημα την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησεως για το σύνολο της προκληθείσας ζημίας», μεταξύ άλλων και ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους εγκαταστάσεως του φορέα μεταδόσεως των επίμαχων πληροφοριών²⁶⁷, αφού αυτός είναι ο τόπος όπου εκδηλώνεται καταρχήν η παράνομη δραστηριότητα. Η λύση που έδωσε το Δικαστήριο δύναται καταρχήν να χαρακτηριστεί επιτυχής, αφού η παράνομη δραστηριότητα εκδηλώνεται το πρώτον στον τόπο εγκατάστασης του προσώπου που διοτέχουσε στον διαδικτυακό ιστότοπο τις επίμαχες πληροφορίες, ο οποίος τόπος συνήθως συμπίπτει με εκείνον που υποδεικνύει το άρθρο 4 παρ. 1 ΚανΒρ Ια, και κατά κανόνα παρουσιάζει εγγυήσεις εγγυήσεως του επιλαμβανομένου δικαστηρίου με το πραγματικό υλικό της υπόθεσης.

Ωστόσο, η εμμονή του Δικαστηρίου στη σχετική νομολογία δεν φαίνεται να διατηρείται και στην περίπτωση διαδικτυακής προσβολής δικαιωμάτων βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας. Το σχετικό ζήτημα απασχόλησε το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου με αφορμή την υπόθεση Wintersteiger²⁶⁸. Ως προς τα πραγματικά περιστατικά, η υπόθεση αφορούσε σε διαδικτυακή προσβολή εθνικού σήματος διά της καταχώρησης ταυτόσημης διαφημιστικής ένδειξης στην υπηρεσία AdWords της Google. Το Δικαστήριο έκρινε εν προκειμένω, ότι ως ζημιογόνο γεγονός δεν θεωρείται καθεαυτή η εμφάνιση της διαφήμισης, αλλά η κίνηση εκ μέρους του διαφημιζόμενου της τεχνικής διαδικασίας εμφάνισης της διαφήμισης²⁶⁹. Αναζητώντας δικαιοδοτικό σύνδεσμο για τον προσδιορισμό του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος, το Δικαστήριο επισήμανε, ότι, αν και πράγματι η εμφάνιση της διαφήμισης

²⁶⁶ ΔΕΕ, 25.10.2011, eDate Advertising και Martinez, C-509/09 και C-161/10, σκέψη 42, www.curia.europa.eu.

²⁶⁷ ΔΕΕ, 25.10.2011, eDate Advertising και Martinez, C-509/09 και C-161/10, σκέψη 52, www.curia.europa.eu.

²⁶⁸ ΔΕΕ, 19.4.2012, Wintersteiger, C-523/10, www.curia.europa.eu.

²⁶⁹ ΔΕΕ, 19.4.2012, Wintersteiger, C-523/10, σκέψη 34, www.curia.europa.eu. Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 176-177.

πραγματοποιείται από διακομιστή που εξυπηρετεί τη μηχανή αναζήτησης -εν προκειμένω τη μηχανή αναζήτησης της Google- την οποία χρησιμοποιεί ο διαφημιζόμενος, η επιλογή του τόπου αυτού δεν πληροί επαρκώς το κριτήριο της προβλεψιμότητας, ώστε να εντοπισθεί στον τόπο εγκατάστασης του διακομιστή ο τόπος όπου συνέβη το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός²⁷⁰. Απεναντίας, το Δικαστήριο διεπίστωσε, ότι ο τόπος όπου δύναται να προσδιορισθεί με βεβαιότητα και από τα δύο διάδικα μέρη είναι εκείνος της εγκατάστασης του διαφημιζόμενου, ο οποίος δηλαδή κατά κανόνα θα συμπίπτει με εκείνον που υποδεικνύει η διάταξη του άρθρου 4 παρ. 1 ΚανΒρ Ια, αποφαινόμενο τελικώς, ότι επί διαδικτυακής προσβολής σήματος ο ενάγων μπορεί να εγείρει τη διαφορά είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους, όπου έχει καταχωρισθεί το σήμα, είτε ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου εγκατάστασης του διαφημιζόμενου²⁷¹. Αντίθετα προς τα παραπάνω έκρινε το Δικαστήριο επί της υπόθεσης Hejduk²⁷², η οποία αφορούσε σε προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και στο πλαίσιο της οποίας απεφάνθη, ότι ο τόπος του γενεσιουργού της ζημίας γεγονότος εντοπίζεται στον τόπο όπου πραγματοποιήθηκε η αναγκαία για την ανάρτηση διαδικασία, που συμπίπτει με την έδρα της εταιρείας-ιδιοκτήτριας του ιστοτόπου²⁷³.

Συνοψίζοντας, από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει, ότι η νομολογία του Δικαστηρίου ως προς τον «τόπο όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός» διαφέρει αναλόγως του είδους της προσβολής. Αφενός, επί προσβολής του δικαιώματος στην προστασία της προσωπικότητας διά δημοσιευμάτων στο διαδικτυό το Δικαστήριο απεφάνθη στην απόφασή του επί των υποθέσεων eDate Advertising και Martinez, ότι ο τόπος αυτός συμπίπτει είτε με τον τόπο όπου είναι εγκατεστημένο το πρόσωπο που μετέδωσε διαδικτυακώς τις επίμαχες πληροφορίες. Αφετέρου, επί προσβολής δικαιωμάτων βιομηχανικής, ο τόπος του ζημιογόνου γεγονότος εντοπίζεται στον τόπο όπου ο αδικοπρακτών «ενεργοποίησε την τεχνική διαδικασία εισαγωγής των επίδικων δεδομένων στον παγκόσμιο ιστό»²⁷⁴, ενώ επί προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ο τόπος αυτός συμπίπτει με τον τόπο «όπου ενεργοποιήθηκε η

²⁷⁰ ΔΕΕ, 19.4.2012, Wintersteiger, C-523/10, σκέψη 36, www.curia.europa.eu· βλ. σχετικώς και Ρεβολίδη, *ό.π.*, 2020, σ. 278.

²⁷¹ ΔΕΕ, 19.4.2012, Wintersteiger, C-523/10, σκέψεις 38-39, www.curia.europa.eu· Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, *ό.π.*, 2016, σ. 177· Ρεβολίδη, *ό.π.*, 2020, σ. 278, «το Δικαστήριο [...] τοποθέτησε την αντιδικία στον τόπο όπου ο διαφημιζόμενος ενεργοποιεί την τεχνική διαδικασία ενεργοποίησης της επίδικης λέξεως κλειδί.»

²⁷² ΔΕΕ, 22.1.2015, Hejduk, C-441/13, www.curia.europa.eu.

²⁷³ ΔΕΕ, 22.1.2015, Hejduk, C-441/13, σκέψεις 24-25, www.curia.europa.eu· πρβλ. και Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, *ό.π.*, 2016, σ. 177.

²⁷⁴ Ρεβολίδη, *ό.π.*, 2020, σ. 279.

αναγκαία για την ανάρτηση διαδικασία», που εντοπίζεται κατά κανόνα στον τόπο της κατοικίας/έδρας του ιδιοκτήτη του ιστοτόπου²⁷⁵.

β) Το ζήτημα του τόπου επέλευσης της ζημίας επί προσβολής του δικαιώματος της προσωπικότητας διά δημοσιευμάτων αναρτημένων στο διαδίκτυο

Καθίσταται αντιληπτή βάσει της προπαρατεθείσας ανάλυσης η συνθετότητα των ζητημάτων που ανακύπτουν επί αδικοπραξιών τελούμενων στον κυβερνοχώρο. Ακόμη περισσότερο δυσχερής παρέστη για το Δικαστήριο ο προσδιορισμός του τόπου επέλευσης της ζημίας. Χάριν καλύτερης οργάνωσης της ύλης επιχειρείται στην παρούσα ανάλυση χωριστή παράθεση του καθορισμού του τόπου επέλευσης της ζημίας επί προσβολών του δικαιώματος στην προσωπικότητα και δικαιωμάτων βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας στο διαδίκτυο.

Αναφορικά με τη νομολογιακή αντιμετώπιση του τόπου επέλευσης της ζημίας, βάση της συζήτησης επί έκνομης δραστηριότητας σχετιζόμενης με τη διάδοση πληροφοριών αποτελεί η απόφαση Fiona Shevill²⁷⁶, η οποία, ωστόσο, ανταποκρίνεται καλύτερα σε περιπτώσεις διάδοσης πληροφοριών μέσω περισσότερο «παραδοσιακών» μέσων μαζικής επικοινωνίας σε σχέση με το διαδίκτυο²⁷⁷. Τη φύση της διασυννοριακότητας της μετάδοσης πληροφοριών διά του διαδικτύου διετύπωσε και το ίδιο το Δικαστήριο στην απόφασή του επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων eDate Advertising και Martinez²⁷⁸, το οποίο στη 45^η σκέψη του κάνει λόγο για παροχή προσβασιμότητας στην αναρτημένη πληροφορία «ανά πάσα στιγμή σε απροσδιόριστο αριθμό χρηστών του διαδικτύου από οποιοδήποτε σημείο του κόσμου, τούτο δε ανεξαρτήτως της βουλήσεως του φορέα μετάδοσής τους να καταστεί δυνατή η πρόσβαση σε αυτές πέραν του κράτους μέλους εγκαταστάσεώς του και εκτός της σφαιράς επιρροής του»²⁷⁹.

Ως προς τον προσδιορισμό του «τόπου επέλευσης της ζημίας», διαπιστώνοντας την ιδιαιτερότητα των διαφορών που οφείλονται σε διαδικτυακές προσβολές και τη δυσχέρεια του φερομένου ως θύματος να εντοπίσει τον τόπο εγκατάστασης του φορέα μετάδοσης του

²⁷⁵ Βλ. ΔΕΕ, 22.1.2015, Hejduk, C-441/13, σκέψη 24, www.curia.europa.eu και Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 177.

²⁷⁶ ΔΕΚ, 7.3.1995, Fiona Shevill κατά Presse Alliance, C-68/93, www.curia.europa.eu.

²⁷⁷ Βλ. Ρεβολίδη, ό.π., 2020, σ. 285, σχετικά με την παράθεση των προτάσεων του Γενικού Εισαγγελέα επί της υπόθεσης Fiona Shevill, «ενώ τα παραδοσιακά μέσα επικοινωνίας έχουν κατά κανόνα εθνική εμβέλεια, το διαδίκτυο έχει από τη φύση του πράγματος διασυννοριακή».

²⁷⁸ ΔΕΕ, 25.10.2011, eDate Advertising και Martinez, C-509/09 και C-161/10, www.curia.europa.eu.

²⁷⁹ ΔΕΕ, 25.10.2011, eDate Advertising και Martinez, C-509/09 και C-161/10, σκέψη 45, www.curia.europa.eu.

επίδικου δημοσιεύματος κατ' επιλογή του δικαιοδοτικού συνδέσμου του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, κατά τον καθορισμό του τόπου επέλευσης της ζημίας το Δικαστήριο προέβη στην πρόβλεψη πρόσθετης δικαιοδοτικής βάσης κατ' επίκληση της οποίας ο ζημιωθείς θα μπορεί να ζητήσει πλήρη χρηματική ικανοποίηση στον τόπο, όπου βρίσκεται το κέντρο των συμφερόντων του²⁸⁰. Αναφορικά με την έννοια του «τόπου όπου ο θιγόμενος έχει το κέντρο των συμφερόντων του», το Δικαστήριο στην απόφαση eDate Advertising (49^η σκέψη) διευκρινίζει, ότι ο τόπος αυτός κατά κανόνα συμπίπτει με τον τόπο της συνήθους διαμονής του. Δύναται, όμως, το κέντρο των συμφερόντων ενός προσώπου να βρίσκεται σε τόπο διαφορετικό από αυτόν της συνήθους διαμονής του, εφόσον η ύπαρξη του στενού δεσμού με το εν λόγω κράτος μέλος μπορεί αποδειχθεί διά της συνδρομής άλλων συνδετικών στοιχείων, όπως είναι λόγου χάρη η άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας²⁸¹. Η θέση αυτή του Δικαστηρίου αντιμετωπίστηκε εν μέρει με δυσπιστία από μερίδα της επιστήμης, διότι, όπως ορθώς υποστηρίχθηκε, δημιουργείται ζήτημα οριοθέτησης του εν λόγω τόπου, όπως στην περίπτωση που λόγου χάρη ο θιγόμενος είναι πρόσωπο διεθνούς φήμης, παραδείγματος χάρη καλλιτέχνης ή αθλητής, και δεν μπορεί να εξακριβωθεί ποιος από τους περισσότερους τόπους βρίσκεται πράγματι στο επίκεντρο των συμφερόντων του παθόντος²⁸². Η εξέλιξη αυτή εγκυμονεί τον κίνδυνο της «άγρας δικαστηρίου»²⁸³. Παράλληλα, διατηρώντας την αρχή του μωσαϊκού το Δικαστήριο απεφάνθη, ότι ο παθών δύναται να προσφύγει και ενώπιον των δικαστηρίων «κάθε κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου υπάρχει ή υπήρξε πρόσβαση στο επίμαχο δημοσίευμα που αναρτήθηκε στο διαδίκτυο», μόνο, όμως, για το ποσοστό της ζημίας που επήλθε στο εν λόγω κράτος μέλος. Στην πρώτη περίπτωση, δηλαδή, ο ζημιωθείς μπορεί να αξιώσει την αποκατάσταση του συνόλου της ζημίας που υπέστη, ενώ στη δεύτερη μόνο το ποσοστό της ζημίας που πραγματώθηκε στον τόπο αυτό²⁸⁴.

Αναφορικά με τον υπολογισμό του ποσοστού της ζημίας κατ' εφαρμογή της αρχής του μωσαϊκού, ζήτημα τίθεται ως προς την εν τοις πράγμασι δυνατότητα του επιλαμβανόμενου εθνικού δικαστηρίου να υπολογίσει το μέγεθος της ζημίας, όταν το δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να αποφανθεί για το σύνολο της ζημίας. Πράγματι, γεννώνται αμφιβολίες ως προς το κατά πόσο δύναται το δικάζον δικαστήριο να υπολογίσει το μέγεθος της επίδρασης στα

²⁸⁰ ΔΕΕ, 25.10.2011, eDate Advertising και Martinez, C-509/09 και C-161/10, σκέψη 52, www.curia.europa.eu. Ρεβολίδης, ό.π., 2020, σ. 286.

²⁸¹ ΔΕΕ, 25.10.2011, eDate Advertising και Martinez, C-509/09 και C-161/10, σκέψη 52, www.curia.europa.eu. Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 187. Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 127.

²⁸² ΔΕΕ της 25.10.2011, C-509/09, παρατ. Άνθιμου σε ΕΠολΔ 2/2012, σ. 248-262, www.sakkoulas-online.gr.

²⁸³ Βλ. Άνθιμο, ό.π., παρατ. σε ΔΕΕ, 25.10.2011, , C-509/09, ΕΠολΔ 2/2012, σ. 248-262, www.sakkoulas-online.gr.

²⁸⁴ Κατά το Δεληκωστόπουλο Ι., ό.π., ΕΠολΔ 2014.456, η νομολογιακή αυτή επιλογή αποτελεί επιβεβαίωση της αρχής του μωσαϊκού και όπως, ορθώς, επισημαίνει, αμφισβητείται το κατά πόσο είναι πραγματικά εφικτό να προσδιορισθεί από τα εθνικά δικαστήρια το μέγεθος της ζημίας από αρνητική διάδοση πληροφοριών σε ένα κράτος· βλ. επίσης τον ίδιο, ό.π., 2016, σ. 127-128.

συμφέροντα του ζημιοθέντος από την εις βάρος του διάδοση των επίμαχων πληροφοριών, ώστε η εκτίμηση αυτή να τεθεί ως βάση για την μετέπειτα οριοθέτηση του ποσοστού της ζημίας που επήλθε στο κράτος μέλος αυτό²⁸⁵. Το έργο του δικαστηρίου καθίσταται ακόμα δυσκολότερο, ιδίως αν αναλογισθεί κανείς την απεριόριστη πρόσβαση στα δεδομένα του κυβερνοχώρου, η οποία δεν γνωρίζει γεωγραφικά στεγανά και δεν μπορεί εύκολα να οριοθετηθεί ποσοτικώς και ποιοτικώς²⁸⁶. Λόγου χάρη, σε περίπτωση δυσφημιστικών δημοσιευμάτων διακινούμενων διά του τύπου, η ποσοτικοποίηση δεν είναι αδύνατη, δεδομένου ότι τα φύλλα της εφημερίδας που διατέθηκαν προς πώληση σε ένα κράτος και αυτά τα οποία πωλήθηκαν είναι γνωστά δεδομένα. Στην περίπτωση, όμως, του διαδικτύου αυτό δεν είναι πάντοτε δυνατό, με αποτέλεσμα η σχετική εκτίμηση να λαμβάνει χώρα κατά προσέγγιση και επί τη βάσει ενδεικτών, οι οποίοι δεν είναι πάντοτε ασφαλείς και αντιπροσωπευτικοί, όπως λόγου χάρη η επισκεψιμότητα μιας ιστοσελίδας²⁸⁷.

Ανακεφαλαιώνοντας, σε περίπτωση προσβολής του δικαιώματος στην προσωπικότητα διά μετάδοσης πληροφοριών μέσω του διαδικτύου, κατ' εφαρμογή αμφότερων των δικαιοδοτικών συνδέσμων του «τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός» και του «τόπου επέλευσης της ζημίας», το Δικαστήριο δίνει τη δυνατότητα στον παθόντα να ενάγει τον φερόμενο ως αδικοπρακτήσαντα είτε, κατ' εφαρμογή του συνδέσμου του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος, ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου εγκατάστασής του φορέα μετάδοσης των πληροφοριών, επιστρέφοντας κατ' ουσίαν στον κανόνα της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου, επιλογή η οποία κατά κανόνα εξυπηρετεί και τη συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού, είτε, κατ' εφαρμογή του συνδέσμου του τόπου επέλευσης της ζημίας, ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου όπου βρίσκεται το κέντρο των συμφερόντων του ενάγοντος, γεγονός που δύναται να διευκολύνει τον παθόντα ιδίως σε περίπτωση που δεν δύναται να εντοπίσει τον τόπο εγκατάστασης του φορέα μετάδοσης των επίδικων πληροφοριών²⁸⁸. Παράλληλα, όμως, ο παθών έχει τη δυνατότητα να προσφύγει και σε κάθε τόπο όπου σημειώθηκε ζημία του και μόνο για το ποσοστό της. Αν και ο αντίλογος για τις αρνητικές συνέπειες που συνεπάγεται ο κατακερματισμός της δίκης παραμένει, το Δικαστήριο φαίνεται να επιτυγχάνει μια σχετικώς

²⁸⁵ Για το ζήτημα βλ. *Δεληκωστόπουλο I.*, ό.π., ΕΠολΔ 2014.456.

²⁸⁶ Βλ. *Γραμματικάκη-Αλεξίου*, ό.π., Αρμ. 1998.414, «ο Κυβερνοχώρος δεν διοικείται από πολιτείες με γεωγραφικά προσδιορισμένο το χώρο της κυριαρχίας τους.»

²⁸⁷ ΔΕΕ, 25.10.2011, *eDate Advertising και Martinez*, C-509/09 και C-161/10, σκέψη 46, «Επιπλέον, δεν είναι πάντοτε δυνατό, σε τεχνικό επίπεδο, να υπολογιστεί με βεβαιότητα και αξιοπιστία το μέγεθος της διάδοσης αυτής ως προς ορισμένο κράτος μέλος ούτε, κατά συνέπεια, να αξιολογηθεί η ζημία που προκλήθηκε αποκλειστικά και μόνο στο κράτος μέλος αυτό.», *www.curia.europa.eu Δεληκωστόπουλος I.*, ό.π., ΕΠολΔ 2014.456.

²⁸⁸ *Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου*, ό.π., 2016, σ. 186, κατά την ίδια, σ. 187, «Με την απόφαση *eDate Advertising και Martinez* το Δικαστήριο κατέφυγε στην κατασκευή του κέντρου των συμφερόντων, προκειμένου να αποφύγει την *expressis verbis* αναγνώριση διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του ζημιοθέντος- ενάγοντος.»

ικανοποιητική λύση προς εξισορρόπηση των αντικειμένων συμφερόντων των μερών και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, βαδίζοντας στο μονοπάτι που χάραξε με την απόφασή του επί της υπόθεσης Fiona Shevill και συμπληρώνοντας τη σχετική νομολογία του.

Ειδικότερα, όσον αφορά την προσθήκη της δικαιοδοτικής βάσης του τόπου όπου ευρίσκεται το επίκεντρο των συμφερόντων του παθόντος, το ΔΕΕ απασχόλησε σε πρόσφατη νομολογία του, αν η δυνατότητα αυτή παρέχεται και όταν ζημιωθείς είναι νομικό πρόσωπο. Ειδικότερα, το ζήτημα ανέκυψε κατόπιν υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο στο πλαίσιο της υπόθεσης *Bolagsupplysningen*²⁸⁹. Με την απόφασή του το Δικαστήριο απεφάνθη, ορθώς, ότι οι διατάξεις που καθιερώνουν δυνατότητα απόκλισης από τη γενική νόμιμη δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου δεν στοχεύουν στην προστασία του παθόντος ως αδυνάμου μέρους, όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις των καταναλωτών, των εργαζομένων και των ασφαλισμένων, αλλά στη διευκόλυνση της συγκέντρωσης του αποδεικτικού υλικού της δίκης και κατ' επέκταση στην ορθή απονομή της δικαιοσύνης²⁹⁰. Εν όψει τούτου, δεν υφίσταται λόγος διάκρισης μεταξύ φυσικών και νομικών προσώπων κατ' εφαρμογή της σχετικής δικαιοδοτικής βάσης²⁹¹. Καταλήγει, επομένως, το Δικαστήριο, ότι νομικό πρόσωπο το οποίο έχει θιγεί από προσβλητικό δημοσίευμα μπορεί να ασκήσει αγωγή και ενώπιον του τόπου, όπου βρίσκεται το κέντρο των συμφερόντων του. Ο αυτός τόπος, μάλιστα, δεν ταυτίζεται αναγκαστικά με την καταστατική έδρα του νομικού προσώπου, αλλά αν το μεγαλύτερο μέρος των δραστηριοτήτων του νομικού προσώπου ασκείται σε άλλο κράτος μέλος, η δικαιοδοτική βάση θεμελιώνεται στον εν λόγω τόπο²⁹². Καθίσταται, λοιπόν, προφανές, ότι η επιλογή του κέντρου των συμφερόντων του φυσικού/νομικού προσώπου ως δικαιοδοτικής βάσης του άρθρου 7 σημ. 2 ΚανBr Ia δύναται μεν να διευκολύνει το ζημιωθέντα, σε περίπτωση που αυτός δυσκολεύεται να εντοπίσει τον τόπο εγκατάστασης του φορέα μετάδοσης των επίδικων πληροφορικών, παρέχοντάς του τη δυνατότητα εναλλακτικής

²⁸⁹ ΔΕΕ, 17.10.2017, *Bolagsupplysningen*, C-194/16, www.curia.europa.eu: όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης η *Bolagsupplysningen* ήταν εταιρεία με έδρα στην Εσθονία, η οποία ανέπτυξε το μεγαλύτερο μέρος της επιχειρηματικής της δραστηριότητα στη Σουηδία. Η σουηδική ομοσπονδία εμπορίου, *Svensk Handel AB*, δημοσίευσε μια «μαύρη λίστα» στην οποία ενέταξε την *Bolagsupplysningen* αναφέροντας, ότι εν λόγω εταιρεία παρουσιάζει αρνητική επιχειρηματική δραστηριότητα, γεγονός που πυροδότησε πλείονα επικριτικά σχόλια, στα οποία περιλαμβάνονταν και προτροπές βίας κατά των υπαλλήλων της. Η *Bolagsupplysningen* άσκησε αγωγή κατά της σουηδικής ομοσπονδίας εμπορίου ζητώντας αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας και της ηθικής βλάβης που υπέστη ενώπιον των εσθονικών δικαστηρίων. Η εν λόγω εταιρεία ηττήθηκε σε πρώτο και δεύτερο βαθμό ενώπιον των εσθονικών δικαστηρίων, τα οποία απεφάνθησαν, ότι στερούνταν δικαιοδοσίας και επανήλθε με άσκηση αναίρεσης υποστηρίζοντας, ότι στην Εσθονία βρισκόταν το επίκεντρο των συμφερόντων της και άρα υφίστατο η δικαιοδοτική βάση κατ' εφαρμογή του άρθρου 7 σημ. 2 ΚανBr Ia, για να ασκήσει ενώπιον των εσθονικών δικαστηρίων αγωγή αποζημίωσης λόγω αδικοπραξίας: βλ. σχετικά και *Ρεβολίδης*, ό.π., 2020, σ. 288.

²⁹⁰ ΔΕΕ, 17.10.2017, *Bolagsupplysningen*, C-194/16, σκέψεις 38-39, www.curia.europa.eu.

²⁹¹ *Ρεβολίδης*, ό.π., 2020, σ. 292.

²⁹² ΔΕΕ, 17.10.2017, *Bolagsupplysningen*, C-194/16, σκέψη 44, www.curia.europa.eu.

επιλογής προκειμένου να διεκδικήσει το σύνολο της ζημίας του, ωστόσο, δεν πληρεί πάντοτε την προϋπόθεση της εγγύτητας του δικαστή με τις αποδείξεις της υπόθεσης, αφού στην πράξη ο τόπος όπου ο παθών αναπτύσσει την κύρια δραστηριότητά του μπορεί να μην έχει καμία σχέση με την τελεσθείσα αδικοπραξία²⁹³.

γ) Το ζήτημα του τόπου επέλευσης της ζημίας επί προσβολής δικαιωμάτων βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας

Όπως επισημάνθηκε ανωτέρω, το Δικαστήριο αντιμετώπισε το ζήτημα του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος επί προσβολών δικαιωμάτων βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας στις αποφάσεις Wintersteiger²⁹⁴ και Hejduk²⁹⁵, διαφοροποιούμενο από την κρίση του επί των υποθέσεων eDate Advertising και Martinez²⁹⁶. Ως προς το ζήτημα του τόπου επέλευσης της ζημίας επί προσβολής δικαιώματος βιομηχανικής ιδιοκτησίας, και εν προκειμένω, όσον αφορά την υπόθεση Wintersteiger, επί προσβολής σήματος, το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου απεφάνθη, ότι *«ο σκοπός της προβλεψιμότητας και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης συνηγορούν υπέρ της απονομής της δικαιοδοσίας, βάσει της επελεύσεως της ζημίας, στα δικαστήρια του κράτους μέλους εντός του οποίου προστατεύεται το επίδικο δικαίωμα»*, δηλαδή στα δικαστήρια του τόπου, όπου έχει καταχωρηθεί το επίδικο εμπορικό σήμα²⁹⁷, επειδή κατά την κρίση του *«τα δικαστήρια του κράτους μέλους καταχώρισεως του επίδικου σήματος βρίσκονται σε καλύτερη θέση για να κρίνουν [...] αν, σε κατάσταση όπως αυτή της κύριας δίκης, προσεβλήθη πράγματι το προστατευόμενο εθνικό σήμα»*²⁹⁸. Σύμφωνα, μάλιστα, με την ίδια σκέψη (28^η σκέψη), τα δικαστήρια του τόπου καταχώρησης του σήματος έχουν αρμοδιότητα να κρίνουν αφενός επί του συνόλου της ζημίας που επήλθε, και αφετέρου να διατάζουν την παύση πάσης προσβολής του δικαιώματος επί του σήματος.

Όσον αφορά την προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, το Δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί επί του τόπου επέλευσης της ζημίας επί των αποφάσεων Pinckney²⁹⁹ και Hejduk³⁰⁰, στην οποία έγινε αναφορά και ανωτέρω. Όσον αφορά το ιστορικό της υπόθεσης Pinckney, η παράβαση του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας συνίστατο στην χωρίς τη συγκατάθεση του δημιουργού συμπίεση τραγουδιών του τελευταίου σε CD από την εταιρεία

²⁹³ Για κριτική βλ. Ρεβολίδης, ό.π., 2020, σ. 312-313.

²⁹⁴ ΔΕΕ, 19.4.2012, Wintersteiger, C-523/10, www.curia.europa.eu.

²⁹⁵ ΔΕΕ, 22.1.2015, Hejduk, C-441/13, www.curia.europa.eu.

²⁹⁶ ΔΕΕ, 25.10.2011, eDate Advertising και Martinez, C-509/09 και C-161/10, www.curia.europa.eu.

²⁹⁷ ΔΕΕ, 19.4.2012, Wintersteiger, C-523/10, σκέψη 27, www.curia.europa.eu. Ρεβολίδης, ό.π., 2020, σ. 324.

²⁹⁸ ΔΕΕ, 19.4.2012, Wintersteiger, C-523/10, σκέψη 27, www.curia.europa.eu. Ρεβολίδης, ό.π., 2020, σ. 324.

²⁹⁹ ΔΕΕ, 3.10.2013, Pinckney, C-170/12, www.curia.europa.eu.

³⁰⁰ ΔΕΕ, 22.1.2015, Hejduk, C-441/13, www.curia.europa.eu.

Mediatech στην Αυστρία και στην περαιτέρω διάθεση αυτών των CD στο εμπόριο³⁰¹. Σε συνέχεια της παραβίασης, ο καλλιτέχνης δικαιώθηκε στον πρώτο βαθμό, με το πρωτοβάθμιο δικαστήριο να κρίνει, ότι «και μόνον ότι ο P. Pinckney ήταν σε θέση να αγοράσει τους επίμαχους δίσκους από την κατοικία του στη Γαλλία, σε ιστότοπο προσβάσιμο στο γαλλικό κοινό, αρκούσε για τη δημιουργία ουσιαστικού δεσμού μεταξύ των πραγματικών περιστατικών και της φερόμενης ζημίας, θεμελιώνοντας ως εκ τούτου τη δικαιοδοσία του επιληφθέντος δικαστηρίου»³⁰².

Σε συνέχεια της δικαστικής εξέλιξης της υπόθεσης, το cour d' appel της Τουλούζης απεφάνθη κατά της αρμοδιότητας των γαλλικών δικαστηρίων να επιληφθούν της υπόθεσης και κατά της απόφασης αυτής ασκήθηκε αναίρεση από τον αρχικώς ενάγοντα, οπότε και το Cour de cassation απέστειλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ προκειμένου να διευκρινισθεί, αν σε περίπτωση προσβολής των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας του δημιουργού, και συγκεκριμένα των περιουσιακών δικαιωμάτων αυτού επί του διανοήματος, τα οποία διασφαλίζονται στο κράτος μέλος του επιληφθέντος δικαστηρίου, το δικαστήριο αυτό έχει διεθνή δικαιοδοσία να εκδικάσει αγωγή αποζημίωσης που ασκεί ο δημιουργός έργου κατά εταιρείας εγκατεστημένης στο έδαφος άλλου κράτους μέλους η οποία έχει προβεί, στο τελευταίο αυτό κράτος, σε αναπαραγωγή του οικείου έργου σε ενσώματο μέσο αποθήκευσης που διατίθεται εν συνεχεία προς πώληση, από εταιρείες εγκατεστημένες σε τρίτο κράτος, μέσω ιστότοπου προσβάσιμου και από το έδαφος όπου έχει την έδρα του το επιληφθέν δικαστήριο³⁰³. Το ζητούμενο ήταν, δηλαδή, να διευκρινισθεί, αν είχαν δικαιοδοσία τα γαλλικά δικαστήρια να επιληφθούν της διαφοράς, επειδή η ιστοσελίδα που χρησιμοποιήθηκε για τη διανομή των CD ήταν προσβάσιμη και από τη Γαλλία, με αποτέλεσμα να καθίσταται και η ίδια τόπος επέλευσης της ζημίας³⁰⁴.

Στην απόφασή του, το Δικαστήριο σεβόμενο την αρχή της εδαφικότητας που διέπει το δίκαιο της βιομηχανικής και της πνευματικής ιδιοκτησίας, έκρινε, ότι σε περίπτωση καταχώρησης των σχετικών δικαιωμάτων, καταρχήν δικαιοδοσία να επιληφθούν της διαφοράς έχουν τα δικαστήρια του τόπου καταχώρησης, τα οποία είναι σε καλύτερη θέση να εκτιμήσουν πότε συντρέχει περίπτωση προσβολής των εν λόγω δικαιωμάτων³⁰⁵. Ως προς τη δυνατότητα στοιχειοθέτησης διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων κρατών μελών διαφορετικών από αυτών που το δικαίωμα είναι καταχωρισμένο, το Δικαστήριο απεφάνθη, ότι εφόσον το σχετικό δικαίωμα προστατεύεται και στο εν λόγω κράτος μέλος και εφόσον υπάρχει προσβασιμότητα

³⁰¹ ΔΕΕ, 3.10.2013, Pinckney, C-170/12, σκέψη 10, www.curia.europa.eu.

³⁰² ΔΕΕ, 3.10.2013, Pinckney, C-170/12, σκέψη 11, www.curia.europa.eu.

³⁰³ ΔΕΕ, 3.10.2013, Pinckney, C-170/12, σκέψη 22, www.curia.europa.eu.

³⁰⁴ Βλ. και Ρεβολίδη, ό.π., 2020, σ. 325.

³⁰⁵ ΔΕΕ, 3.10.2013, Pinckney, C-170/12, σκέψη 37, www.curia.europa.eu.

στη σχετική ιστοσελίδα και μπορεί να προμηθευτεί κάποιος το έργο από το οποίο απορρέουν τα δικαιώματα που επικαλείται ο ενάγων, στοιχειοθετείται διεθνής δικαιοδοσία των δικαστηρίων του εν λόγω κράτους μέλους, τα οποία μπορούν να κρίνουν μόνο ως προς το ποσοστό της ζημίας που επήλθε στον εν λόγω τόπο, επιβεβαιώνοντας και πάλι την τήρηση της αρχής του μωσαϊκού³⁰⁶.

7. Η δωσιδικία του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος επί επαπειλούμενων αδικοπραξιών

Ως σημειώθηκε και ανωτέρω υπό II.1, κατά τη μετάβαση από τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 στον Κανονισμό 44/2001 το, τότε, άρθρο 5 σημ. 3 τροποποιήθηκε με την προσθήκη στη δωσιδικία της αδικοπραξίας του τόπου όπου το ζημιογόνο γεγονός ενδέχεται να συμβεί³⁰⁷. Όπως επισημαίνεται στην επιστήμη, η περί ης ο λόγος τροποποίηση ήταν μεγάλης σημασίας για τις προληπτικές αγωγές παραλείψεως³⁰⁸. Οι «προληπτικές αγωγές παραλείψεως» καθιερώνονται σε ορισμένα δίκαια ευρωπαϊκών χωρών και παρέχεται δι' αυτών προστασία σε σχέση με αδικοπραξίες, η τέλεση των οποίων είναι πολύ πιθανή στο προσεχές μέλλον³⁰⁹. Συνεπώς, το αν θεμελιώνεται ή όχι το δικαίωμα άσκησης προληπτικής αγωγής, δεν καθορίζεται από δικονομικούς κανόνες ή από τη *lex fori*, αλλά κρίνεται κατά τη *lex causae*³¹⁰.

Η υπαγωγή των προληπτικών αγωγών στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 σημ. 3 ΣυμΒρ γινόταν αποδεκτή από την επιστήμη και πριν τη σχετική τροποποίηση του άρθρου, κατά τη μετάβαση στην ενωσιακή δικαιοκή ενοποίηση³¹¹. Με τη σχετική προσθήκη, όμως, ήρθη πάσα αμφιβολία ως προς την υπαγωγή των σχετικών διαφορών στο πεδίο εφαρμογής της δωσιδικίας των διαφορών εξ αδικοπραξίας³¹². Λίγο μετά τη θέση σε ισχύ του Κανονισμού 44/2001, το ζήτημα τέθηκε και υπόψιν του Δικαστηρίου, το οποίο στην απόφασή του επί της υπόθεσης Henkel της 1.10.2002³¹³, απεφάνθη, ότι αγωγή καταναλωτών με αίτημα να απαγορευθεί η εκ μέρους εμπόρου χρήση ρητρών που έχουν κριθεί ως καταχρηστικές έχει το χαρακτήρα αγωγής από αδικοπραξία και εμπίπτει στο πεδίο της σχετικής ειδικής δωσιδικίας³¹⁴, διευκρινίζοντας,

³⁰⁶ ΔΕΕ, 3.10.2013, Pinckney, C-170/12, σκέψεις 43-47, www.curia.europa.eu. Σαχπεκίδου σε Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 191.

³⁰⁷ Ταγαράς, ό.π., ΝοΒ 2004.1154.

³⁰⁸ Ταγαράς, ό.π., ΝοΒ 2004.1154.

³⁰⁹ Βασιλακάκης, Η δωσιδικία του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος σε περίπτωση επαπειλούμενων αδικοπραξιών (κατά το άρθρο 5 σημ. 3 του Κανονισμού 44/2001), Αρμ. 2005.3.

³¹⁰ Νίκας, Νομικές Μελέτες II, 2014, σ. 607.

³¹¹ Βλ. Βασιλακάκη, ό.π., Αρμ. 2005.4, ιδίως υποσημ. 2 με αναφορές στην αιτιολογική έκθεση Schlosser.

³¹² Βασιλακάκης, ό.π., Αρμ. 2005.4.

³¹³ ΔΕΚ, 1.10.2002, Henkel, C-167/00, www.curia.europa.eu.

³¹⁴ ΔΕΚ, 1.10.2002, Henkel, C-167/00, σκέψη 49, www.curia.europa.eu βλ. και Βασιλακάκη, ό.π., Αρμ. 2005.4.

μάλιστα, το Δικαστήριο στην απόφασή του, ότι παρά την τροποποίηση της σχετικής διατάξεως από τον ΚανΒρ I, η νέα αυτή διάταξη διατηρεί ταυτόσημο περιεχόμενο με την τροποποιηθείσα ως προς τα ζητήματα που είχαν αποτελέσει αντικείμενο νομολογιακής επεξεργασίας ως τη στιγμή της τροποποίησης³¹⁵. Παρόμοιες σκέψεις εξέφρασε το Δικαστήριο και στη μεταγενέστερη απόφασή του επί της υπόθεσης DFDS Torline³¹⁶, σύμφωνα με την 27^η σκέψη της οποίας «το δικαστήριο του τόπου επελεύσεως της ζημίας είναι συνήθως το πλέον κατάλληλο να αποφανθεί» χάριν διασφάλισης της εγγύτητας του δικαστηρίου στο αποδεικτικό υλικό, ακόμα και αν πρόκειται για «αγωγή σκοπούσα στην παρεμπόδιση επελεύσεως της ζημίας»³¹⁷.

Ένεκα της τροποποίησης της σχετικής διατάξεως και της ένταξης στο πεδίο εφαρμογής της ειδικής δωσιδικίας της αδικοπραξίας των «προληπτικών αγωγών» πολλά ερμηνευτικά ζητήματα ήρθαν στην επιφάνεια, δεδομένου ότι αφενός η έννοια της «προληπτικής αγωγής» δεν είναι γνωστή στα δίκαια πολλών χωρών και αφετέρου αμφισβητείται κατά πόσο μπορεί να αξιωθεί η απόδοση αποζημίωσης για γεγονός, το οποίο *ενδέχεται να συμβεί*. Σε περίπτωση δε καταφατικής απάντησης, ακόμα δυσκολότερο είναι να απαντηθεί, τι αίτημα θα μπορούσε να έχει η προληπτική αγωγή αποζημίωσης και πώς θα μπορούσε να αποτιμηθεί η ζημία³¹⁸. Σύμφωνα με ορισμένη, ορθή κατά τη θέση της γράφουσας, άποψη που έχει υποστηριχθεί στην επιστήμη, η «προληπτική αγωγή» δεν μπορεί να έχει ως αίτημα την καταβολή αποζημίωσης³¹⁹. Κατά σχετικώς υποστηριζόμενη θέση, αντικείμενο της αγωγής «προληπτικού χαρακτήρα» δύναται να είναι η αναγνώριση υποχρεώσεως προς παράλειψη της αδικοπρακτικής συμπεριφοράς, η οποία επίκειται ενδεχομένως να εκδηλωθεί³²⁰.

Περαιτέρω, την επιστήμη έχει απασχολήσει το ζήτημα του κατά πόσο διαφοροποιούνται στην πράξη οι αγωγές προληπτικού χαρακτήρα από τις αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων³²¹. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 35 ΚανΒρ Ια, όπως αυτό ισχύει σήμερα και αντικατέστησε το άρθρο 31 του ΚανΒρ I, είναι δυνατή η υποβολή αίτησης λήψης ασφαλιστικών μέτρων σε

³¹⁵ ΔΕΚ, 1.10.2002, Henkel, C-167/00, σκέψη 48, www.curia.europa.eu· η θέση αυτή του δικαστηρίου εκφράζει και την αρχή της συνέχειας στην ερμηνεία των νομοθετημάτων κατά τη μετάβαση από τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 στον Κανονισμό 44/2001, όπως αυτή εκφράζεται στην υπ' αρ. 19 σκέψη της αιτιολογικής έκθεσης του Κανονισμού.

³¹⁶ ΔΕΚ, 5.2.2004, DFDS Torline, C-18/02, www.curia.europa.eu.

³¹⁷ ΔΕΚ, 5.2.2004, DFDS Torline, C-18/02, σκέψη 27, www.curia.europa.eu· βλ. και Βασιλακάκη, ό.π., Αρμ. 2005.5.

³¹⁸ Βασιλακάκης, ό.π., Αρμ. 2005.5.

³¹⁹ Βασιλακάκης, ό.π., Αρμ. 2005.5· την ίδια άποψη εκφράζει και ο Νίκας, ό.π., 2014, σ. 607, ο οποίος σημειώνει, ότι «έχει επικρατήσει σήμερα απόλυτα, τουλάχιστον στη Θεωρία [...] η εκδοχή του παραδεκτού της «προληπτικής αγωγής παραλείψεως», με βάση κυρίως τη γενικότερη αρχή ότι προτιμότερο και τελεολογικά συνεπέστερο είναι οι ζημίες να προλαμβάνονται παρά να ζητείται η εκ των υστέρων επανόρθωσή τους. Και είναι μιν ακριβές [...] ότι οι αγωγές «προληπτικού χαρακτήρα» δεν μπορούν να περιέχουν ως αίτημα την καταδίκη του εναγομένου στην καταβολή αποζημίωσης.»

³²⁰ Νίκας, ό.π., 2014, σ. 607-608.

³²¹ Βασιλακάκης, ό.π., Αρμ. 2005.6.

δικαστήριο διαφορετικό από αυτό που έχει δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης, εφόσον η δικαιοδοσία μπορεί να θεμελιωθεί σε υπέρμετρη δικαιοδοτική βάση του εθνικού δικαίου. Τα εν λόγω ασφαλιστικά μέτρα εκτελούνται μόνο εντός του κράτους μέλους του δικαστηρίου που τα διέταξε - δεν έχουν, δηλαδή, υπερεδαφική *in rem* ή *in personam* ισχύ³²². Ελλείπει ορισμού της έννοιας του «ασφαλιστικού μέτρου» ζήτημα δημιουργείται ως προς τα σημεία από τα οποία διαφοροποιείται η προληπτική αγωγή από την αίτηση λήψης μέτρων εξασφαλιστικών δικαιώματος³²³. Υπογραμμίζεται, ότι για την εφαρμογή του άρθρου 35 ΚανΒρ Ια, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου του Λουξεμβούργου επί της υπόθεσης *Van Uden Maritime κατά Kommanditgesellschaft in Firma Deco-Line*³²⁴ απαιτείται ύπαρξη πραγματικού συνδέσμου μεταξύ του αντικειμένου της αίτησης και της τοπικής αρμοδιότητας του δικαστή των ασφαλιστικών μέτρων³²⁵.

Διάκριση κατ' αντικείμενο της προληπτικής αγωγής από την αίτηση των ασφαλιστικών μέτρων μπορεί να γίνει ευκολότερα επί παραδοχής της, εσφαλμένης, θέσης περί δυνατότητας αξίωσης αποζημίωσης διά προληπτικής αγωγής. Ωστόσο, σε αποφατική περίπτωση, τα όρια είναι δυσδιάκριτα³²⁶ και ευλόγως έχει επικριθεί από τη θεωρία η τροποποίηση του πρώην άρθρου 5 σημ. 3 Συμβρ, για το λόγο, ότι παρουσιάζει μεγάλη ασάφεια και δημιουργεί ερμηνευτικά προβλήματα³²⁷. Στην οριοθέτηση θα μπορούσε ίσως να συμβάλει θέση, σύμφωνα με την οποία, ελλείψει παρανομίας, η αγωγή «προληπτικού χαρακτήρα» έχει αντικείμενο την αναγνώρισης της υποχρέωσης παράλειψης της αδικοπρακτικής συμπεριφοράς και δεν περιλαμβάνει τη λήψη ρυθμιστικών μέτρων. Και πάλι, όμως, η θέση αυτή δεν φαίνεται να καλύπτει και να θέτει ευκρινώς τη διαχωριστική γραμμή μεταξύ των προληπτικών αγωγών παραλείψεως και των ασφαλιστικών μέτρων, όπως αυτά γίνονται αντιληπτά από τον ενωσιακό νομοθέτη.

8. Ρήτρα παρέκτασης και αδικοπραξία

Τελευταίο αντικείμενο ανάλυσης στην παρούσα αποτελεί η κατάληψη των αδικοπραξιών από τα αντικειμενικά όρια ρήτρας παρέκτασης. Σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 25 ΚανΒρ Ια, προβλέπονται δύο ουσιαστικές προϋποθέσεις έγκυρης σύναψης συμφωνίας

³²² Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 299, 304.

³²³ Βασιλακάκης, ό.π., Αρμ. 2005.7.

³²⁴ ΔΕΚ, 17.11.1998, *Van Uden Maritime κατά Kommanditgesellschaft in Firma Deco-Line*, C-391/95, βλ. σκέψη 48, www.curia.europa.eu.

³²⁵ Βασιλακάκης, ό.π., Αρμ. 2005.7.

³²⁶ Βασιλακάκης, ό.π., Αρμ. 2005.7.

³²⁷ Βασιλακάκης, ό.π., Αρμ. 2005.8.

παρέκτασης. Αυτές αναλύονται, αφενός, στην ανάγκη ύπαρξης πραγματικής συμφωνίας των συμβαλλομένων μερών, που ανάγεται σε στοιχείο του υποστατού της ρήτρας παρέκτασης και συνιστά αυτοτελή ευρωπαϊκή έννοια³²⁸, και αφετέρου στην αναφορά αυτής σε συγκεκριμένη έννομη σχέση, ώστε να καθίσταται δυνατό να προκύπτουν έστω και ερμηνευτικά τόσο τα αντικειμενικά, όσο και τα υποκειμενικά όρια αυτής³²⁹. Αναφορικά με την πρώτη προϋπόθεση, απαιτείται ταύτιση των βουλήσεων των δύο πλευρών, πραγματική σύμπτωση δηλαδή των εκατέρωθεν βουλήσεων. Η έννοια της «πραγματικής συναίνεσης των ενδιαφερομένων» δεν προσδιορίζεται από το ΔΕΕ με αναγωγή στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών, αλλά αποτελεί αντικείμενο αυτόνομης ερμηνείας³³⁰. Η συναίνεση μπορεί να είναι ρητή ή σιωπηρή ή να συνάγεται από πράξεις ή παραλείψεις του συμβαλλόμενου μέρους³³¹.

Ως προς την επέκταση των αντικειμενικών ορίων της ρήτρας παρέκτασης στις αδικοπραξίες, υποστηρίζεται στην επιστήμη, ότι επί αδικοπραξίας που συνδέεται στενά με σύμβαση, η ρήτρα παρέκτασης μπορεί να καλύπτει και τις αδικοπρακτικές αξιώσεις, εφόσον όμως αυτή αναφέρεται σε συγκεκριμένη έννομη σχέση. Διαφορετικά, γενικά διατυπωμένη ρήτρα που παραπέμπει αφηρημένως στις διαφορές που θα ανακύψουν από τις ενδοσυμβατικές σχέσεις δεν καταλαμβάνει και την αδικοπρακτική ευθύνη³³². Το αυτό συμβαίνει και σε περίπτωση ρήτρας παρέκτασης που δεν αποτελεί προϊόν διαπραγμάτευσης, όπως λόγου χάρη συμβαίνει στην περίπτωση που αυτή είναι δημοσιευμένη στην ιστοσελίδα του τρίτου. Και στην περίπτωση αυτή γίνεται δεκτό, ότι, εφόσον η ρήτρα δεν αποτελεί προϊόν διαπραγμάτευσης, δεν πληροί τις προϋποθέσεις του ευρωπαϊκού κανονιστικού πλαισίου³³³.

Το ζήτημα απασχόλησε τη νομολογία ειδικότερα στις αποφάσεις του ΔΕΕ Cartel Damage Claims³³⁴ και Apple Sales International³³⁵, οι οποίες, ωστόσο, είχαν διαφορετική έκβαση. Κριτήριο του Δικαστηρίου ήταν το κατά πόσο η αδικοπρακτική συμπεριφορά ήταν προβλέψιμη, προς αποφυγή αφηνδιασμού της ζημιωθείσας κατά κύριο λόγο πλευράς. Ειδικότερα, στην απόφαση Cartel Damage Claims το ΔΕΕ έκρινε, ότι συμφωνία παρέκτασης παραμπέμπουσα κατά αφηρημένο τρόπο στις διαφορές που θα προκύψουν από τις συμβατικές

³²⁸ ΔΕΚ, 10.3.1992, Powell Duffryn, C-214/89, www.curia.europa.eu.

³²⁹ Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 278-280· βλ. επίσης και Σαχπεκίδου, Παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας κατά τα άρθρα 25 και 26 του Κανονισμού 1215/2012 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, ΕΠολΔ 5/2018, σ. 457-475, www.sakkoulas-online.gr.

³³⁰ ΔΕΕ, 20.4.2016, Profit Investment, C-366/2013, σκέψη 27, ΔΕΕ, 7.2.2013, Refcomp SpA, C-543/10, ΔΕΚ, 14.12.1976, Segoura, 25/76, σκέψη 6, www.curia.europa.eu· Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., σ. 385· Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 281.

³³¹ Σαχπεκίδου, ό.π., ΕΠολΔ 5/2018, σ. 457-475, www.sakkoulas-online.gr.

³³² Νίκας/Σαχπεκίδου, ό.π., 2016, σ. 396-697· Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 281-282.

³³³ Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., 2016, σ. 281.

³³⁴ ΔΕΕ, 21.5.2015, Cartel Damage Claims, C-352/13, www.curia.europa.eu.

³³⁵ ΔΕΕ, 24.10.2018, Apple Sales International, C-595/2017, www.curia.europa.eu.

σχέσεις δεν καταλαμβάνει και την αδικοπρακτική ευθύνη, εφόσον η παρανομία δεν ήταν προβλέψιμη για τη ζημιωθείσα πλευρά. Εν προκειμένω, η παρανομία δεν ήταν ευλόγως προβλέψιμη, καθώς αφορούσε στην απαγόρευση παράνομης σύμπραξης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ. Στη δεύτερη απόφαση που μνημονεύεται, κρίθηκε ότι συμφωνία παρέκτασης περιλαμβανόμενη σε σύμβαση διανομής καταλαμβάνει και την αγωγή αποζημίωσης του διανομέα κατά του προμηθευτή, ακόμα και όταν η ρήτρα δεν περιλαμβάνει ρητή αναφορά στις διαφορές από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού, καθώς κατά την κρίση του Δικαστηρίου η κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης αποτελεί συμπεριφορά, που μπορεί να υλοποιηθεί στις σχέσεις μεταξύ της κατέχουσας δεσπόζουσας θέσης επιχειρήσεως και του αντισυμβαλλομένου της, με αποτέλεσμα να λείπει το στοιχείο του αιφνιδιασμού³³⁶. Συνεπώς, εν όψει των ανωτέρω, για καταλαμβάνεται ορισμένη αδικοπραξία από συμφωνία παρέκτασης διεθνούς δικαιοδοσίας, όταν η περίπτωση αυτή δεν καταλαμβάνεται ρητώς από τη συμφωνία, θα πρέπει, η συμφωνία να αναφέρεται σε συγκεκριμένη έννομη σχέση, να αποτελεί η ρήτρα προϊόν διαπραγμάτευσης, και κατά τη νομολογία του δικαστηρίου να πληρούται το κριτήριο της προβλεψιμότητας, ήτοι να ήταν δυνατό κατά τη σύναψη της ρήτρας να προβλεφθεί η πραγμάτωση της σχετικής αδικοπρακτικής συμπεριφοράς³³⁷.

Επίλογος-Συμπεράσματα

Στο πλαίσιο της ανάλυσης που προηγήθηκε, επιχειρήθηκαν, αφενός η παρουσίαση των επιμέρους στοιχείων που συνθέτουν το περιεχόμενο της διάταξης του άρθρου 7 σημ. 2 του Κανονισμού 1215/2012, και αφετέρου η παρουσίαση της σχετικής νομολογιακής εξέλιξης του Δικαστηρίου, κατά την ερμηνεία και εφαρμογή της διατάξεως. Καθίσταται εύκολα φανερό, ότι το έργο του εφαρμοστή του δικαίου κατά την οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής της ειδικής δωσιδικίας για διαφορές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας τουναντίον μάλλον εύκολο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί. Για αυτό ευθύνεται, αφενός, το ευρύτατο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 7 σημ. 2 ΚανBr Ια, το οποίο καταλαμβάνει καταρχήν διαφορές με τις οποίες δεν τίθεται ζήτημα ευθύνης εκ συμβάσεως, εξαιρουμένων των περιπτώσεων που αναφέρθηκαν και αναλύθηκαν ανωτέρω, και αφετέρου η εξέλιξη των συναλλακτικών σχέσεων μεταξύ των κρατών μελών και η ανάπτυξη της τεχνολογίας, τα οποία είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων μορφών αδικοπρακτικών συμπεριφορών και τον πολλαπλασιασμό των σχετικών διαφορών.

³³⁶ Σαχπεκίδου, ό.π., ΕΠολΔ 5/2018, σ. 457-475, www.sakkoulas-online.gr.

³³⁷ ΔΕΕ, 24.10.2018, Apple Sales International, C-595/2017, www.curia.europa: Δεληκωστόπουλος Ι., ό.π., ΕΠολΔ 2014.458· ο ίδιος, ό.π., 2016, σ. 281.

Πράγματι, ο δικαστής κατά την ερμηνεία του άρθρου 7 σημ. 2 ΚανΒρ Ια, πρώην άρθρο 5 σημ. 3 της Συμβρ και του ΚανΒρ Ι - η νομολογιακή συνέχεια των οποίων εξασφαλίστηκε κατά την πορεία προς την ενωσιακή δικαιοσύνη, ήρθε και έρχεται αντιμέτωπος με μεγάλη δύσκολα προσδιορίσιμα και υπολογίσιμα, καλούμενος διαρκώς να συντονίζεται με τις σύγχρονες απαιτήσεις και τις ανάγκες των συναλλαγών. Γίνεται σχεδόν αναντίρρητα δεκτό, ότι η πλέον σύνθετη σύγχρονη μορφή αδικοπραξιών συνίσταται σε εκείνη των αδικοπραξιών που τελούνται στο διαδίκτυο. Ευστόχως, η έλλειψη γεωγραφικών συνόρων και στεγανών στον Κυβερνοχώρο έχει παρομοιαστεί με το διάστημα «που βρίσκεται έξω από κάθε μορφής πολιτειακή οριοθέτηση και κυριαρχία»³³⁸. Παρά τις αναφερόμενες δυσκολίες, βεβαίως, εκεί βρίσκεται και η μαγεία της νομικής επιστήμης, η οποία παρέχει στον ερμηνευτή του δικαίου τη δυνατότητα κάνοντας χρήση των απαραίτητων μεθοδολογικών εργαλείων και στάθμιση των διακυβευόμενων συμφερόντων να διεισδύσει ακόμα και σε επιστημονικά άγνωστα γι' αυτόν μονοπάτια και να προσαρμόσει τη νομική πραγματικότητα στη σύγχρονες εξελίξεις.

Παράλληλα με τα ανωτέρω, κατά την ερμηνεία και εφαρμογή των σχετικών διατάξεων τίθενται στο ζυγό τα εκάστοτε συγκρουόμενα έννομα συμφέροντα, τα οποία εν προκειμένω, όπως αναδείχθηκε και στην παρούσα, αναλύονται σε ιδιωτικά, τα συμφέροντα του ενάγοντος και του εναγομένου, και στο δημόσιο συμφέρον της ορθής απονομής της δικαιοσύνης. Πράγματι, σε περίπτωση έγερσης αγωγής επί τη βάση των διατάξεων των ειδικών συντρεχουσών δωσιδικιών του Κανονισμού, ο βασικός δικαιολογητικός λόγος που μπορεί να στηρίξει την απόκλιση από τη γενική δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου είναι η παροχή περισσότερων εγγυήσεων ορθής απονομής της δικαιοσύνης λόγω της εγγύτητας του δικαστή στο αποδεικτικό υλικό της δίκης. Άλλως, επί μη συνδρομής της σχετικής προϋποθέσεως, δεν συντρέχει αποχρών λόγος να αποστραφηθεί ο εναγόμενος της προστασίας που του παρέχει το άρθρο 4 παρ. 1 ΚανΒρ Ια, διά της παροχής στον τελευταίο της δυνατότητας προβλεψιμότητας του αρμοδίου δικαστηρίου και επαρκούς προετοιμασίας της άμυνάς του. Από την άλλη πλευρά, δεν πρέπει να παραβλέπεται και το συμφέρον του ενάγοντος, ο οποίος έχει θιγεί από την αδικοπρακτική συμπεριφορά ορισμένου προσώπου και πρέπει, ως έχων δικαίωμα σε αποτελεσματική δικαστική προστασία, να δύναται να επιδιώξει την ικανοποίηση των αξιώσεων και των δικαιωμάτων του, χωρίς να κινδυνεύει να προβεί σε υπέρμετρες δικαστικές δαπάνες και χωρίς να κινδυνεύει να απορριφθεί το ένδικο βοήθημά του λόγω έλλειψης δικαιοδοσίας.

Εν όψει των παραπάνω, καθίσταται εύκολα αντιληπτό, ότι το έργο του Δικαστηρίου κατά την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων και την εξατομίκευσή τους δυνάμει των ιδιαιτεροτήτων εκάστης υπόθεσης παρουσιάζει μεγάλη συνθετότητα και συνήθως δεν δύναται να ικανοποιήσει

³³⁸ Γραμματικάκη-Αλεξίου, Internet και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Συμβατικές και αδικοπρακτικές ενόχες στον Κυβερνοχώρο, Αρμ. 1998.417.

εξίσου όλα τα αντιτειθέμενα μεταξύ τους συμφέροντα. Σε κάθε περίπτωση, η πλάστιγγα πρέπει να γέρνει προς εκείνη την πλευρά που βαραίνει η ασφάλεια του δικαίου, διότι η ορθή δικανική κρίση δεν ταυτίζεται με μία τυπική ορθότητα, η οποία εγκλωβίζεται στο καλούπι της γραμματικής ερμηνείας, αλλά με εκείνη που λαμβάνει υπόψιν την τελεολογία των διατάξεων, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή υπό το φως, το σκοπό και το σύστημα του Κανονισμού, λαμβανομένων υπόψιν και των γενικών δικαιοκρών κρατών που ισχύουν στα εθνικά συστήματα των κρατών μελών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ:

- Αθανασίου Λ.**, παρατηρήσεις επί της απόφασης του ΔΕΚ της 27.10.1998, C-51/97, περιοδικό Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου 1999, σ. 177-187
- Άνθιμος Α.**, σχόλιο σε ΔΕΕ της 25.10.2011, C-509/09, περιοδικό Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας 2/2012, σ. 248-262, www.sakkoulas-online.gr
- Αρβανιτάκης Π.**, Η έννοια του «τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός» επί σύνθετης αδικοπρακτικής συμπεριφοράς κατά το άρθρο 5 σημ. 3 ΣυμΛουγκ/ΚανΒρ Ι, περιοδικό Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας 2009, σ. 472-479
- Βασιλακάκης Ε.**, Ειδικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας επί διαφορών από σύμβαση και από αδικοπραξία (Άρθρο 5 σημ. 1 και σημ. 3 του κανονισμού 44/2001), Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004
- Βασιλακάκης Ε.**, Η δωσιδικία του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος σε περίπτωση επαπειλούμενων αδικοπραξιών (κατά το άρθρο 5 σημ. 3 του Κανονισμού 44/2001), περιοδικό Αρμενόπουλος 2005, σ. 3-10
- Βασιλακάκης Ε.**, Κανονισμός 44/2001 (Βρυξέλλες Ι): Διεθνής δικαιοδοσία και εκτέλεση επί περιουσιακών διαφορών, στον Τόμο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, Ιωάννινα 7-10 Σεπτεμβρίου 2006, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007
- Βασιλακάκης Ε.**, παρατηρήσεις, ΔΕΕ της 18.7.2013, C-147/12, περιοδικό Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας 2014, σ. 139-151
- Βρέλλης Σπ.**, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Γ΄ Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2008
- Γεωργαντή Φ.**, Ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 864/2007 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές, περιοδικό Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας 2/2010, σ. 168-188, www.sakkoulas-online.gr
- Γεωργιάδης Α.**, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 4^η Έκδοση, Αθήνα 2012, Εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας

- Γραμματικάκη-Αλεξίου Α.**, Internet και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο- Συμβατικές και αδικοπρακτικές ενοχές στον Κυβερνοχώρο, περιοδικό Αρμενόπουλος 1998, σ. 409-417
- Δεληκωστόπουλος Ι.**, Ζητήματα από την εφαρμογή του Κανονισμού 44/2001 για τη Διεθνή Δικαιοδοσία και την Εκτέλεση Αποφάσεων, Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε. Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2011
- Δεληκωστόπουλος Ι.**, Δωσιδικία της αδικοπραξίας στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη: η προβληματική κατ’ εφαρμογή του κανονισμού 1215/2012, περιοδικό Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας 2014, σ. 442-464
- Δεληκωστόπουλος Ι.**, Ζητήματα από την εφαρμογή του Κανονισμού 1215/2012 για τη Διεθνή Δικαιοδοσία και την Εκτέλεση Αποφάσεων, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2016
- Δεληκωστόπουλος Ι.**, Η κατοικία και η έδρα ως προϋποθέσεις εφαρμογής και ως βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας στον κανονισμό 1215/2012, περιοδικό Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας 2017, σ. 474-482
- Κεραμεύς Κ.**, Liber Amicorum, Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων – Δέκα χρόνια εφαρμογής της στην Ελλάδα, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2000
- Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς**, Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων όπως ισχύει στην Ελλάδα – Ερμηνεία κατ’ άρθρο, Συμπλήρωμα 1989-1996, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1996
- Κλαμαρής/Τσικρικιάς**, Διεθνές Αστικό και Ευρωπαϊκό Δικονομικό Δίκαιο, Β’ Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε. Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2014
- Λιακόπουλος Θ.**, Βιομηχανική Ιδιοκτησία, Έκδοση Ε’, Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2000
- Μακρίδου Κ.**, Ερμηνευτικά ζητήματα της δωσιδικίας της «αδικοπραξίας» και «οιονεί αδικοπραξίας» του άρθρου 5 παράγραφος 3 της Συμβάσεως των Βρυξελλών (Με

αφορμή την απόφαση του ΔΕυρΚ στην υπόθεση Καλφέλης/ Schröder), περιοδικό Αρμενόπουλος 1990, σ. 1165-1172

Μειδάνης Χ., παρατηρήσεις, ΔΕΚ της 16.7.2009, 189/08, περιοδικό Αρμενόπουλος 2010, σ. 158-163

Μητσόπουλος Γ., Σχέσις δωσιδικίας ημεδαπού δικαστηρίου εν συναρτήσει προς σχετικές διατάξεις της Συμβάσεως των Βρυξελλών, περιοδικό Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου 1991, σ. 547-551

Νίκας Ν., Οι Συμβάσεις Βρυξελλών και Λουγκάνο για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1998

Νίκας Ν., Ευρωπαϊκό Δικονομικό Διεθνές Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2008

Νίκας Ν., Πρόσφατες νομοθετικές και νομολογιακές εξελίξεις στο Ευρωπαϊκό Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, περιοδικό Αρμενόπουλος 2009, σ. 1481-1490

Νίκας Ν., Νομικές Μελέτης II, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2014

Νίκας/Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκή Πολιτική Δικονομία- Ερμηνεία κατ' άρθρον του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια (1215/2012), Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2016

Παμπούκης Χ., Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2009

Πίψου Α., Τροποποιήσεις της Συμβάσεως των Βρυξελλών, που αφορούν στην αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων από τον Κανονισμό 44/2001, Τμητικός Τόμος του Κώστα Μπέη, Πέμπτος Τόμος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Εκδόσεις EUNOMIA, Αθήνα 2003

Ρεβολίδης Ι., Διεθνής δικαιοδοσία και Διαδίκτυο – Διαφορές από σύμβαση και διαφορές από αδικοπραξία στον ενιαίο ευρωπαϊκό ψηφιακό χώρο, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2020

Ρούκουνας Ε., Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, 2010, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη

Σαγπεκίδου Ε., Παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας κατά τα άρθρα 25 και 26 του Κανονισμού 1215/2012 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, περιοδικό Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας 5/2018, σ. 457-475, www.sakkoulas-online.gr

Ταγαράς Χ., Η αναθεώρηση της Σύμβασης των Βρυξελλών με τον Κανονισμό 44/2001, περιοδικό Νομικό Βήμα 2004, σ. 1143-1168

Τσικρικιάς Δ., Η ελευθερία του ενάγοντα προς επιλογή forum («άγρα δικαστηρίου»), περιοδικό Ελληνική Δικαιοσύνη 3/2006, σ. 664-686, www.sakkoulas-online.gr

Χριστιανός Β., Εισαγωγή στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη

ΠΙΝΑΚΑΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ:

ΔΕΚ, 14.10.1976, **LTU/Eurocontrol**, 29/76

ΔΕΚ, 30.11.1976, **Bier κατά Mines de potasse d'Alsace SA.**, 21/76

ΔΕΚ, 14.12.1976, **Segoura**, 25/76

ΔΕΚ, 16.12.1980, **Κάτω Χώρες κατά Rüffer**, C-814/79

ΔΕΚ, 26.5.1981, **Rinkau**, 157/80

ΔΕΚ, 4.3.1982, **Effer/Kanther**, 38/81

ΔΕΚ, 22.2.1983, **Peters/ZVAN**, 34/82

ΔΕΚ, 8.3.1988, **Arcado/Haviland**, 9/87

ΔΕΚ, 27.9.1988, **Kalfelis κατά Schröder κ.λπ.**, C-189/87

ΔΕΚ, 27.9.1988, **The Queen κατά Treasury and Commissioners of Inland Revenue**, ex parte Daily Mail and General Trust PLC, C-81/87

ΔΕΚ, 11.1.1990, **Dumez France κ.λπ. κατά Hessische Landesbank**, C-220/88

ΔΕΚ, 10.3.1992, **Powell Duffryn**, C-214/89

ΔΕΚ, 26.3.1992, **Reichert και Kockler κατά Dresdner Bank**, C-261/90

ΔΕΚ, 17.6.1992, **Handte/TMCS**, C-26/91

ΔΕΚ, 21.4.1993, **Sonntag**, C-172/91

ΔΕΚ, 6.12.1994, **Tatry**, C-406/92

ΔΕΚ, 7.3.1995, **Fiona Shevill κατά Presse Alliance**, C-68/93

ΔΕΚ, 19.9.1995, **Marinari κατά Lloyd's Bank**, C-364/93

ΔΕΚ, 27.2.1997, **Van den Boogaard**, C-220/95

ΔΕΚ, 27.10.1998, **Réunion européenne**, C-51/97

ΔΕΚ, 17.11.1998, **Van Uden Maritime κατά Kommanditgesellschaft in Firma Deco-Line**, C-391/95

ΔΕΚ, 13.7.2000, **Group Josi**, C-412/98

ΔΕΚ, 17.9.2002, **Tacconi SpA/Wagner**, C-334/00

ΔΕΚ, 1.10.2002, **Henkel**, C-167/00

ΔΕΚ, 5.2.2004, **DFDS Torline**, C-18/02

ΔΕΚ, 10.6.2004, **Kronhofer**, C-168/02

ΔΕΚ, 15.2.2007, **Λεγουρίτου και άλλοι**, C-292/05

ΔΕΚ, 16.12.2008, **Cartesio**, C-210/06

ΔΕΚ, 24.4.2009, **Apostolides**, C-420/07

ΔΕΚ, 2.7.2009, **SCT Industri AB**, C-111/08

ΔΕΚ, 16.7.2009, **Zuid-Chemie**, 189/08

ΔΕΚ, 10.9.2009, **German Graphics**, C-292/08

ΔΕΕ, 25.10.2011, **eDate Advertising GmbH**, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-509/09 και C-161/10

ΔΕΚ, 1.12.2011, **Painer**, C-145/10

ΔΕΕ, 19.4.2012, **Wintersteiger**, C-523/10

ΔΕΕ, 25.10.2012, **Folien Fischer**, C-133/11

ΔΕΕ, 7.2.2013, **Refcomp SpA**, C-543/10

ΔΕΚ, 14.4.2013, **Land Berlin**, C-645/11

ΔΕΕ, 18.7.2013, **ÖFAB**, C-147/12

ΔΕΕ, 3.10.2013, **Pinckney**, C-170/12

ΔΕΕ, 13.3.2014, **Brogsitter**, C-548/12

ΔΕΕ, 22.1.2015, **Hejduk**, C-441/13

ΔΕΕ, 10.9.2015, **Holterman Ferho Exploitatie**, C-47/14

ΔΕΕ, 20.4.2016, **Profit Investment**, C-366/2013

ΔΕΕ, 17.10.2017, **Bolagsupplysningen**, C-194/16

Πηγή: www.curia.europa.eu